

VÄRSKE RÕHK

number 38 / suvi 2014

ANTI SAAR / TRIIN TASUJA / KRISTEL ALGVERE / KADRI SIKK / YAHYA HASSAN

Intervjuu ROBERT KURVITZAGA

INDREK OJAM OLEMATUTEST RAAMATUTEST / SIREL HEINLOO P. I. FILIMONOVIST

Illustratsioonid JAAN RÕÕMUS / fotod FRANCESCO ROSSO

EDA AHI

*

hommik pääseb pudelist, veel pime.

lahingud, mis veel ei kanna nime,
järjekordse päeva miiniväljad
igatsevad juba akna taga.
taga meid. me vähest aega. aga

ajatus jääb meile. kõike jõuab.
kõike saab, kui hästi vajada.

lähme. veel üks miiniväli nõuab
ületamist. hoidkem püsti löuad.
hoidkem käest.
ja kurat teab, mis saab.

Ühe talve kroonika

ohvitserihärra, käes on tali.
tuul on jälle valimatult vali –
puha puhub. ja ta propaganda
rabab järjest tallinlasi jalust.
aga teid ta kindlasti ei vali –
selle töö ma võtan enda kanda.

leidke aega ennast mulle anda.

lubamata mingit põhjatust,
kinnitan: sel andmisel on alust –
maa, mis meie all on külm ja must.

*

õiglane ja lahke on su käsi
valama ja lööma, armastama.
enne veel, kui tüdined ja väsid,
puuduta mu vaikus palavamaks,
soojenda mu külma lääneverd,
kuni jälle idarindel koidab.

jah, ma olen vististi sul pihus.

aga ainult samavõrd kui hoida
peos võib lahtist tuld või tervet merd.

vahedaks kuid visa kahtlus ihub
hommiku, mis heitub üle linna,
pillutades kindlust risti-rästi.
kas veel näeme?
kaugele? ja hästi?

joondu.
valvel.
vabalt

võib nii minna.

*

vahetame aastat nagu lina –
see ei ole viimane või ainus.
valatagu veini nagu tina.
teada, miks – too puritaanlik kainus
istub nagu lahja kleidilõige.

vahetame aastat nagu lina.
sedasama tuld ja mett ja tõrva,
mis ta määris elusaks ja õigeks
lainetagu elus alatina.

püsigem veel elus, koos ja kõrval.
löögem lahti pidu tühjas majas
kaksteist kuud ta keldreid tühjaks juues.

ole minu saatjaks selles uues
ja kuradile kõige muu, kui vaja.

Võtmelaul

tuled üle mäe ja pika aja.
ajad lahti tee ja tühja loba.
valetad, et mind ja tuld ja vaja.
valetad. ja oled üsna koba.

tuli möödub, siis on lihtsalt kahju.
sa ju tead. ei, ära võta pähe.
elujõust saab talumatu lahjus –
taeva poole kerkiv suitsuvine
eh, see kõige lakkamatu lähe
pole muud kui mingi manduv mine.

siiski. veel on jõus mu pakkumine:

jah, ma pole muud kui pärlid, kard ja
kibe muie, väike nukker ohe
sigaretisuits ning litrisära.

kuid ma võiks su koduvõtmeks saada,
rikas rändur, unelmate vardja,
ühelainsal tingimusel kohe:

keeruta mind, nii et keeran ära.

Õli otsingumootorile

öö on külm ja laes on sabatähed,
lumi, pikad triibud, soome kelk,
härmatas su kasukas ja sallis
ja su pilgus uudishimuhelk.

täna õhtul, kui sa koju lähed,
guugelda mind pealegi, mu kallis.

tõeni pole teed küll sirgemat.
guugelda. see, usu, pole patt.
niikuinii mu põgus salapära
hääbub ilma selletagi ära.

nagu see su uudishimuhelk:
siiras küll – kuid samavõrra pelk.

Kella-viie-tee

kella-viie-tee su poole
keset Taanilinna öisust
läbi tulede ja tuule
lisab täpid minu oo-le,
muudab ta empiiriliseks.

ja saab selgepiiriliseks:
maailm ongi külm ja tõisus
ning see lakkamatu luule.
kuid ka kella-viie-tee
mille kurvad kurvid kaovad
lõputuisse linadesse
suudesse ja sinadesse.

uinu rahu, öö on pikk.
minu kurvad kurvid kaovad.
nad ei tunne tulevikku.

aga üllatus ei maga:
mõne süütu kurvi taga
võib end peita igavik.

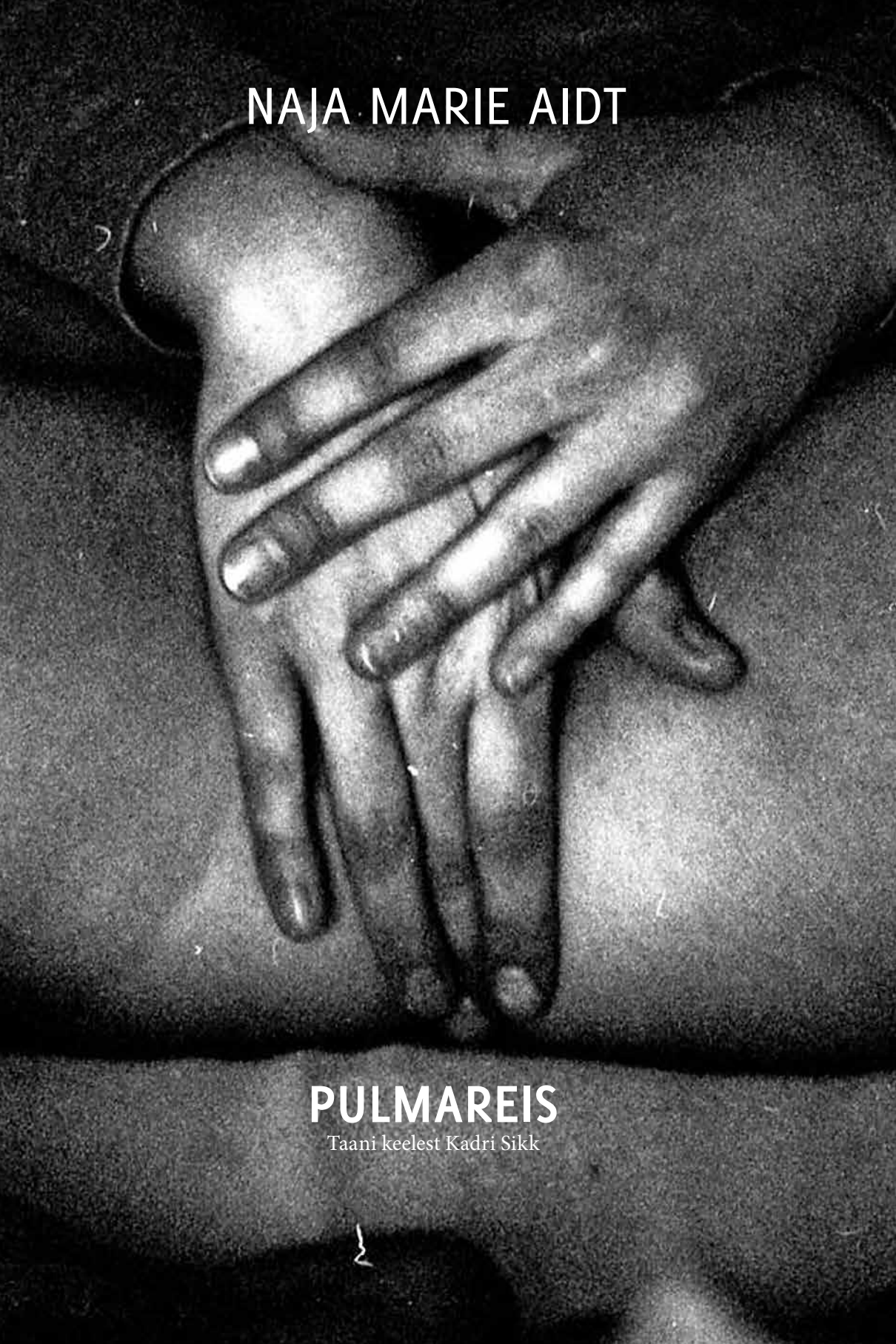
hiljem näis, mis on ta pikkus.

Religioosne

tallinlanna, anna minna –
viska Dorpatile kinnas!

kurameeri, tuli taga,
suitsuseks ta kõik lokaalid,
pese puhta kärakaga
pimestavaks tantsusaalid,
keerle märjaks tuhat särki.

anna minna, tallinlanna.
Taanilinna ristimärki
ära aga ära anna.

NAJA MARIE AIDT

PULMAREIS

Taani keelest Kadri Sikk

Keskpäeval, kui päike paistis kõige palavamalt, hakkasid nad üles märke tõusma, küllap Timi ettevõtlikkuse ja suure spontaansuse pärast. Kreeka maastik, mis Evale kunagi eriti korda polnud läinud, tundus vaenulikum ja kuivem kui ealeski varem. Männid ja metsikud oliivipuud õõtsusid mäenõlvadel kui norus leinalised ning kõikjale ulatuv tüümianilõhn ajas tal südame pahaks. Aga Tim tahtis näha naiste linna Olimpost, mis asus mäe otsas. Ja nii nad sõitsidki üles vana autoromuga, mille mees oli laenanud ühelt lohvakate rõivaste ja päikesest kortsuliseks põlenud nahaga ameeriklannalt, kes meenutas tema ema. Summuti kirises vastu kruusateed. Eva suudles Timi kaelale. Mees vaatas talle otsa. Nende näod löid vandeseltslaslikult särama. Tim libistas käe kollase puuvillast seeliku alla. Naise reied olid soojad ja higist niisked. Mõne aja pärast nõudis Eva peatust, aga kui ta parasjagu palja tagumikuga kükitas ja pissis, tegi Tim temast pilti, ja ta kargas püsti ning jooksis mehele järele, proovides talt kaamerat käest rebida – ta oli tõesti vihane – aga Tim ainult naeris, jooksis tagasi tee peale ja tegi veel paar pilti: Eva harkisjalu seismas, suu lahti karjumas ja ähvardavalt näppu vibutamas. Taamal haljendab metsnisu ja paistab üleni tol-mune must auto. Vasak näopool helgib tugevas päikesevalguses. Üks rinnahoidjapael on õlalt alla libisenud.

Eva istus autosse, tõmbas ukse kinni ja vandus, et nüüd ta vähemalt pool tundi mehega ei räägi. Tim raputas pead ja andis gaasi. Ta naeris ja kutsus naist fuuriaks. Ütles, et armastab teda. Aga Eva ei andnud järele. Neil mõlemal oli janu, aga viimane vesi oli ammu otsas. Väikesed kruuskivid klobisesid vastu autot ja varsti hakkas see hääl Evat hulluks ajama.

Ja siis see juhtuski: järsku astus ta põõsastest välja ja jäi keset teed seisma, käed üles tõstetud nagu preestril, kes manitseb kuulekusele ja jumalakartlikkusele. Hääl tõusis ja langes, justkui ta laulaks. Tema habe oli muljetavaldav. Pikad pulstunud juuksed ümbritsesid rusket määrdunud nägu nagu lõvi lakk. Sügaval silmakoobastes põlesid metsikud tulukesed. Ta oli pikka kasvu ja räbalates. Ilmselt oli ta kaua kõnnumaal elanud.

Metsmees. Eva oli kuskilt lugenud, et inimese kohta ütleb kõige rohkem see, kuidas ta paanikaolukorras reageerib. Tim tegi midagi imelikku: ta andis gaasi ja sõitis otse mehe suunas. Mees jäi paigale. Evale tundus, et ta kuuleb oma karjumist. Siis pidurdas Tim järsult ja auto viskus teelt välja. Mees sai pihta, kuigi ilmselt mitte väga tõsiselt, ta tõstis häält ja tuli nende suunas.

And they inclos'd my infinite brain into a narrow circle.

And sunk my heart into the Abyss, a red round globe hot burning.

Eva keris akna üles ja lukustas ukse. Midagi virvendas ta vaateväljas. Talle tundus, et ta on hakanud nuuksuma. Tim paiskas ukse lahti ja astus vihaselt välja. Ta läks mehe poole, kes ikka veel käsi taeva poole sirutas. Tim karjus talle midagi näkku. Mees hakkas liikuma. Nüüd hakkas Eval silme ees virvendama, ta nägi mehe räbaldunud varrukaid, meeletult vehkivaid käsi, verdtarretavat pilku ja sinkjalt kiiskavaid silmi, need olid peaaegu jäised. Mees surus nina vastu akent. Eva keeras pea ära. Mees kriipis pikkade konksus küüntega klaasi.

Stamp't with my signet are the swarthy children of the sun:

They are obedient, they resist not, they obey the scourge:

Their daughters worship terrors and obey the violent.

Eva nägi, et Tim haarab mehel ümbert kinni ja püüab teda eemale kiskuda. Aga mees paiskas ta maha, hooletult nagu lehm, kes sabaga kärbseid peletab. Eva tegi turvavöö lahti ja ronis Timi istmele, aga järgmisel hetkel tehti uks väljastpoolt lahti ja ta sai aru, et mees pressib ennast autosse, surub end tema vastu, rudjub ja muljub. Ninna tungis pesemata ihu, sita ja kuse hais, vänge ja vastik. Ta kobas meeletult ukselinki, aga mees võttis tal põskedest kinni ja surus näo tema ligi, lauba vastu laupa. Eva rapsis hüsteeriliselt peaga ja oli nüüd kindel, et kuuleb oma röökimist.

By gratified desire by strong devouring appetite she fills

Los with ambitious fury that his race shall all devour.

Mees puhkis kähisedes haisvast suust sõnu välja. Eva kuulis, kuidas Tim väljas kisendab, ja ta tabas korraks tema pilgu: viha asemel paistis sealt nüüd paljas ahastus. Metsmees käperdas teda üle kogu keha.

Ta mudis naist siit ja sealt, haaras reitest ja pigistas neid, raputas õlgadest, kiskus kõrvanibusid, kratsis pead, surus põidlad ninasõõrmetesse, need jäigad kuivad käed jõudsid igale poole. Eva ulgus ja rabeles ning üritas end selle kolossaalselt suure inimese käest lahti rebida. Aga järsku jättis mees järele. Ta jättis järele ja vaatas Evale peaaegu õrnalt otsa. „Follow me O my flocks we will now descend into the valley,” sosistas ta. Ta tõstis

nimetissõrme Eva silmade ette, et teda hoiatada või vaikust toonitada. Siis noogutas ta korraks peaga, ülbelt, ja vedas end ähkides autost välja. Tema pilk kõrvetas Eva silmi. Tim seisis ja vahtis, kepp käes. Mees ajas end sirgu, hingas sügavalt ja valjult sisse ning vajus natuke kõssi. Siis astus ta tee pealt kõrvale ja hakkas üles mäkke minema, kuni kadus kollakashalli kaljuastangu taha. Nad mõlemad nägid, kuidas ta ühte jalga lonkas. Eva ei suutnud end liigutada. Üks mõte käis peast läbi: ta oli kindel, et mees tsiteeris William Blake'i, inglise luuletajat. Ta oli teismeeas mõned Blake'i luuletused pähe õppinud ja tundis ära paar rida luuletusest „Visions of the Daughters of Albion”. Ometi, mõtles ta – ja see mõte oli kaine ning selge – mees tsiteeris suvaliselt, läbisegi. Kui ta pea tõstis ja välja vaatas, nägi ta, et Tim oli kepi minema visanud ja tormas nüüd tema poole, et ta autost välja hiivata. Kui mees Eva kätest kinni haaras ja ta nime karjus, ununes äsjane mõte otsekohe; hüsteeria voolas temast üle kui kõrge must laine.

Tim tahtis teda kallistada, aga Eva äigas talle vastu pead. Vaiksed meeleheitlikud helid, mis naise suust kuuldavale tulid, meenutasid linnupoegade siutsumist või hiirte piiksumist. Eva hakkas tagasi auto poole minema, kõssis, käed küljel rippus. Tim seisis nõutult keset teed ja vaatas, kuidas Eva nägu krimpsu kiskus. Nii kaugelt ei saanud ta aru, kas naine nutab või ei. Eva juuksed olid sassis. Tim ohkas, ta kuklast käis läbi valuvälgatus. Siis istus ta naise kõrvale, tagurdas auto tee peale tagasi ja nad sõitsid vaikides edasi. Õhus püsis hais, mis tuletas meelde metsmeest. Eva kloppis aina oma riideid ja hõõrus nahka. Tim pani talle käe põlvele. Eva vappus ja värises üleni. Tim arvutas kiiresti, et tagasi rannikule, hotelli, oli pikem maa kui Olimposele ja ta sõitis edasi mäkke. Auto kriiksus ja krigises, väikesed kivid peksid vastu autot ja nüüd kõlas see hääl Eva jaoks nagu kuulirahe. Ta surus näpud kõrva ja tõmbus kägarasse. Tim heitis naisele mureliku pilgu. Ta murdis küll pead, aga ei suutnud välja mõelda midagi, mis poleks kõlanud tobedalt. Kui linn lõpuks paistma hakkas, tundis Tim kergendust. Linna sissepääsu märkis suur parkimisplats. Turistid sõid jäätist ja lonkisid suveniirioskite vahel ringi. „Olemegi kohal,” ütles Tim ja võttis õrnalt Eva käed kõrvadelt ära. Naine tuli autost välja tõsta, muud ei jäänud üle. Eva ei hakanud vastu. Tahtmatult märkas Tim, kui järeleandlikuks naine oli muutunud.

Linn oli tunduvalt väiksem, kui ta oli ette kujutanud, ja siin valitses kummaline meeleolu. Talle tundus, et hämarates restoranides naerdakse nende üle, et nende selja taga irvitatakse ja näidatakse näpuga. Ta küsis

Evalt, ega ta midagi juua ei taha. Naine raputas pead. Nad kõndisid läbi linna nagu kuutõbised, Timi käsi Eva õlal, Eva pea norus ja käed longus. Nad möödusid väikesest valgeks lubjatud kirikust ja jõudsid korraga linna äärde. Tasane närtsinud rohuga lagendik kaardus vastu heledat silmapiiri. Ja korraga nägi ta kaugel all merd. Siin-seal paistis mäeküljel lihtsaid majakesi ja hütte, ja siis langes kaljusein järsult alla. Kitsekari sõi rohtu, kaelas helisevad kellukesed. Valgus oli ere. Ja kalju oli tõesti peadpöörítavalt järsk. Eva istus rohu peale maha. Ta heitis pikali ja pani silmad kinni. Tim raputas teda kergelt. Ta ei liigutanud. Natukese aja pärast tundus Timile, et naine magab, suu lahti, pea ühele küljele pööratud ja põlved krõnksus. Tema otsmikul pärlendasid väikesed higipisarad, ta oli näost lubivalge. Tim raputas teda. Kui naine ei reageerinud, lasi Tim tal olla ja otsustas, et hangib midagi juua. Ta otsis üles kitsa kruusatee, linna peatänava. Restoranid ja tavernid seisisid külg külje kõrval. Linn oli vaikselt siestast üles ärkamas. Ilmselt oli siin võim naiste käes. Nad olid Evaga selle kohta lugenud. Kogu saarel valitses matriarhaat, pärimisliin jooksis emalt tütrele. Naiste oma oli kõik, mis oli omamist väärt. Oli selge, et naised juhtisid ärisid karmi käega. Nad seisisid väikeste rühmadena poodide ja kõrtside ees, käed puusas, kamandades suuremaid poisse ja mehi ärritunud viibete ja valjude hoigetega, kui need endale tööst väikest puhkepausi lubasid. Vanad mehed seisisid, väikelapsed puusal, poisid pühkisid parajasti põrandaid või tassisid kaupa sisse, mehed tarisid raskeid toidukotte poest koju, pühkisid trepikive või pesid restoraniköökides nõusid – Tim kohtas nende pilke läbi avatud akende. Naised hirmutasid teda. Kui nad teda vaatasid, peegeldus nende silmist selline enesekindlus, mida ta polnud ühegi naise juures varem näinud. See oli puhas, toores jõud. Võim ja sellest tulenev sügav rahuldus. Ühegi viha ja kättemaksuiha kõrvaltoonita. Ei mingit allaheitlikkust ega leplikkust. Ei vähimatki soovi olla aktsepteeritud, tunnustatud või omaks võetud. Nüüd oli Tim juba täiesti kindel, et naised naersid tema üle. Äkki läks tal kõht väga tühjaks ja ta võttis istet ühes tavernis. Ta tellis veini ja leiba ning väikesi hapukaid dolmasid. Leti taga mängisid paar last valjuhäälselt. Kelner oli ilmselt nende isa. Viis-kuus parimas eas naisterahvast istusid orupoolisel verandal ja jõid kohvi. Nad olid end mõnusalt sisse seadnud, ühel naisel olid jalad laual, jutt jooksis. Tim ei saanud teisiti, kui pidi nende poole piidlema. Naised vahtisid häbitult vastu. Kummalise selgusega tajus Tim iseenda kohalolu. Kõige vanem naisterahvas hõikas noort kelnerit. Mees kamandas lapsed välja ja tõi naistele kooki ning jäävett. Tim sõi kiiresti oma toidu ära ja jättis korralikult

jootraha. Välja sooja kätte saada oli kergendus. Ta ostis pudeli vett, kohaliku kirikuga postkaardi ja paki küpsiseid. Keset teed seisis kolm noort naist, lapsevankris karjus imik. Kui Tim neist mööda läks, takseerisid nad teda häbitult pealaest jalatallani. Üks neist vilistas madalalt ja kui Tim tagasi vaatas, naeratasid nad talle imalalt. Siis näitasid nad näpuga ja hirnusid valjusti naerda. Järsku tundis Tim, et see kõik oli mingisugune näitemäng, mida kogu linn etendas võõraste auks – nad lavastasid etendust matriarhaadist ja mängisid oma rolle, et turistid saaksid maigutava suuga vahtida seda, mille järele nad olid tulnud. Eksootikat. Naise võimu mehe üle. Et see oli lihtsalt väljamõeldis. Et öösiti, kui linn oli vaikne ja pime, peksid mehed ikka oma naisi, tüdrukud tegid süüa, koristavad, lasid endale lapsi teha ja end välja kurnata. Et mehed löid õhtuti kaardimängus oma raha laiaks. See mõte rahustas teda. Ja tal hakkas häbi. Ta läks tagasi Eva juurde.

Aga Evat polnud. Rohus oli veel näha tema lamamisase. Aga teda ennast polnud kusagil. Tim viskas maha koti, kus olid vesi ja küpsised, ja ronis veepiiri kohal kõrguval kaljuastangule. Ta läks päris ääre peale ja vaatas alla. Astang oli vähemalt viissada meetrit kõrge. Kaugel allpool väike liivane rannariba ja suured rulluvad lained. Päratu taevalaotus. Kohutav tung otse alla viskuda. Järsku kerkis silme ette pika haisva metsmehe kuju, kes vehkis kätega ja kisendas. Timi süda hakkas peksma, ta astus sammu tagasi ja nägi kõrvale vaadates väikest kuldset täppi, mis aeglaselt mööda paljast kaljuseina allapoole liikus.

Eva ärkas selle peale, et poisikesed teda pulgaga togisid. Tal polnud aimugi, kus ta on. Poisid jooksid naeru kõkutades minema. Nüüd tundis Eva, kuidas terve tema keha sügeleb, pakitseb, väljakannatamatult tuikab, nagu lamaks ta kibuvitsapõõsas või sipelgapesas. Ta kratsis end paaniliselt, kuid see ei aidanud. Ta kiskus kleidi üles, sügas reisi ja kõhtu. Ta hakkas jooksuma. Ta tuiskas läbi lainetava rohu, tüümianilõhn ninas, komistas ja kukkus, tõusis jälle püsti ja tormas edasi. Nähes merd, mis kaugel all metsikult helkis, heitis ta riided seljast ja hakkas mööda vaenulikku mäekülge alla ronima. Kinni hoida polnud peaaegu millestki, siin-seal ainult mõni kanarbikku või kukemarja meenutav puhmas. Mõni kaljuõnarus, kuhu sai jalga toetada. Siin üleval oli tuuline, tuul puhus vastu tema keha ning jahutas pakitsevat nahka. Eva pidi veeni jõudma. Ta pidi sukelduma sinisesse vette, sinine vesi peseks ta puhtaks. Ta pidi jooma soolast vett, loputama suud ja kaela. Ta pidi kaduma vette, vesi vabastaks ta. Tuuleil tõi temani kaugeid hääli. Äkki

ta libises ja kaotas pinna jalge alt. Mäeküljelt pudenes kive ja mulda. Ta hoidis ühest oksapuntrast kinni ja vehkis meeleheitlikult jalgadega, otsides midagi, millele toetuda. Käed värisesid. Siis õnnestus tal keha kõrgemale tõmmata ja jalad otse vastu kaljuseina lükata. Ta katsus raskuse reitele viia. Ta kõlkus kaljuseinal nagu V-täht, klammerdudes oksapuntra külge, millest polnud peale rootsude suurt midagi järel, kui Tim ülalt käe sirutas ja tal randmest haaras. Eva ehmatas, libastus ja jäi jalgadega meeleheitlikult õhku siplema. Üks noor kreeklane haaras tal teisest käest ja ta vinnati hädavaevu väiksele kaljueendile, kus mehed ise seisid. Kreeklane keris kõie lahti ja sidus talle ümber piha. Eva hiivati poolpüsti. Kreeklane hüppas mööda kaljut nagu kaljukits. Tim oli kahvatu ja higist märg. Tema pilk püsis üle mäeharja kulgevatel rünkpilvedel. Kõis soonis Eva kõhtu, ta nuttis valust. Kreeklase abiga sikutati ta nii kaugele, et paistma hakkas midagi jalgraja-taolist, viimase teeotsa kandis kreeklane teda seljas. „She’s crazy, she’s crazy,” kordas kreeklane ja raputas pead. Eva surus pea tema juustesse. Need olid soojad ja lõhnasid soolaselt.

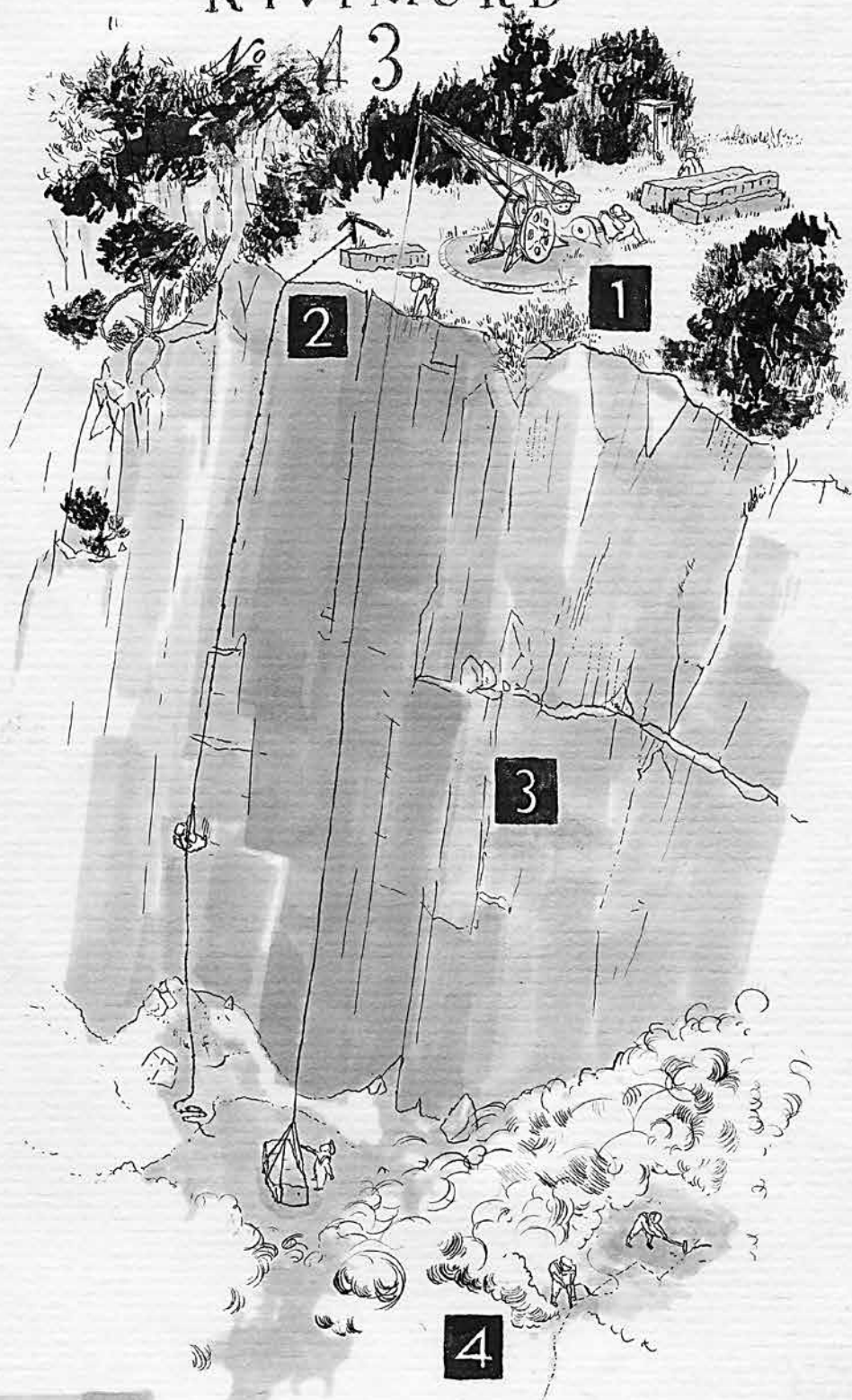
Tim vedas alasti naist enda järel läbi linna parkimisplatsini. Inimesed tulid välja ja jäid majade ette seisma, et neid vaadata. Sosistati ja näidati näpuga, ühe vanema naise mustadest silmadest välgatas kõrvetav pilk, mis sundis Timi silmi maha lööma. „Tule nüüd, kurat küll,” sisistas ta. Inimkari jälgis neid. Nad nägid, kuidas ta otsis autovõtmeid, kuidas ta Eva tagaistmele lükkas ja ukse kinni lõi. Nad nägid, kuidas ta autot käima ei saanud, kuulsid teda vandumas, ja lõpuks nägid nad, kuidas ta gaasi andis ja tagurdas, nii et tolmupilv üles kerkis. Nad nägid, kuidas ta suure kiiruga linnast välja sõitis. Kuuldes Eva heledat lapsehäälet üminat, oleks ta peaaegu öökima hakanud.

Öösel, odavas hotellitoas, pesi Tim Evat külma kraaniveega, jootis talle veini ja vett, söötis teda leiva ja kitsejuustuga, murdes sellest väikesi tükke, ning mähkis ta teki sisse samal ajal naise vastu üha kasvavat ärritust ja põlgust tundes. Teda häirisid Eva päevitunud nahk, tema lihtsameelsed ja peaaegu anuvad silmad, mis aina otsisid Timi pilku, ja käsi, mida ta Timi poole sirutas ning mida Tim pidi kogu aeg tagasi teki alla toppima. Aga siis järsku tegi Eva midagi imelikku: ta tõusis järsku püsti, laskis teki põrandale libiseda, lükkas Timi voodisse, heitis end tema põlvedele ja palus, et mees teda lööks. Ja Tim löigi. Lõi nii kõvasti, et lajatas. Eva nuuksus ja oigas. Tim lõi teda veel. Ja kui ta ära väsis, tõi naine püksirihma, heitis käpuli ja lasi

end rihmaga peksta. Tim hakkas nutma. Ta viis käe naise jalgevahele ja tundis, kui märg see on. Ikka veel need anuvad silmad. Tim haaras Eval juustest. Selg oli verine. Sügavalt Timi kurgust kostis nutukorinat. Püksid alles rebadel, tühjendas ta enda naise reitele. Eva vajus selili ja jäi naeratades lage vahtima. Äraolev, totakas naeratus. Tundus, et tsikaadid siristasid väljas järjest valjemini. Siis kuulis ta Evat sosistamas: „We will now descend into the valley.”

KIVIMURD

№ 43

Roomur
MMXII

MANFRED DUBOV

Kõue kodus

1

must kõrb lennukimüras.

helid vajutavad mind öhe
talvine metsasein tardub
käsi võtab puud ja järve ja ürghommiku ja loodu ja mälu.

2

seiskunud müra all
pime kaja
maailm
ümberlükatud kirikukell
tühjuse ja tühjuse vahel
lumetorm.

3

katkiste helide varjus
taimeaed
ime ümbritseb imet
katkiste helide varjus
tühjus
must liiv
arutluste kontinendid
helisev vari
tuule uni.

katkiste helide varjus
joonistus välk puuna
päev helises palavuses
kõik sai endale saatuse.

me kadusime helide vahele
ja võimatusest sai meie lugu.

katkiste helide varjus
vaatasin avarusest läbi
sada helisaart
triljon organismi
putukad
maapind vohab helidest
puuladvad kõiguvad stoiliselt.

4

müra vaikuse kohal
surmale kingitakse lapsepõlv ja lapsepõlvele surm.

kukume organismi
kudedest läbi
ärkame une lähedusse
ärkame äikesesse
ruumide ja koidu vahel
vaikuse sinises põrgus
näen sind valguselainetes.

meie sekundid
tuuleruum
kõik tühjuse punktis.

varju helidest edasi
väriseb pimedas iga tuuleruum
täidab erosiooni
selle tuule annan sulle.

sadam
kuujoon
on ühendatud
praod on juba ära määranud ja kaardistanud
erosiooni käigu.

5

öö kukkus kivide varju
valge sadam
vaikne ja hele
kraanad liiguvad
uisutavad mere taustal
valjuhääldi diktaadi järgi.

ürghommik
õhk on katki
kuuveri
hommikul
vana kaja
vajutab rangelt kõik varju sisse.

majade tänav
igas majas
eraldi ajastu
pragude süsteem
laotub laiali
nagu ka asjade kõik
erosioonist pole pääsu
nagu ka sellest embusest
verekuu.

kraapisin enda kontuurid
igale päikesekiirele
oma teekonna helistiku
igale päikesekiirele.

keset tegemata asju
kivide vahel maailm
aeglane kui vesi.

läbi minu voolab sadam
päike kraabib minu sisse valujõed
iga kord kui hingam
sadam suitseb
kraanad sorteerivad mu mõtteid
toad ja majad ja tänavad kukkusid varju
tuul selles labürindis kummitab
koridoris on veel kuulda päeva heli
liigun varju sisse.

põletikuline kuu terava lehvikuna
silmael on valgus
mõtetel on valgus
siis kui miski pole tähtis
siis kui kõik on tähtis
siis kui kalade sõda on valjem kui lindude sõda
arutlus valjem
hingemurd keerulisem
liigun varju sisse.

mürale järgneb müra
nagu ilmsiolek varjus.

tähendus tähenduse sees
taevas taeva sees
liiv liiva sees
nägu näo sees

meri mere sees
tutvus tutvuse sees
korterid ja nende aknad
nende silmad
tähed
ja laius ja avarus ja vaikus
valguse nägu pimeduses.

7

kaduda ühtlaselt äikesesse
vaikus vajutab kokku kivid ja päevad
luupainaja tantsib
nummerdatud probleemid
magnetismi jõul laiali paisatud valusaared.

mu hing on kõuepüüdja
laiali uhutud mõtted sirutuvad nööridena üles
nagu närvid taeva poole
kalju erosiooni hapruses
päeva ruumis saab kõik kokku
kaja joonistab mu hinge kontuurid.

kalju erosiooni hapruses
kivikoridori varjus
aastatuhanded laotuvad laiali
upuvad kaljude sisse
putukate müriaadi katkendlik laul
läbis elu ja tühjuse.

ATHENA FARROKHZAD

Rootsi keelest Mari Pihl

Mu pere saabus siia marksistlikus vaimus

Ema hakkas kohe päkapikkudega kodu kaunistama

Plastmasskuuse plusse ja miinuseid kaaluma

nagu oleks see tema mure

Iga päev püüdis ta vahet teha pikkadel ja lühikestel vokaalidel

nagu suudaks tema suust tulev heli

maha pesta oliiviõli ta nahalt

Ema lasi pesuvalgendajal voolata läbi süntaksi

Teispool kirjavahemärke said tema silbid

valgemaks kui põhjamaa öö

Ema ehitas meile tulevikku kvantiteedist

Seadis äärelinna keldrikorrusel ritta konservipurke

nagu oleks sõda tulemas

Õhtuti kooris ta kartuleid ja otsis retsepte

mis nagu ta endagi minevik oli šifreeritult

„Janssoni kiusatus”

Mõelda vaid et olen neist rindadest söönud

Mõelda vaid et tema barbaarsus lõppes minu suus

Mu ema ütles: võtan tagasi selle mis mulle kuulub
Sa kohtad surma mis on keelest ilma jäetud
Keeleta oled sa tulnud keeleta sa ka kaod

Mu isa ütles: kirjutasin leivast ja õiglusest
ja kuni näljarott lugeda suutis
oli font mulle ükstapuha
Mu isa ütles: seriifid kleepuvad näppude külge

Mu isa ütles: kui kaua pekk vastu paneb
enne kui piitsavorbid ihusse jäävad
Mu isa ütles: kui sa tähestiku ära unustad
siis leiad selle mu seljalt

Mu isa ütles: alles siis kui sa andestad sellele kes sind reetis saad teada mida
tähendab vägivald

Mu isa ütles: mõned hukati koidikul kui uni polnud veel hajunud
Mu ema ütles: mõned maksid kuulide eest et matta oma tütreid

Mu onu ütles: sa unustad kõik
peale mälestuse mis jääb igaveseks meelde
Mäletan et enne sõda näris üks sõdur minu hammastega
agitaator karjus minu kurguga

Mu onu ütles: kas on veel kusagil mõni lomp kus sõda oma veriseid käsi pole pesnud

Mu onu ütles: mõned hukati igal päikesetõusul uuesti

Need kes järele jäid nägid kuidas kohtuotsuseid täide viidi

Mu ema ütles: miks nad katuselt jumalat appi kutsuvad

Kas nad on unustanud et just jumala käes oli piits

kui nende emasid piinati

Mu vend ütles: ma tahan teada kes minu pärast end alandama pidid

Milliste suhete vastu olen eksinud

ja milline karistus mind ootab

Mu onu ütles: mis meist saab siis kui võitleme vabaduse kätte

samade vahenditega mis hoidsid meid vangis

Mu isa ütles: kehad ilma selguseta kehad ilma varjudeta

Mu vend ütles: põlvitamise asemel nauditakse käsutamist

Mu isa ütles: kui anname võimete kohaselt ja saame vajaduste järgi

Mu ema ütles: kui anname võimete kohaselt ja saame vajaduste järgi

Mu vend ütles: kui kogu ülekohus saaks otsa ja ajalugu ise ka

Mu vanaema ütles: kui oled sama vana kui mina

saab otsa kogu ülekohus ja isegi ajalugu

Mu isa ütles: ära mata mind siia

Mata mind sinna kus kogu vara võõrandati

Ära pane mulle hauakivi pühenda mulle oma rõõmsaimad päevad

Mu ema ütles: parem näha unes oma surma

kui surra unenägudesse

Mu vanaema ütles: ära mata mind siia

Mata mind sinna ojade vahele kus kasvab piparmünt

Kata pidulaud paku parimaid palu

Mu onu ütles: sõda pole kunagi läbi saanud

Sa pole lihtsalt enam sõjaohver

Mu ema ütles: ära mata mind siia

Mata mind sinna kus tsivilisatsiooni lakk koorus

Sülita välja mu keel anna mu piim mulle tagasi

YAHYA HASSAN

Taani keelest Carolina Pihelgas

LAPSEPÕLV

VIIS LAST RIVIS JA ISAL VEMMAL KÄES
KÕIK NUTAVAD KOORIS, KUSELOIK ON MAAS
PANEME KORDAMÕÖDA KÄE ETTE
PEKSA SAAME IGAKS PETTEKS
LÖÖGI LAKS
ÕDE HÜPPAB KIIRESTI
ÜHELT JALALT TEISELE
KUSI VOOLAB KOSENA MÕÖDA SÄÄRI ALLA
KÕIGEPEALT ÜKS KÄSI ETTE SIIS TEINE
SEE KESTAB JUPP AEGA HOOBID LANGEVAD SUVALISELT
HOOP KARJATUS NUMBER 30 40 VAHEL KA 50
JA UKSE PEAL VIIMANE MATS PIKI PERSET
ISA VÕTAB VENNAL ÕLGADEST KINNI TÕSTAB TA PÜSTI
LÖÖB JA LOENDAB EDASI
MINA VAATAN MAHA JA OOTAN OMA KORDA
EMA LÕHUB KORIDORIS TALDRIKUID
SAMAL AJAL KUI AL-JAZEERA NÄITAB TELEKAS
HÜPERAKTIIVSEID BULDOOSEREID JA TÜKKIDEKS REBITUD KEHAOSI
GAZA SEKTOR PÄIKESEPAISTES
LIPP PÕLETATAKSE ÄRA
KUI ÜKS SIONIST EI TUNNISTA MEIE OLEMASOLU
JUHUL KUI ME ÜLEÜLDSE OLEMAS OLEME
SIIS KUI ME AHMIME HIRMU JA VALU
SIIS KUI ME AHMIME ÕHKU VÕI TÄHENDUST
KOOLIS EI TOHI ME ARAABIA KEELES RÄÄKIDA
KODUS EI TOHI ME RÄÄKIDA TAANI KEELT
HOOP KARJATUS NUMBER

© Yahya Hassan & Gyldendal Group Agency, 2013

UKSE TAGA

ISTUSIN RIIETUSRUUMIS, PONTŠIK KÄES
JA ÕPPISIN VAIKSELT KINGAPAEU SIDUMA
NELGITÜKKIDEGA KAUNISTATUD APELSINID JA PUNASED LINDID
RIPPUSID LAES NAGU LÄBITORGATUD VOODOO-NUKUD
SELLISENA MÄLETANGI LASTEAEDA
KÕIK TEISED RÕÕMUSTASID ET JÕULUVANA TULEB
AGA MINA KARTSIN TEDA SAMA PALJU
KUI OMA ISA

LESTAKALA

MÄLETAN MEIE KALALKÄIKE
AGA MIDA ME ÕIETI PÜÜDSIME
KUNAGI EI JULGENUD MA MIDAGI KÜSIDA
EI JULGENUD MIDAGI ÕELDA KUI OSTETI RIIDEID VÕI JALANÕUSID
EI JULGENUD TELEKAT MÄNGIMA PANNA KUI SA MAGASID
EI JULGENUD SU KÄEST KINNI VÕTTA
JULGESIN AINULT NOOGUTADA KUI ÜTLESID:
SINU EMA ON LITS
EMA ISE PAGES VÄLJA, KÖNNIB TÄNAVAL RINGI JA KÜLMETAB
MEIE AGA ISTUME RÄTSEPAISTES SÖÖME PÜÜTUD SAAKI
JA SINA ÜTLED ET OLEKS PAREM
KUI ME POLEKS KUNAGI SÜNDINUD

PLASTMASSIST LILL

SELLES KORTERIS MIS MA MAHA PÕLETASIN
SÕIME ALATI PÕRANDAL
ISA MAGAS ELUTOAS MADRATSI PEAL
MINU NOOREMAD ÕED-VENNAD
JAGATI KORTERI PEALE LAIALI
ÜKS ARVUTI TAHA
ÜKS PÕRANDALE ROOMAMA JA ÜKS EMA JUURDE KÖÖKI
KUI SA OMA ÕDESID-VENDI VEEL KIUSSAD
PANEN MA SU PÕLEMA
ÜTLES EMA JA VIBUTAS ISA VÄLGUKAT
AGA KUI TA SELLE KÄEST ÄRA PANI
JÕUDSIN MA TEMAST ETTE
PIST SIN VÄLGUKA TASKU LÄKSIN SÜÜDLASLIKUL SAMMUL
JA ISTUSIN RADIAATORI JA DIIVANI VAHELISSE NURKA MAHA
LASIN LEEGIL SUUDELDADA PLASTMASSIVART
ISTUSIN SEAL NII KAUA KUI SAIN
SIIS TÕMBUSIN EEMALE JA VAATASIN ESMALT LEEKE
SEEJÄREL ISA
JA MÕTLESIN ET KÕIGE PAREM OLEKS TAL LASTA MAGADA
AGA SIIS TULI EMA KARJUDES
JA ISA ÄRKAS ÜLES ENNE KUI OLEKS VÕINUD TALLE PALVEID LUGEDA
LEEGID VÕTSID VÕIMUST
ISA ROOMAS ALUSPÜKSTE VÄEL TREPPIDEST ÜLES
KARVANE NAGU GORILLA
JA HOIATAS KÕIKI MEIE TREPIKOJA TAMILEID
LÄKSIME ALLA KELDRISSE TULETÕRJET OOTAMA
AINUKE ASI MIS ME UUDE KORIDORI KAASA VÕTSIME
OLI MUSTA VÄRVI TELEKAS PAAR AASTAT VANA
TAGUMINE OSA SULANUD
ÄRA PÕLESID MU KÕIGE VARASEMAD LAPSEPÕLVEMÄLESTUSED
LAOTASIN MAHA NII PALJU AJALEHTI
ET PEAAEGU KOGU PÕRAND OLI KAETUD
VAATASIN KÕIKI NEID SÕNU JA PILTE
KUNI MULLE TOODI SÜÜA
KUI ISA OLEKS NÄINUD SÕNU NAGU SEKS VÕI MUNN
VÕI MÕNE KERGETL RIIDES SKANDINAAVIA TÜDRUKU PILTI

MIS OLEKS USKMATULE MEELTMÕÖDA OLNUD
OLEKS TA SELLE VÄLJA REBINUD VÕI AJALEHE TAGURPIDI KEERANUD
AGA VANA-AASTA ÕHTUL ISTUSIME KÕIK KOOS LAUA TAGA
SEAL OLİ KETŠUP JA COCA JA NOAD JA KAHVLID
KUI TUJU LIIGA HEAKS LÄKS ANDIS TA PAAR KÕMMU
AGA MUIDU OLİ SEE TÄIESTI TSIVILISEERITUD SÖÖMAAEG

MÕISTUJUTT

MEIL EI OLNUD ÜHTEGI TAANI KANALIT
MEIL OLI AL JAZEERA
MEIL OLI ALARABIYA
MEIL EI OLNUD ÜHTEGI PLAANI
SEST MEIE PLAANE SEADIS ALLAH
PÜHAL KUUL VIIS ISA MIND MOŠEESSE
IGAL ÕHTUL PEALE SÖÖKI PALVETASIME
PALVETASIME KUNI ENAM EI JAKSANUD PÜSTI SEISTA
ME PALVETASIME JA PALVETASIME JA MA SAIN COCAT JA KITEKATI
MOŠEES OLI ISA NAGU TEINE INIMENE
JUMALAKARTLIK JA ARMASTAV
ISTUSIN TEMA JALGADE VAHEL
JA NÕJATUSIN TEMA RINNALE
SIIS JUTLUSTAS IMAAM
ET TA PEAKS MIND SUUDLEMA
KOJU SÕITES KUKKUSIN AUTOST VÄLJA
ARVASIN ET HAKKAME PARKIMA
AGA TEGIN HOOPIS U-PÖÖRDES AUTOUKSE LAHTI

RÕÖVIMISKATSE

TA JOKUTAB
ÜTLEB ET LIIGA PALJU AUTOSID
MINA ET PEAN KUSELE MINEMA
LÄHENGI PÕÖSASSE
SIIS KUMMIVILIN
JA MENDID ONUPOJA ÜMBER
TOPIN RIISTA PÜKSI JA HAKKAN JOOKSMA
NÄOMASKI JA NOA PEIDAN KONTEINERI TAHA
SÖRGIN TEE PEALE VÄLJA
MINU TAGA KOERAPATRULL
JÄÄN KÕNNITEELE SEISMA TEEN VENITUSI
MENDID PÕÖRAVAD RINGI
ÜKS KÜSIB MU KÄEST KAS TEAD ET SIIN OLI RÕÖVIMINE
MINA VASTAN EI TEA TULIN LIHTSALT JOOKSMA
ISTU AUTOSSE MEIL ON TUNNISTAJA OLEMAS
SÕIDAME KONGIS TAGASI
VIHKAN NEID KURADI KOERI
VÕTAN JUUKSEKUMMI ÄRA
KATAN NÄO
ONUPOEG VAHIB MIND
ÜKS MENT HELISTAB JUST TEMA VANEMATELE
TUNNISTAJA ÜTLEB ET SEE IKKAGI POLNUD MINA
NAD VIIVAD MU TAGASI SINNA KUST MIND PEALE VÕETI
LÄHEN KONTEINERI JUURDE VÕTAN ASITÕENDID
PARKIMISPLATSILE KAASA
SÕIDAN EMA AUTOGA MINEMA
OOTAN PARASJAGU PUNASE TULE TAGA KUI ONU HELISTAB
KUI MINU POEG VANGI LÄHEB SIIS LÄHED SINA KA

ARRETEERIMINE

TOL HOMMIKUL ÄRKAN SELLE PEALE ET
KEEGI KOPUTAB AKNALE JA HÄÄLDAB VALESTI MU NIME
VÕTAN SAHTLIST NOA
JA TÕMBAN KARDINAD EEST
KAKS ERARIIETES MENTI
ÜHTE MA JUBA TUNNEN TA PIDAS MU ROOLIS KINNI
TÕMBAN KÄHKU KARDINAD JÄLLE ETTE
PISTAN NOA SAHTLISSE TAGASI
LASEN TÜKI VETSUST ALLA
SULLI PEIDAN MIN KAMPI* VAHELE
KOLM LÄPAKAT LÜKKAN VOODI ALLA
JA ENNE KUI NAD SISSE LASEN
TÕMBAN VEEL PÜKSID JALGA JA SÜÜTAN SUITSU
MIND PEETAKSE KAHTLUSALUSEKS
NAD OTSIVAD KORTERI LÄBI
KONFISKEERIVAD LÄPAKAD JA KAKS WALKIE-TALKIE'T
ÜHE KURIKA JA PAPPKASTITÄIE KRIMKASID
ÜTLEN ET VÕTKE KAST AGA MINU KOLLEKTSIOONI ÄRGE PUUTUGE

* „Min kamp” on norra kirjaniku Karl Ove Knausgård'i kuuest osast koosnev autobiograafiline romaanitsükkel. – Tlk.

roomus

OH,
LAHE!

TÕMMU HIID SIDRUNIGA

NAPOLEON JA NAISED

1. OSA

sonettnovell

Sillele

1. stroof

Ei! Siin toas pole hingelistki. Hämarus yksnes. Kindlasti põleb ka kyynal kaetud laual, rasv niriseb mööda aiva pehmenevaid kylgi. Kui väga pingutada, võib aeg-ajalt ehk isegi mõne tilga maabumist kuulata. Või siis mitte. Sest siin toas ei saa peale leegikumas virvendavate lauanõude midagi näha. Võib-olla polegi hämarus teab mis intensiivne, ent valgus ise pimeduse sees on jõuline nagu kogu tuba täitev väsimus. Öhk nagu leinaloor – yhelt poolt rahulik, teisalt kärsitu, alt ja ylalt nähtamatu. Aga alati samal ajal. Mõnel meelelisel äärealal võiks sellist nalja isegi teha, et hämaruses rasvatilga langemist kuulatada, aga siin kyll mitte. Kui väsimus, siis olgu väsimus. Isegi niivõrd, et tyhja tuba saabki vaadata yksnes yhest nurgast ja ainult silmade kõrguselt. Tegelikult kyll pisut allapoole suunatud silmadega, et laud ja selle lähiymbrus kenasti fookusesse mahuks. Lõhnad ja helid tuleb kõrvale heita. Neid pole! Kuigi rikkalikult kaetud laud ootab hõrgutavate roogadega ja pikliku poolavamata veinipudeli jämeduse otsas tilpneb ilmselt veel korkki. Las jääb lihtsalt laud kahe tyhja tooliga, kus äsja on istunud, aga enam ei istuta. Kindlasti meenub kohe mõni kuulus vaikelu. Kompositsioon. Ehkki laual – nagu mainitud – on hulga maitsvamad road, võib ette kujutada näituseks lilli, mis kusagil toanurgas kahtlemata vaasis seisavad, ja paari õuna või pirni või banaani. Tinglikult, muidugi. Jah, siin toas pole mitte kedagi. Rammestus täidab kogu ruumi. Selline rammestus, mille ajal on kõigeks ja alati kas liiga hilja või liiga vara. Surnud olemus. Vaikelu lõpetab hää kõrvalruumist. Õieti ei lõpeta, vaid helin lisandub siia. See peab olema Josephine! Iseenesest teda pole siin, aga rahulolust pakatav sõna

tungib läbi seinte ja jääb tagatipuks jäätunud kujul õhku rippuma. Või vastuoksa. Nagu rasvatilk kukuks mööda kyynlajalga. Helitult. „Napoleon!”

Napoleon lasi hakatuseks pilgul vilksamisi yle toa käia, et millestki kinni haarata. Seda mõistagi alles seejärel, kui oli avastanud, et silmi saab ka yles-alla liigutada, et pead saab paremale-vasakule nihutada. Vargsi, et Josephine seda ei taipaks. Ruum muutus kohe suuremaks. Et toa sygavuses tuhnimine huvitavamaks muuta, alustas Napoleon paremalt poolt ja hakkas rumbasammuga vasakule minema, vahel äkiliselt kiirendades, aga siiski täpselt valsitaktis pysides. Naljaviuks. Lõppeks pörkus pilk muidugi valusalt vasta vasakut seina. Võpatus sai endale helilise toe, kerge myhatuse, millele Josephine ei reageerinud. Josephine põlvitas Napoleoni ees, kes pyydis olukorda targu kõrvalt vaadata. Ta liikus pilguga toa ylanurka ja leitud pilt meenutas Ketsemani aias palvetavat Jeesust. Säärane mõte haihtus ruttu, sest Josephine'i kohale ilmus kivistunud rahvamass veripunaste seinakatete ees, meesterahvas platvormil uhkelt väljasirutatud kätega krooni hoidmas. Ta yritas asjatult meenutada, mis paganama värvi oli sein tema selja taga. Ilmselt mitte niivõrd tolle veini karva. Josephine tõusis ja Napoleon heitis pikali, vahtides jätkuvalt toda kujutist ylal seina ja lae kokkusaamiskohas. Õige visalt tõusis naise nägu tema vaatele ette, esiti hägune. Niivõrd lustakas oli keskenduda kord Josephine'i juustepiirile, ripsmetele ja siis kiiresti kujutise juure naasta. Mõne aja pärast teisesenes kogu pilk sedavõrd häguseks, et pea hakkas ringi käima. Ta sulges silmad, et uuesti alata. Josephine – hägune, selge, hägune, selge. Lõppeks polnud seda tarviski, sest Josephine'i pea hakkas nagu iseenesest yles-alla liikuma, kord seina ees, siis jälle mitte.

Josephine'i hyyatust tuli mõneti ootamatult. Huvitav, miks ta sellist nime kannab, mida ta kannab? Pikalt ei maksa seda igatahes korrata, siis hakkab igav ja suunurgad väsivad sootuks, punase veini esimene lonks seguneks mingite teiste mõtetega. Mõtted sulanduvad objekti. Objektiks on see sisenenud hää. Teine huvitav kysimus: kui palju see kyynal juba põlenud on? Ilmselt mitte liiga palju: endiselt paistavad tyhjad pokaalid, tyhjad toolid, tyhjad lauanõud. Istuks laua taha maha, see muudaks kindlasti nii mõndagi, kyynal oleks lähemal, selle jalga saaks katsuda, ehk isegi vaha sõrmeotstele võtta ja jälgida kuju pikaldast moodustumist. Ajaleht vedeleb. Lugeda seda ei saa. Iga kord, kui see lahti võtta, jääb ruumi napiks. Ikka jääb ette kas taldrik või kohvitass. Kohv! Kindlasti võiks siin toas keegi olla, võiks isegi olla ja ajalehte lugeda. Esikaanel Marat! Jälle! See selleks. Järjepanu tungivad helid siia hämarasse tuppa. Jälle Josephine!

Miks teda ylepea vahtima peakski, kui on võimalik ka ette kujutada? Kui teeks õige selle ukse lahti ja astuks teise tuppa, vaataks tõepoolest, kuidas Josephine'i kõrist need hääled välja tulevad... Sellest uksest olen varemgi sisse läinud, yhes temaga. Nyd ootaks ta mind ees! Kindlasti kuuleks ta kõigepealt lingi liigahtamist, pööraks end ymber ja võtaks mu sooja pilguga vasta. Mida ta mõtleks? Ah, asja sellega. Kui saaks inimesi nende mõtete järgi hinnata, oleks ta elus juba oluliselt rohkem teinud kui mina. Nagu teisedki.

Napoleoni keha muutus tuimaks. Ta sulges silmad ja yritas Josephine'i ette kujutada, tema juuksepiiri, ripsmeid, tema kõrvarõngaid, huulepuna. Õige pisut mõnules ta unelevas teadmatuses, kuniks avas silmad ja ehmus – hoopis pehmed põsed, värvimata huuled, siirad silmad vaatasid vasta. Ta proovis uuesti. Mõtles sedapuhku läbi mitmeid võimalusi, avas silmad ja ehmus – hoopis teine asend, silmatorkavalt sädeleva higipunniga laup, hoopis kindlapiiriliste joontega nägu ja hoopiski mitte nagu mõni kaootiline võbelev arusaamatu moodne maal. Ta yritas uuesti. Napoleon vajutas silmad jõuga kinni, põselohud tõusid pingutusest kõrgemale, aga eelmised ebaõnnestumised hakkasid mõtte intensiivsust lahustama. Ta pööras pea kergelt vasakule, avas silmad ja vaatas suvalisse kohta. Toas peitub ikka palju nyansse! Ta nihkus pisut, arvates, et asendivahetus annaks võimaluse lamp põlema panna ja neist kahest tekiks seinale varjud; ootamatult pööras ta pilgu ja avastas, et lamp põlebki. Tuba oli valge! Napoleon sulges silmad ja mõtles Josephine'ile.

2. stroof

Istun laua taha. Sirutan parema käe õige aeglaselt teadmata suunas ettepoole, jälgin liikumist, lihaste lõdvenemist ja pingutust, sõrmede talumehelikku jäikust; alguses moodustavad kortsud peopesal kujundeid, ajapikku need kaovad, muutudes yhes kyynarvarrega tervikuks. Läidan sigareti ja kustutan selle. Õieti ei läida ega kustuta, aga kustunud koni hais kerkib ninna ja paneb kõik muu unustama, muutub õhtusöögi keskmeks. Aga mis õhtusöök see ikka on, kui kedagi pole. Unustan haisu, siis meenub see taas, kuniks seguneb kohviaroomiga. Sellele mõeldes kohv haihtub. Missugune Josephine kyll ristides oli? Altariesisel väetilt, teadmatult, suur mees tema kõrval kõrgumas. Ilmselt on suitsukonid tagataskusse jäänud, tuleb mõelda mõnele muule lõhnale, sest unustamiseks on tarvis uut, mõnd teist. Ongi kogu

saladus. Kyynal põleb, ajalehte tuleb õige ettevaatlikult lugeda, päris suur ettevõtmine kohe, et leegist ja kohvitassist ja veiniklaasist mööda laveerida. Loen: „Marat”. Esikaanel. Jälle! Ja pilt Vermeeri tikkijast kohe all ja nägusast tytarlapsest sinise peapaelaga. Pikemalt mõtlemata riietan naise porgandpaljaks, võtan sylle ja viin kuuvalgusesse seisma. Jätan ta sinnasamma surnuks kylmuma. Fyysilised probleemid segavad, kohe kuidagi ei saa lehte pöörata. Siiski – jõgi, kaunis, kusagil lehe keskel. Jälgin jõekaldal üksisilmi kivikest keset vett, kuidas see jõevoolu takistab, aga ainult õige pisut, sest vesi voolab ikkagi omasoodu edasi, kipub vaid kergelt lainetama. Koorin riided seljast, alguses katsun varbaotsaga ettevaatlikult, siis astun sisse ja seisan keset voolu, veetilgad peatuvad korra, et siis kiiresti mööduda. Pagan. Avastasin, et mu parem käsi seisab endiselt ettesirutatult laua kohal. Kahtlemata peaks asendit muutma. Samas, natukene võib veel kannatada, lasta krambil syveneda. Vaatan nyd terviku asemel väikest sõrme, tõstan sellega tassi yles ja see tundub kohe hulga kergem. Parema käe väike sõrm on praegu ruumi kese, minu trump pealekauba. Liigutan vasakut kätt eri kõrgustele, parem käsi on rohkem väsinud, juba päris väsinud tegelikult, ja passib siia rammestunud üksindusse päris kenasti. Randme juurest tuikab eriti. Vasak käsi on vähem väsinud. Võiks end näpistada...

Josephine tõstis käe. Napoleon pani taas silmad kinni ja jäi ootama, kujutas ette õrnade sõrmede langemist kaelale, pikkamisi tugevnevat haaret, pehmet silitust. Ootusärevus yha kasvas, õige pea pidi järgnema puudutus. Ta polnud valmis aga järgnevaks – peopesa haaras teda hoopis kuklast, tõmbas pead enda poole ja surus rinnale, nii et nina vajus vasta ja hingatagi oli raske. Ta taipas, et nende mõlema asend oli muutunud, aga ei suutnud kuidagi meenutada, kunas see juhtus. Õige pea see siiski meenus, just nyd, äsja, kohe pärast valepuudutust laskus ta põlvili. Asend oli ebamugav, jalad kippusid pehmel pinnasel libisema, aga ta pidas visalt vastu, nurisemata. Põlvitas nagu Josephine enne, nagu passiksid kordamööda Ketsemanis, aga tema ei põlvitanud kellegi teise ees. Yks heli kostus. Napoleon arvas, et Josephine peeretas. Ta ei saanud sellest esiti päris täpselt aru, aga jäi ootama, et lehk pärale saaks, tema ninasõõrmeisse tungiks. Sellist olukorda oli ta oma unistusteski vahel ette kujutanud. Tavaliselt võtab aroomi teise inimeseni jõudmine mõni hetk, olgu tegu siis kehavedeliku või parfyymiga või nagu praegu. Muidugi tuletas see meelde, et igas teises olukorras läheks Napoleon tualetti end tyhjen-dama. Aga see on tabu ja sellest ei saa rääkida ja seega jääb see ka tegemata. Järsku tekkis hoopis mingi teine lõhn, õieti juba vana ja tuttav, Josephine'i

enda lõhn, mille Napoleon oli vahepeal unustanud. Mõne hetkega täitis see kogu toa. Vähemasti Napoleon arvas nõnda ja ta arvas sedasamuti, et võiks Josephine'i sylle haarata nagu mõnel *pietà*'l, ja sõrmedega hellalt tema tagumenti silitada.

Josephine'i hääл valjenes. Napoleon ei suutnud kuidagi ette kujutada, et seesama teises ruumis kuulnud hyiyatus kuulus sellelesamale naisele, kes kohe temaga kõrvu paiknes. Nad ei langenud kuidagi kokku, mingi harmoonia jäi puudu. Ta lasi pilgul taas mööda tuba rännata ja suutis nõnda unustada Josephine'ist tulnud heli, tema hyide. Igatahes tundus nyydki tema hääл olevat kaugemal kui täiesti fookuses nägu. Josephine'i hingamine valjenes. See ununes ja meenus. Napoleon oli sunnitud sellele keskendumale. Väljakannatamatu! Toa epitsenter nihkus kohe tema enda hingamisele, millelt ei saanud tähelepanu kõrvale viia. Sellele mõeldes muutus hingamine ise raskemaks, just kui oleksid ninasõõrmed täis topitud. Napoleoni hingamine kostus ta enda kõrvu nagu rõõgatused, nagu metsvint kunagi lapsepõlves laulis, või nagu sookurgede läbilõikavmetallsed hõiked. Nagu oleksid aia vahele jäänud. Nii ta mõtles ja hakkas suu kaudu hingama, aga see kostus veelgi valjemini. Ta teadis hästi, et hingamine jätkub mõistlikul viisil alles siis, kui ta suudab peatada hingamisele mõtlemise. Aga nõnda juhtub alati juhuslikult, kogemata. Vahepeal muutus toa kese. Josephine'ilt suurele raamatule riulil. *Napoléon et les femmes*. Josephine jäi seeläbi nii tibatillukeseks, just kui väike põialpoiss kohe. Higitilk langes endist viisi tema põselt aegamisi allapoole. Napoleon soovis Josephine'i selja tagant vaadata. Ta kujutas seda juba ette, kuniks avastas, et oli hoopis ise seljaga tema poole. Enne oli Josephine vasakul olnud, siis paremal ja nyyd selja taga. Aga kui silmad sulgeda, pysis Josephine ettekujutuses jätkuvalt vasakul, tema vasak kõrv juuste alt välja tikkumas. Napoleon lasi pilgul yle asjade käia ja pööras pea sujuvalt paremale, et Josephine'i yle öla vaadata, nagu ta kunagi lahkuvat sõpra vaatas – siis jäi midagi kindlasti ytle mata, nyyd ei öeldud sootuks midagi. Ta tajus hästi Josephine'i kuklassehingamist. Napoleoni hakkas taas huvitama, mida Josephine mõelda võis, aga potentsiaalsed mõtted tekitavad tihtilugu sedavõrd palju rohkem mõtteid kui tegelikud sõnad või teod. Juba keksis Josephine nagu hampelmann tema silme ees, ikka yhtlases tangorytmis. Jäid vaid liigutused ise, nende tähendus polnud enam oluline. Napoleon pyydis mingit viisi meenutada, aga ei suutnud.

Mingi kerge, õhuline muusika võiks siin toas muidugi olla. Mitte midagi tuttavat, aga lihtsad malbed toonid, mis yhineks siin mitteolemisega ja

astuks oma lõhnaga sellesse helisse, mis just kui väljast siseneks. Need on Josephine ja Napoleon kõrvaltoas. Yks väljast sisenenud hääл jäi täiesti iseseisvalt ruumi pysima. Mulle meenub muidugi kohe kord, kui Josephine seisis mu selja taga ja tundsin ta puhtalt hingamise helina järgi ära. Iseseisev hääл tekitab ebakindlust. Eriti see tuvastamatu, see teine, jah, vahel ei saa kohe kuidagi aru, mis täpselt hääлт teeb. Tavaliselt antakse sellele mingi yldine nimi. Kolks, näiteks. Siin laua taga istudes läheb vist selg krampi, tuleb end natukene kyyru tõmmata, lõsutuda. Lämmatav pysiv helide segu eksisteerib taustal päris selgesti. Kui väga pingutada, hakkab isegi kyynal laual yhes vaikeluga laulma. Suitsetada tahaks. Josephine juba suitsetas, kunagi, kyllap. Kindlasti! Ahmis suu ammuli ja hakkas kõhima. Vaatan yksisilmi seda tyhja tooli mu vastas, mis kutsub igatsusest igatsusele mõtlema. Selline tunne nagu me suhtleksime Josephine'iga siin laua ääres, tunnetaksime teineteist. Mis ikkagi oleks, kui tõuseks, läheks otsejoones ukseni ja astuks teise tuppa. Oot-oot, aga siis näeksin ju iseend. Kui sisse astuksin. Või siis mitte, sest Josephine varjaks mu peaaegu täies ulatuses. Korraga kargas pähe, et pea tuikab, nagu oleks veel eilane päev kõrtsus istunud. Ta pöörleb siiski.

3. stroof

Veel on aega! Napoleon sai aru, et tuleb keskenduda, kõigepealt kas või tuppa syveneda. Korraks ununes Josephine'i siinpaiknemine sootuks. Siis ununesid hääled ja lõhnad. Selg hakkas valutama, aga väsimusest hoolimata ei saanud puhata. Ta yritas Josephine'i taas keskmesse tuua, muutus kärsituks, isegi vihaseks, et ei suutnud Josephine'ile keskenduda. Sulges silmad ja yritas ette kujutada, mis võiks muutuda, mida nad tulevikus teha võiksid, mõne hetke pärast ehk, aga silme ette kerkis vaid tema ise mõtlemas, mida nad tulevikus teha võiksid. Ta vaatas lakke. Kui see lamp alla kukub – mida muidugi ei juhtu –, saaks Josephine surma ja sellest oleks kahju. Talle meenus kohe yks vanem poiss, kes teadis kunagi rääkida – sellest on ilmselt juba kymneid aastaid –, et kui keegi kiviga vasta pead saab, äratub Jumal ta kindlasti ellu. Juba toona ei suhtunud väike Napoleon sellesse väitesse teab mis tõsiselt. Napoleonil hakkas piinlik. Nii enda pärast, kes ei suuda keskenduda, kui ka selle nagisemise pärast. Voodi krigises. Ta yritas taas kujutleda tulevikku, mida Josephine teha võiks, kuidas ta peopesa kuklale paneks ja pea enda rinnale tõmbaks. Kummalisel kombel tajus ta sel

momendil esimest korda, et ka tema ise – Napoleon oma au ja hiilgusega – paikneb nõndasamuti sessamas toas. Ja temal on piinlik iseenda mõtte ees teises toas, sest voodi krigiseb. Syveneda! Josephine'i nimi meenus – see on seesama tydruk, kes ta juures paikneb. Napoleon ei suutnud end peatada, tema mõtted läksid kõrvaltuppa uitama. See ajas ta lihtsalt naerma. Josephine pidas seda ilmsesti naudingu märgiks.

Kõige tähtsam, et siin laua ääres ei hakkaks nyid mõtlema, et väljaspool on samuti midagi. Kõigepealt esik ja siis trepp, mis toob meelde lapsepõlvekodu, kus oli samuti nagisev trepp, kust sai alla tulnud, aga enam ei ole neid, kes sealt alla tuleksid, rääkimata siis veel yles minemisest. Õnneks toimub siin kõik silmavaate kõrgusel. Kui ma nyid väga ei eksi, on toas praegu üksnes see lusikas. Ei midagi muud. Pisar tikub silma, aga ilmselt haigutusest või fyysilisest väsimusest. Kui ainult Josephine ise siia tuppa tagasi tuleks! Mõelda vaid, milline röögatu provokatsioon! Lahkuda Napoleoni embusest! Põrgu päralt! Ta seisab ukse, vaatab kutsuvalt minu suunas, siis seda tooli minu vastas. Yks mõttesähvatus lõpetas selle mõtte. Äkki oleks kõik nagu ununenud – Josephine täies hiilguses minu ees. Aga. Siis meenus eelmise mõtte lõppemine, mitte mõtted ise, vaid just nimelt nende lõppemine. Kuulen nii selgelt nende hääli teises toas. Kõik, tõusen pysti ja avan selle ukse. Tahaks vaid näha Napoleoni nägu iseend sisenemas nähes. Või veel, ehk sisenevad paljud mõtted! Aga oma silmaga ennast Josephine'iga magamas näha – see oleks liiast.

Napoleon röögatas! Ta kujutas nii selgelt ette end Josephine'i selja taga ust avamas ja neid kahekesi vaatamas. Seejärel teisi. Lõppeks lamas Napoleon lõdisedes Josephine'i all ja jõllitas kymmet enda kujutist pingsalt vahtimas. Tulevik kippus täna lakkamatult olevikus käima, aga tulevikud ei õigusta kunagi olevikku. Yhes ruumis võiks olla vaid üks aeg, nii oleks hoopis lihtsam. Nõnda ta mõtles, samal ajal kui Josephine asendit muutis, viimaseid pingutusi tegi. Ja muidugi kysimus, mida ta nägi, kui ta esimest korda sisse astus. Napoleonile tundus, et päikesekiired tungisid Josephine'ini, aga see ei saanud tõele vastata, mitte täna, mitte praegu. Kõik on niidikestega omavahel seotud. Varasem ruum, hetk tagasi, hakkas praegusega pörkuma. Nagu eri generatsioonid. Uus tuba, uus ese tuleb oma intensiivsusega, jõulisusega peale, nad segunevad. Siis järgmine. Ta vaatas lakke, see ei kõnetanud teda ylepea. Just kui polnukski seda varem näinud. Samas, voodis lamamine oli päris mõnusavõitu. Napoleon tundis kohe, et sukkade jalga mittetoppimine õigustas end. Josephine vähkres vinkjalt tema all, aga vana asendi sissevõtmine on vana olevikku toomine

ja see ei kõlba kuhugi. Sõna *ergo* hakkas peas kummitama. Kole sõna! Descartes, vana tõbras! Ta suunas pilgu voodi servale ja nägi seal kaetud lauda, aga nii ei saanud ju olla. See oli teises toas. Veel olnuks aega. Ajad läksid puntrasse, aga üks sai selgemast selgemaks – Napoleoni jaoks polnud minevik Josephine’iga enam aktuaalne. Josephine’i hele pingest pulbitsev hää! Sel raamatul näikse tema lõhn olevat. Tegelikult oli asi muidugi selles, et Josephine asus oma näolapiga nii lähedal – nii lähedal, et lausa identifitseerimatu –, et tema lõhn tundus kõige tugevam. Vitu mõrkus.

4. stroof

Ei, siin toas pole hingelistki! Köht koriseb. Pagan, toit jahtub ju ära! Või ryypaks kohvi? Kyynal hakkab ilmselt kustuma. Niigi juba põlenud, varsti jääb alles vaid õbluke känd. Puhun tule surnuks, mis sest enam põletada, vaevalt siia enam kedagi tuleb. Kohvijoomise puhul tuleb alati tähele panna, et niisama oluline kui joomine ise on teadmine, et kohe saab kohvi juua. Nagu ikka kysitakse, kui vett keema pannakse. Kas keegi kohvi tahab? Või teed. Vahet pole. Ja muidugi, teisalt see hirm, et kohv hakkab otsa saama. Sellisel juhul annab mittejoomine põhjuse enda mitteliigutamiseks. Nilbe kohvi maitse tikub suhu, õnneks seda pole. Muidugi võiks ryybata Josephine’iga kohvi. Vististi siiski punast veini, mis toob veremaitse suhu. Ta valaks klaasi triiki täis, sest tahab mulle nõndapalju anda. Lollus! Uni tuleb peale ja võib-olla toob see minevikumälestused ka siia tuppa. Kas või spontaanse tahtmise lisada minevikku neile taldrikutele, toolidele, kahvlitele, kyynlajalale. Ma küll ei mäleta minevikku, aga tajun, et yldjuhul mäletan. Ei tea, missugune Josephine’i nägu praegu välja näeb? Ja kas tal on omadusi!? Selle peale ma küll ei tulnud. Teda võiks käsitleda ka ju kui karkassi, siis saaks sinna oma kõige parema äranägemise järgi omadusi juure kleepida. Ei! Josephine! Alles nyd tuli meelde, et istun ju ihuyksi romantiliselt kaetud laua ääres pilkases pimeduses. Seinte läbipaistvateks kujutamine pakuks vist lahenduse, siis tuleks teisest toast mingigi kuma.

Napoleonile meenus, et oli tõepoolest teises toas käinud, laua katnud, Josephine’i oodanud ja siis temaga koos sealt lahkunud. Voodi ääres tuli veel mõte, et pea peab pea alati põhja poole jääma, muidu tulevad hiljem halvad unenäod. Põhjusmõtteliselt olnuks ju täiesti võimalik temaga koos seal laua taga istuda. Mingis teises ruumis võinuks kahtlemata viibida. Arvas Napoleon. Josephine põlvitas. Käed ristis vasta voodile surutud

rindu. Napoleoni pähe kargas äkitselt seik jõest, kui ta palvetas, lubas end jõevoolul võtta, kui ta seisis kivistunult keset voolu ja tundis lainete jõudu. Ootas, et suu vett täis saaks. Jõuetu vabadus. Josephine tegi lõdvestava ohke. Napoleon silmitses pikalt tema nägu, ta oli päris Josephine'i nägu kohe. Yleyldse tundus, et ruum ja inimesed olid yheks saanud. Vastu vaatasid väsinud silmad täis igavust. Igavus, teise igavus on hirm. Napoleon pani igaks juhuks silmad kinni.

Pimedus – ebameeldiv syndroom. Õnneks võin lambi põlema panna. Josephine norskab teises toas. Mõtlen kuidagi rõõmsameelselt, et olen läbi kukkunud. Silmad pahupidi. Lõhnatu vaikelu serval. Ja endisesse pimedusse tungivad helid. Helid pole õige kompositsioon. Josephine norskab teises toas. Tema kartulikoorevärvi juuksed padjal. Ripsmed silmi katmas. Tubadel on ikka salapärane võime ootamatult muutuda, nad on olemuselt paindlikumad ja pysimatumad, kui arvata võiks. Alguses mängid valitsejat, siis lamad läbipekstuna rentslis. Kadunud on ruum alati. Aga Josephine? Mis kuradi romantika... Vaatan yhtelugu jahtunud toitu, avamata veinipudelit, õige pisut põlenud kyynalt. Ja siis seda tyhja tooli mu vastas! Kui vaid Josephine seal istuks, paneks käe naeratades lauale. Võiks seda silmitseda. Aga tema juba norskab teises toas! Hommik hakkab vist kätte jõudma. Juba kõlavad tänavail esimesed lasud. Koridor haiseb pyssirohu järele. Ei! Mingit sõda pole vaja. Pyssid vaikigu! Ei mingit sõda, ma ytlen. Mina, Napoleon! Nii on. Nii on. Jah!

TRIIN TASUJA

*

Ujudes dialoogide melust läbi
nagu kala ookeaniparvest ei
puuduta
ega eruta
ega viita miski suuremale
tähenduslikkusele

Ainult rahulik kulg mööda
keelemõistmist – neutraalsem kui
kunagi varem

Mässudeta ja kireta

Kireta, mis võib-olla ainult
köidetud üksikuisse kehaisse
samuti kui põgenenud kodust

kodutu olles

Jäänud on vaid akt
paradoks tegevuse suutlikkuses

*

Udune
kõrge kuninglikkus kadus
bussiga läbi öö surma poole
rammestust ega vastutust enam
tundmata
on nauding ja hirm vahetanud kohad

Külma higina mööda keha
joosta veena võib vaevatus
kinnine mõte lämbunud enese võimetusse

Piiratud väljad ettemääratuses
nii avab elu oma kontuure

*

tahan ma teada
kas see tunne
jookseb
mõlemat
minoorset
liini pidi

vaid ainult mõned
koolipoisilikud rifid
su võimendi kõrval voodis
kui kummitav rockmeloodia
kell 6 hommikul
sulatava vokaaliga
millel sõnu väga vähe
aga piisavalt

hulluks ajab ainult pilk
kui ütleb mu nime ta eatu huul
mil silmad kõrvale ei pöördu mu kehalt
silmist sädemeid lööb ja ma

ei tahaks vääratada
olemaks liiga kindel

kas see tunne
jookseb
mõlemit
minoorset
liini pidi

*

nagu võõrad bussis
keegi ei ütle midagi
nii on mu lugu
sõnad ei kosta

ainult sinult jäänud pikk pilk
kummitab kui tung, mis ei varjagi

täna öösel on veel vaja elada
et mitte mõelda
mitte salata

Kokkuvõte

See igavene tunne on ikka sama
kui avastad
et armastus oli ära
kui sina veel armastad

Milline loll painav
loll ja alandav tunne
nagu meeldetuletav etteheide
inimlikust kontrollimatusest
inimlikust kontrollimatusest
makil pole stoppnuppu
teise inimese hää ei kao peast
vaid laulab ikka
justnagu igavest lõppematut luuletust

edasi ja edasi ja edasi

Mälestus ka pärast nii paljusi
möödunud kuid
on liiga ere –
olen narkomaan
igatsedes oma viimast
romantika täisöist taevast

Milline loll
loll tunne on
ikka olla armunud illusiooni

ANTI SAAR

PÄEVIK

Mulle tehti ettepanek avaldada kümne päeva jagu kirjaniku päevikut. Aga mina ju ei pea päevikut! Viimati tegin seda kooliajal, kus päeviku jõe väljanägemine ja pidev täitmata jätmine mu hoolsusehinnet järjekindlalt alla kiskus. Pärast mõningat kaalutlemist jäin ettepanekuga siiski nõusse, kuid distsipliini huvides leppisime toimetajaga kokku väga ranges vormis: iga päev täpselt kell 13.00 saadab tema mulle Facebookis ühe sõna – täiesti suvalise nimisõna, esimese, mis tal pähe tuleb. Sellele järgneva veerandtunni kuni kahekümne minuti jooksul kirjutan mina selle sõna kohta seda, mis esimesena turgatab: üldisi allusioone, isiklikke mälestusi, mõtteid ja tundeid, mida see sõna minus esile kutsub. Ja tulemuse saadan kohe ära, et mingi sohk poleks mõeldav. Siin see päevik on.

17.02.2014

Triibud, viirud, jooned. Triibud on vist esimene ja seniajani põhiline vahend, millega aeg ruumi kiskuda, üles tähendada ja maha märkida – et aga edaspidi oleks kergem, teaks planeerida ja arvestada, panna arv triibu kõrvale, nii et igaüks aja ühetikulgevusest ar(v)u saaks. Sestap sai tõmmatud triibud meredele (meridiaanid ja paralleelid), tõmmatud küünaldele ja kella sihverplaadile. Märkad triipu, mille kõrval on teine, sama vahemiku taga veel kolmaski – tähendab, hädaoht (kuigi, jah, huvitav, kahe triibuga seda korrapära veel ei teki; ei tea, kas kahe triibu kohta võibki öelda, et triibuline?). Triipudes algab ja lõpeb luule, lõpeb aeg ja algab ajaarvamine. Triipe saab tõmmata pliatsiga paberile, aga triibud käivad ka vitsa kaudu paljale persele ja sajase kaudu peeglit ninna. Mõlemaga on asi tõsine: esimesed panevad nutma, teised teevad inimese ootamatult targaks. Kuid pole hullu, need triibud kuluvad siledaks ja siis on jälle kõik endine. Ja kui need liiga sageli korduma ei hakka, ei jää loodetavasti ka traumat. Mitte sellist, mille on jätnud need teised triibud – nood, mis on tulnud, et jääda.

18.02.2014

Aia võib teha triipudest, siis on see lippa; kui triibud panna rõhtsalt, siis lattaed; põiktriibud annavad n-ö rebaseaia – see on selline, millest rebane läbi ei pääse. Ei pääse aeda, sest aed pole tegelikult üldse see, mis piirab, vaid see, mida piiratakse – see, kus kasvavad lilled ja muru ja õunapuud. Või ei, vale, need ei kasva, neid kasvatatakse. Kasvavad nad hoopis teisel pool aeda, aga siis pole need lilled, vaid umbrohi, pole muru, vaid kastehein. Kasteheinas jooksevad lapsed, millegipärast põlvili – jah, mitte kasteheinas [, mis on] põlvini, vaid miskipärast just põlvili, nagu oleks neil jalad põlvist saadik maha võetud. Niimoodi kontidel on raske joosta. Ja pole ime, et nõnda ka üle aia vaatama ei näe. Vanataat tuleb muidugi toa poolt, see on ütlematagi selge, aiaäärne jälle on tingimata aia taga, otse tänavas. Mida imet seal siis üle aia vahtida olekski? Aga õunapuud? Õunapuud kasvavad ka teisel pool aeda, aiast väljaspool. Puudel jällegi kasvavad õunad, mis on palju pisemad kui aias, kus puud on väetatud ja pritsitud, aga sellevõrra ka magusamad, kuna puu on nende kasvatamiseks rohkem vaeva näinud. Neid õunu tuleb lastel õunaussidega jagada. Vladislav Koržetsil on ka üks luuletus „Aed”, mille Tõnis Mägi on lauluks laulnud. Sel on veel video, kus

Koržets ise kirjutusmasinat vaevas. Millalgi tundsin selle lauluga, nende sõnadega ääretut lähedust. Nüüd nii väga enam mitte, vist õnneks.

20.02.2014

See oli too suur kaubamaja, Marais' serval, n-ö tööstuskauba või majatarvete pood – viiel korrusel, tuhandetel ruutmeetritel. Kutsusin C. sinna, et osta talle Itaalia kohvimasin, no see gaasileegil toimiv espressokann, ca 20 eurtsi. C. oli seda endale tahtnud ja kuna mina olin alalõpmata tema kulul elanud, söönud, joonud ja lõbutsenud, siis võtsin nõuks, et selle kannu pean mina temale ostma (tundku pealegi piinlikkust, öelgu, et pole vaja, mul suva). Kusagil seal, ei, mitte esimesel korruse lõhnaosakonnas, mis alati just sissepääsu juurde paigutatakse, vaid kõrgemal, võib-olla hobinurgas, noolemängude ja jalgrattakellade vahel, seisis riiulil avatuna puust karbik (ikka kast pigem) sadakonna pisikese flakooniga, igaühel sees üht värvi vedelik, peal üht värvi korgike ja korgil erinev number, kasti kaanel aga legend: number ja see, mille järele ollus pidavat lõhnama. See oli nähtavasti pimetest veinidegustaatoritele või muidu aroomiamatööridele, ja meie C-ga sattusime tõelisse hasarti. Korkisime pudelikesi üksteise järel lahti ja nuhutasime ninaga, panime silmad kinni, korgi uuesti peale, ja proovisime veel; mõtlesime, kaevasime ja püüdsime lõhnu mingite maitse- või nägemismuljetega passitada, kuid pidime ikka ja jälle oma nina nüriks ja vähiklikuks tunnistama. Muidugi atsetoon! muidugi kiivi! muidugi muskus! nõustusime alati karbikaanelt vastuseid lugesdes. Muidugi maasikas! muidugi õun! – nii kaugele läks meie saamatus selles lõhnade virvarris! Ja me lahkusime lõõdult ja jahmunult, sõitsime lõhnavas metroos tagasi lõhnavasse La Chapelle'i, läksime läbi lõhnava trepikoja C. lõhnavasse kööki ja keetsime gaasipliidil laari lõhnavat Itaalia kohvi. Või... oli see ikka kohv?

21.02.2014

Kolale mõtlemine muudab mind jõuetuks. Ma pole kindel, kas kola tahab olla kola. Kes meist tahaks? Kola väärrib vähemalt mingit sisemist liigendust, hella ja taktitundelist klassifitseerimist (sest kola on alati artefakt, seega inimese vastutada ja hallata – looduses kola ei leidu). Eks olnud ju Karlssonilgi kindel kast kindla sildiga „Riistad ja kolud” – oli vist nii. Umbes

nõnda võib vast mõista ka Jevgeni Zolotko auhinnatud pööningunäitust „Asjad” ülemöödunud suvest, millele iga kuu uue seinateksti kirjutasin. Ma armastan kola, mul on mahajäetud asjadega kerge lähedaseks saada – aga on need siis enam kola? Mida ma ei armasta, see on tolmu – puutumatus ja hüljatuse märk. Tolmu teebki klaverist ja raamatust ja kiikhobusest kola. Ja siis hakkab mul neist asjadest kahju. Aga võib-olla on tolmu hoopis märk elust keset seda hüljatust – märk sekkumatusest, ehk isegi austusest asjade omaette olemise vastu, omamoodi *ahimsā* väljendus. Üdil oli üks proosapala poisikesest, kes käis õpetajal külas, julges puudutada tolmu tema mööblil ja sai selle eest vastu näppe. Jajah, kola on üks delikaatne värk.

22.02.2014

Naaber on kõigepealt sõna – just üks selline sõna, mida endamisi kordama jäädes – „naaber, naaber, naaber” – on oht langeda sellesse magusalt öudsesse eksistentsiaalsesse auku, mis mind juba lapsest saadik aeg-ajalt endasse imeda on püüdnud (veel selliseid sõnu: „riiul”, „kuidas”, „lamp”), sellesse tähistaja tagusesse õõnsusse, mis kokkuleppelise keele taga kummitab ja mõnel hetkel avanedes kogu diskursuse ühe lõnksuga alla neelab. Naaber – milline sõna! Puhas sõna, sõnasuse kvintessents. Aga siis on igatahes hea, kui on olemas ka luust ja lihast inimene, kes trepikojas kobistamisega, soola laenamisega või sinu laste järele vaatamisega oma naaberlikkuse maksma paneb. Selline naaber, oojaa, on hoopis rohkem kui sõna selgeks teeb või selgitamata jätab. Naaber võib tunduda pärisnimi – eriti kui sellele vastavaid isikuid on üksainus, aga juhtuda võib sedagi, et osutud ise naabriks. Õigupoolest on see ju paratamatu – sul ei saa olla naabrit, kui sa ise pole valmis olema naaber. Mis mõttes ei taha? Hakkad tahtma! „Kesse on seal?” küsib naaber (Valve, 65), kui tema uksele koputad, et keldrivõtme järele pärida. „Naaber”, tuleb sul nüüd vastata, ükskõik kui võõraks sa seda staatust enda jaoks ei pea. Inimene on inimesele naaber – kas ei kõla see uhkelt!

24.02.2014

Nagu kõigis muudes õppeasutustes, oli ka tolles maakoolis, kus kunagi käisin, ametis majandusjuhataja – Muha [vk „Kärbes”], nagu teda hüüti. Ja

kuni kuuenda-seitsmenda klassini oli mul kindel ettekujutus, et inimesed, kes õpivad ülikoolis majandust, saavad just nimelt majandusjuhatajaks. Endale ma sellist karjääri ei soovinud – majandusjuhataja oli alatasa juua täis, tegeles tüütute remonditöödega ja sekkus ajalootundidesse, et oma abikaasalt, kes oli (väga hea ja lugupeetud) ajalooõpetaja, viinaraha pom-mida. Ei saa öelda, et meie kooli majandus oleks Muha juhtimise all oluliselt kasvanud: maju juurde ei tekkinud ja olemasolevad lagunesid silmanähtavalt. Hulk aastaid on möödunud, ent majandusel kui sellisel on minu jaoks ikka pisut selline lootusetu ja viinaaurune hõng. Kas **majanduskasvu** doktriinil on üldse õigustusi peale selle, et maailma rahvastik kasvab? Küsimus pole ju kvantiteedis, vaid kvaliteedis. Rahvastik kasvab, aga nn heaoluriikide elanikkond vananeb. Suurettevõtted kolivad sinna, kus on, mille pealt ja kelle arvelt kasvada jne. Aga kõige selle tulemus ei saa olla muu kui üleüldine soojussurm. Lambist lahmides tundub kõik tegelikult väga lihtne: selleks, et toota kvalitatiivset erinevust, pole vaja muud kui ressursside õiglasemat ümberjaotamist, kasvuhullude kammitsemist ja väikestele tegijatele võimaluse andmist. Objektistatud prole (tegutsegu ta maaparandus- või IT-sektoris) pole võimeline erinevust tootma. Aga erinevus ongi informatsioon – Gregory Batesoni sõnutsi „difference that makes difference”. Ja ainult see maksab, mitte kasv. Ma saan aru küll, see kõik on oluliselt keerukam – ma pole ju ka sotsiaaldemokraat ega usu eriti riiklikku sekkumisse. Muha oli puhtalt suure riigi palgal, aga õnne see ei toonud.

25.02.2014

Tramburai – joomingu süütumaid, sotsiaalsemaid ja lõbusamaid vorme. Ühendab enamasti suupistete ja alkoholi tarbimise, seltskondliku vestluse pooligavikulistel-poolajalikel teemadel, tantsu ja magamise. Nagu nimigi viitab, on tegu oluliselt abstraktsema ja mängulisema ajaviitevormiga kui prassing, pummelung, läbu või mürgel (suurimat kattuvust võib täheldada viimasega). Harilikult kuulatakse valju muusikat. Enamasti aetakse midagi maha. Üht sorti dipikaste kahest jääb kindlasti järele (ja võib järgmisel hommikul leiduda vaibal). Harilikult saab praktiseerida võõrkeeli. Mitmetist suhtumist tekitavad inimesed, kes paljastavad tantsides ülakeha; alakeha paljastamine põhjustab harilikult halvakspanu. Keegi röögib laulda ja sunnitakse wait. Keegi pihib rõdul. Koer kardab ja on pakku läinud. Esineb poolavalikku seksi. Andrus oksendab topsi. Harilikult saalib ringi mõni

tüdruk, kes ripub kordamööda kõigi kokkutulnute kaelas ja sisendab neile, kui suur rõõm on tal neid tunda. Juhtub, et mõni purukaine inimene jääb lõpuni ja ei ärata teistes pisimatki pahameelt! Väga harva meenutatakse lapsepõlve. Pildistatakse, mängitakse pokkerit ja õues batuudil murtakse mõni roie. Perad süüakse otse kausist ja juuakse otse pudelist. Järgmisel pärastlõunal minnakse valesti kirjutatud sildiga Prantsuse kohvikusse „hilise ärkaja hommikusöögile”.

26.02.2014

Nina on kahtlemata üks silmatorkavamaid kehaosi. Kui Dick Fosbury leiutas kõrgushüppes floppstiili, põhjendas ta selle eeliseid asjaoluga, et kuklal pole nina, mis kipuks latti maha ajama (meeshüppajate puhul mainis ta küll ka üht teist segavat kehaosa). Ninakust laste juures enamasti taunitakse (ka mulle on seda omadust korduvalt nina alla määratud), inglased aga nimetavad vastavat isikuomadust hoopis sarnakuseks [*cheeky*], kuigi ei saa öelda, et nende põsesarnad eestlaste omadest enam eenduksid. Nina seostatakse tihti ka uudishimuga ja selle peale on hea visata varasemaid patte või eksimusi. Sellest kõigest hakkab tasapisi järelduma, et nina on pigem negatiivse metafoorse laenguga näoosa. Nina pole just kuigi poeetiline (naljakas, olen kord juba maininud Karlssonit, nüüd aga meenub mulle preili Soku nina, mille peale „võis iga ilmaga kindel olla” – no Majasoku kõrvus ei olnud see just kompliment). Füsioloogiliselt võttes on nina aga sootuks põnevam kui silmad või suu: ükski laps ei suuda ennustada, milliseks täpselt kujuneb tema nina, kui ta kord suureks kasvab. Nina suudab ikka üllatada! Räägitakse vist ka oma nina imetlemisest (näiteks kirjanike või Ansipi puhul). See on miski, mida tuleks vältida – oma ninast tuleks ikka kaugemale näha, vähemalt teise inimese ninani.

27.02.2014

Ahastus. Jah, ma ei tea, kas olen seda kunagi päriselt tundnud, kas olen seda tunnet tahtnud endale tunnistada või kas tahan seda tunnistamatust tunnistada praegu. Olen, muidugi olen, nii on kõige kindlam öelda, kuna juba on ahastus teemaks, juba on ta võimalikkusena välja öeldud, tondina valla päästetud – parem siis temaga otse silmitsi seista, loobuda hea näo

tegemisest, tõdeda seda, et on ahastatud, tummalt, iseendasse, julgemata välja näidata, julgemata välja öelda, sest ahastus ei ootagi muud kui ahastaja seest pääsemist, et ahastajast üle tulvata, ta enda alla matta ja hävitada. Tugevus koguneb tummalt, nõrkus – tõeline nõrkus – väljaütlemisel vaid võimendub. See on midagi hoopis muud kui „räägi, läheb kergemaks” või „nuta ennast tühjaks” või „jagatud mure on pool”. Ahastus ei jagune, sest ahastaja on üksi, olgu armsaid ja hoolivaid ahastaja ümber kui palju tahes. Ja ümberpöörduvalt: kõige sügavam ahastus on üksinduse ahastus, surmahirm, millega igaüks peab ise toime tulema. Sest surres, nagu teada, on igaüks üksi. Surm on isekas ja tahab, et temaga tegeldaks. Elada surmaga koos, teadlikuna oma surelikkusest, et mitte tunda ahastust, kui temaga päriselt tõtt tuleb vahtida – võib-olla ongi kogu elu suremise õppus. Miks mitte?

28.02.2014

Pildil on kangialune, õigemini järjestikuste kangialuste rida, mis tekitab perspektiivis sarnase efekti nagu vastastikku paigutatud peeglid. Esimese kangialuse kohale on kinnitatud märk, mis keelab sisenemise sõidukitele kõrgusega üle 3,5 meetri ning laiusel üle 2,7 meetri. Avaust kangi alla ääristab tihedalt needitud raudkonstruktsioon – see on kangialuse toestik, mis toimib ühtlasi raamina pildile selle sees. See viimane, pilt pildis, sisaldab lisaks uutele, üha pisenevatele piltidele ja raamidele ka nelja inimfiguuri: kolme meest ja ühte naist. Kõik figuurid on vaataja poole seljaga. Kõige ees – kõige sügavamal pildis – on naine. Tal kannab vististi kasukat, mille seljale langevad sirged heledad juuksed. Naise paremal õlal pika rihma otsas ripub ridikül, pigem isegi kandekott, sest see on ka suure käekoti kohta pisut liiga suur. Naise kõrval sammub mees, seljas must lühike mantel või jope, peas must sonimüts, mille alt paljastub mehe parem kõrv. Kõige tõtakama sammuga paistab olevat tagumise figuuripaari vasakpoolne liige. Ta on kangialuse ja selle taga valendava lumevälja piiril, nii et tema kuju on veel üleni varjus. Puhas siluett, kuid see-eest kõige väljendusrikkam, on ka tema paremal käel sammuv mees. Mehel on käed taskus, keharaskus paremal jalal ning pea kallutatud vasakule, pilk suunatud paremale, üles. Järgmise seina taustal joonistub selgelt välja tema näo kitsas profiil. Mida ta vaatab – ei tea. Võib-olla seda, kas kevad juba tuleb. Pilt pärineb tänase Sirbi esiküljelt. Hoolimata ilmselgelt vanadest ja väsinud hoonetest pildil,

on see üles võetud usutavasti mitte eriti ammu – esimesest kangialusest paremal seisab veel üks hoiatusmärk, millel on kujutatud väiketõstukit, just säärast, uuema aja oma, mille ees on euroalustele kohandatud kahvel.

KARLIS KASTANEEDA KUI PALJU ON VEEL MIDAGI?

1.

Paar päeva tagasi tegin endale televiisori. Ja puldi. Mul pole aastaid kumbagi olnud. Viimane neist, mida mäletan, seisis paar kuud toanurgas, ilma et ma voolujuhetki oleks seina torganud, ja siis sai mul temast kõrini ning andsin ta ära.

Panin teleka käima ning viskasin end diivanile pikali. Pult elas oma elu ja püüdis mu soove arvesse võttes leida televiisorist parimat meelelahutust. Kui kogu lugematu arv kanaleid oli läbi käidud, jäi pilt seisma kanalil, mille nimi oli Ajalugu või Geograafia või Teadus või midagi sellesarnast. Algamas oli dokumentaalfilm, mille sisuks oli küsimus, kas me oleme üldse päriselt olemas. Sikutasin fliisteki kaelani ja jäin ootama.

Pilte oli palju – kosmos ja molekulid. Peale nende hulk filosoofe, teadlasi ja usumehi, kes esitasid omi seisukohti, ning mida enam lugu end lahti keris, seda põlevamaks nende silmad muutusid. Mingil hetkel ilmus ekraanile ka üks halli peaga mees, kellel oli seljas musta värvi kõrge kaelusega kampsun. Paremat riietust kosmiliste probleemide veenvaks lahtiseletamiseks on raske leida.

Et pildid mu lõpuks ära tüütasid, sulgesin silmad ning edasi vaid kuulasin. Mehed arutasid asja nii, et kuna meie teadmised aina avarduvad ning kosmilise peenhäälestuse (*fine tuning*) nüansid muutuvad üha raskemini mõistetavaks, siis võib olla nii, et siiski on olemas looja, kes kõige taga peitub. Teesid liikusid juhuslikkust välistavas suunas: gravitatsioon,

kosmoloogiline konstant, elu teke ja mis peamine – inimene, kelle ilmutamisel on siiski mingi põhjus, mida põlistab eesmärk ja millest me paraku veel midagi ei tea. Peale selle arutleti ka looja olemuse üle – kes ja miks tema üldse on.

Siis sai saade läbi. Lülitasin televiisori välja, viskasin puldi põrandale, tõmbasin teki üle pea ja viimane mõte enne uinumist oli, et kõige tõenäolisem eesmärk, mille poole me jõudsalt ning suure õhinaga liigume, on hävitada kogu elu Maal.

Hommikuks oli televiisor kadunud. Pult ka.

2.

Kuna ma lonkasin raskelt, jäin maha viimasest bussist, millega oleks saanud linnast minema sõita. Olin sunnitud veel üheks ööks Amsterdamis jääma. Võtsin bussijaamast takso ja sõitsin tagasi oma hotelli. Selle nimi oli Neutraal ja ta asus seksimuuseumi kohal. Muuseumis eksponeeriti inimesesuurusi fallooseid ning muud atribuutikat väljast ja seest. Seinad olid kaetud mustvalgete fotodega eelajaloolisest armastusest, mõnes nurgas surisesid vahekorras olevad mootoritega nukud.

Neutraali nimetan oma hotelliks seetõttu, et kuigi olen Amsterdamis korduvalt käinud, ei ole ma näinud muud kui seda hotelli, seksimuuseumi ja üle tänava ning kanali asuvat *smart shop*'i, kust saab osta psühhoaktiivseid seeni.

Jõudnud hotelli, viskasin seljakoti üle numbritoa ukse ja seadsin samud „targa poe” poole. See oli meeldiv koht, kus sai ostetud kaupa seal samas põrandal vedelevatel patjadel nautida. Muusika mängis ja seinasuuruse akna taga voolas kanal, mille teisel kaldal kees tänavaelu.

Istusin seal ning püüdsin registreerida muutusi endas, mida kutsus esile trühvel ja mida kutsutakse filosoofide kiviks, kui korraga keegi mu kõrval asuvale padjale hooga, justkui kukkudes end istuma sättis.

Võõras alustas kohe vestlust, millest oli mul esialgu raske aru saada, kuna olin süvenenud oma mõtetesse. Pöördusin tema poole ning nägin umbes endavanust palja ülakehaga meest. Ta kandis kanepiriidest pükse, üle õla oli samast materjalist kott. Ühes käes hoidis tokki, teises postkaarti. Ta oli paljasjalgne rastapatsidega soomlane (see selgus meie põgusa vestluse käigus).

See, millest ta rääkis, oli postkaart fantastilise maastikuga, mida kaunistas kuldne kiri: „Look beyond what you see!” Meie edasise vestluse käigus sai mulle selgeks, et ta on sellest väga vaimustuses ning kõik, mida ta püüdis mulle selgeks teha, oli see, et on olemas mõõde *beyond*, milles on peidus kõik vastused kõikidele küsimustele. Mul ei olnud ühtegi küsimust ja nii me vestlus sumbus. Pärast kanepipiibu tühjaks suitsetamist ta lahkus.

3.

Aastaid hiljem leidsin, et *beyond* oli mind tollest päevast alates kogu aeg saatnud. See ei olnud vajadus näha pildi taha ega tunne, et mingi nähtuse olemasolul on sügavam, võibolla isegi eesmärgiline tähendus. Pigem tabas mind tõdemus, et *beyond*-mõõde on ajaraisk ning kaost külvava omadusega sõltuvust tekitav meeleseisund. See oli igal pool mu ümber – kõik, mida ma nägin, oli *beyond*, kõik, kellega ma suhtlesin, vaevlesid selle talumatu koorma all, väsinud ootamast hetke, millal kahtluse varjud hajuvad.

4.

Ma ei maga viimasel ajal kuigi hästi ning ärkan sageli üles. See tuleb sellest, et mul diagnoositi krooniline lihtsameelsus ning arst kirjutas välja tabletid, mis selle vastu aitavad. Seda ravimit võttes saab edukalt lahti näiteks loominguilisusest, motivatsioonist ja sundmõttest, et millelgi pole tegelikult mingit mõtet. Lisaks kaovad kõik ülejäänud loomumomadused, mis võiksid inimest vormida sõltumatuks ning iseteadvaks isiksuseks. Ma olen nendest puudust tundnud.

Kahjuks tabas mind paranemisel tõsine tagasilöök. Ilmnesid teatud sümptomid, mis on osa patsiente ravi käigus veel sügavamasse ravieelsesesse konditsiooni langetanud. Hoolimata sellest tuleb ravi jätkata ja seda elu lõpuni, sest tablettide võtmise lõpetamisel tabab inimest vaimustus, mille tagamaid pole siiani suudetud haiguse drastiliselt kiireneva süvenemise tõttu seletada ning kõik patsiendid on naeru kätte surnud, ilma et nad oleks suutnud sõnagi öelda.

5.

Ärkasin ühel öösel mõttega, et kõikides meie hädades on süüdi *beyond*. Inimene pole kunagi olnud läbi kõikide aegade – millest võib aimu saada vaid unenägude ürgrägastikus tuhlates – nõus sellega, et loodus on julm ja ükskõikne kõige suhtes, mida me teeme või soovime. Selle eitamine tõi meid siia, kus me oleme – peidetud märkide ja igavese lootuse maailma. Aga tegelikult pole mingeid märke ega ka lootust lunastusele või kannatuste lõpule. Seda arvas ka Buddha ja ma pean temaga nõustuma.

6.

Järgmine hetk, kui silmad avasin, oli väljas valge, kuid puuduv autode mürin akna taga andis mõista, et päev pole veel alanud.

Mõtlesin, et *shit happens*. Ja kui *shit happens*, siis ei hooli keegi sellest kui peenhäälestatud sündmuste jadast, sest see on tüütu, juhtub iga päev ja me ei viitsi sellele mõelda rohkem kui vaid tõdemaks, et midagi on juhtunud, mis soovitatavalt rohkem ei juhtuks. Kui ma astun endale naela jalga, siis see ei vaimusta mind sama palju kui mõte aina paisuvast universumist, sest ma tahan seletamatut seletada ja seletatavat iseenesestmõistetavana võtta. Olin veendunud, et *fine tuning*'u ja *shit happens*'i vahel on võrdusmärk.

7.

Päevi hiljem avastasin enda jaoks Looja. Kõik see, mis mulle ilmunud oli, vasardas mu sees ning nõudis lahendust, välistamaks võimaluse, et peenhäälestuse ja sitt-juhtub taga võiks olla miski, mis kõike juhib või on loonud selle ja teise ja kolmanda.

Ja siis ma mõtlesin nii: looja saab olla vaid see, kes muudab mingi süsteemi algandmeid ja kõik, mis siiani meie ümber juhtunud on, ongi just see. Alguses oli *shit happens*, mis aina kordus ja kordus, kuni tekkis *fine tuning*, mille tulemusena ilmusime meie, inimesed. Ja siis me hakkasime looma, muutma algandmeid ja ei keegi ega miski muu peale meie pole seda teinud.

Ja siis me lõime fantaasia surematust hingest ja jumalast ning mat-sime looja endas kogu selle hookuspookuse alla ja jäime ootama viimast hingetõmmet.

8.

Veel enne, kui mind taas hospitaliseeriti, jõudsin ma avalikult välja tulla seisukohaga, et alates penitsilliini sünteesimisest on looduslik valik viidud peaaegu nulli, mis tähendab, et väikegi võimetus pääseda *beyond*-needusest on kadumas, kuna masinlikke lollpäid on liiga palju. Nad ahistavad teisi-timõtlejaid, on vägivaldsed, stagneerunud ja otseselt pole mingit vajadust selleks, et nad olemas oleks.

See oli viimane piisk karikasse ka mu parimate sõprade jaoks ning ma olin sunnitud, ehkki ootusärevalt nõus ravile minema.

Mind uuriti moodsaimaid tehnikaid kasutades, mõõdeti ja räägiti. Mu nõusolekul katsetati ravimeid, mille toimest arstiteadusel veel selget pilti pole. Kokku tulid parimad inimhinge asjatundjad ja lõpuks, kui selgus, et mu sees keevad tunded, mis võivad kahjustada ühiskondlikku moraali, saabusid ka poliitikud.

Ühel hommikul kutsuti mind peaarsti kabinetti, kuhu oli kogunenud grupp inimesi, kes olid langetanud otsuse mu edasise elukäigu kohta. Tajusin õhus kaastunnet, kättemaksuiha, luhtunud ootusi ning nõutust.

Mulle teatati, et mu ravi peatatakse ja seda kõigi huvides. Ma olin nõus ja õnnelik, et polnud asjade kulgu valesti ette näinud. Viimase tableti sõin enne haiglast lahkumist.

Nüüd olen ma kodus. Umbes nädal tagasi avastasin, et mu tuju on sele-tamatult hea – kõik tundub imeline ning vaimustav. Eile tabas mind esi-mene pikem naerukramp. Mu raviarst ütleb, et paari nädala jooksul saab kõik läbi.

KREETE ALASOO

*

elu kulgeb ikka omasoodu
isa tuli öösel koju
oksendas
mina kuulasin John Lennonit
plaadimängija ragises
panin jalad vastu seinä
veri voolas alla
jäin magama
hommikul tuli koer ja küsis õue
panin jalga kummikud ja tagi
tegin kortermaja nurga peal suitsu
koni kukkus käest
koera koonu peale
koer läks korraaks põlema
aga ma kustutasin ära

*

jalutan jälle sihitult ringi
näen maju
ja nende majade sees
asju
lõputult palju erinevaid asju
toole ja potte
küünlaid pintsette
lilli arvuteid
raamatuid
ja inimesi
nende ümber
ma tean
need asjad on
nende omad
nii nad ütlevad ja
isegi vaesed
omavad päris palju
kõik kohad on maist vara täis
mõtlen päris imelik
kust nad seda võtavad
taamal surnuaed
ainult kivid
ja muld

*

uusaastaööl
võõras hipi tänaval
kysis mult
kas ma olen olnud armunud
vastasin jah
ta palus mul
seda kirjeldada
ytlesin et ei oska
ta ytles et minust saab
suur inimene
sõin kodus kooki
olen juba päris suur

*

teate mulle meeldib
see rutiinne töö
kus ma keskendun
ainult oma tegevusele
ei mõtle
mingitele inimkonna mõistuseüllitistele
unustan kõik filosoofid sotsioloogid
anarhistid
õpetajad
poliitikud
isegi sõbrad
võin unustada
sest ma lihtsalt olen ja teen
lihtsat tööd olen lihtne inimene
ei tea midagi semiootikast
ega tahagi teada
midagi rohkemat
peale õhtuste uudiste ja
mõne luulerea

KIRJANDUSE VÕIDURELVASTUMINE

INTERVJU

ROBERT KURVITZAGA

Johanna Ross

Robert Kurvitz (29) avaldas 2013. aastal debüütromaani „Püha ja õudne lõhn”. Harva erandina ületas raamat piiri ulme ja „päriskirjanduse” vahel ning on pälvinud ohtrat vastukaja nii ulmehuvilistelt kui ka arvustajatelt, Kaur Kenderist Peeter Helmeni. Läinud aastal tegi Robert palju muudki: kirjutas Veiko Õunpuuga kahasse stsenaariumi filmile „Free Range” ning osales rühmitusega ZA/UM nn Sirbi-skandaalis.

Sinult ilmus läinud aastal esikromaan „Püha ja õudne lõhn”. Kas määratlust „proloog romaanitsüklile” tuleb võtta naljana või oled nüüd tõesti hamba verele saanud ja kavatsed asjaga tõsiselt tegelema hakata? Egert Rohtla näiteks lubas oma debüüdile kohe seitseteist järke kirjutada...

„Püha ja õudne lõhn” on proloog romaanitsüklile. Ta juhatab sisse ühe elemendi – halli mõiste – üpris mahukast tööst, mis esmaste arvutuste järgi saab olema kuni kuue romaani pikkune. Selle ettevõtmise valguses peab tunnistama, et mu usk nalja maailma parandavatesse omadustesse on vankuma löönud.

Ajaleht Läänerannik: „Kohalik mees arvab, et on löömas esimest arvestatavat mõra reaalsuse palgesse!”

„Lõhn” on lühike detektiivjutustus, mille ülesandeks on 1) jätta varju eelnev maailmaehituslik kirjandustraditsioon; 2) mõjuda tundmatus kohas vette hüppamisena endas esitatud maailma suhtes – *in medias res*, sissejuhatus sellesse maailma leiab aset mujal; 3) esitada küsimusi, millele ülejäänu vältel vastuste leidmine mõjuks nii premeerivalt kui ka distsiplineerivalt. Ära muretse, väike madrus, et liiga palju on riistu ja liiga väike on pea. Keegi ei tea, mis juhtus Lundi lastega.

Kõige täpsem viis „Püha ja õudset lõhna” vaadata on albumi introna.

„Pühast ja õudsest lõhnast” on teada, et selle algvarianti nähti juba 2008. aasta romaanivõistlusel. Mis vahepeal juhtus? Ega sa ometi viis aastat teksti ei viimistlenud?

Ma viimistlesin seda teksti viis aastat.

Tõsi, tuli ka visandada edasised raamatud. Kõikvõimalikust ajaloost kompromiss kompromissi haaval partikulaarne välja voolida, sulgemata võimalikkusi, mida ma viimased 12 aastat hellitanud olen... See on keeruline ülesanne, mis kompab mu süsteemse võimekuse piire.

Maailma elanikkond on romaani tegevustiku ajaks *ca* 4,2 miljardit inimest. Ladestunud on *ca* 9000 aastat ajalugu. Selle vältel tegutsesid sajad ja sajad tegelased, kes on mulle äärmiselt südame lähedased. Viis aastat on väga lühike aeg.

Rahvaluulesse on läinud Ilfile ja Petrovile omistatav vastus küsimusele, mida tähendab see, et romaan on kirjutatud kahekesi: üks jookseb mööda kirjastusi ja teine istub käsikirja

peal, et seda ära ei varastataks. Kuidas toimetatakse romaani nii paljude inimeste koostöös, nagu märgitud sinu raamatu viimastele lehtedele?

Vastab Rahvuste XVI Kirjanduspleenumi juhataja sm Bronski: massitoimetuse meetod, mille me arendasime välja „tekstisisesele reaalsusele järjepidevuse ja koherentsi tagamiseks”. Kaasatud olid: autoinsener; moefotograaf; mees, kes on palju kakelnud; akadeemilise haridusega keeleteadlane; luuser ja paljud teised. Ühiseks eesmärgiks – mitte ainult tänapäevastele standarditele vastav, vaid eesrindlik reaalsustase tekstis! Ühte koondatud *fact-checking* ja *proofreading*, koos erinevate toimetustega. Soovitame tungivalt.

Oled 2009. aastal Mait Vaigule antud intervjuus öelnud, et sind huvitab kirjanduse puhul süžee meisterlikkus rohkem kui stiil. Kas jääd endiselt sellele kindlaks? Igatahes su enda romaanis äratub lisaks peensusteni väljaarendatud maailmale tähelepanu just stiil, sealhulgas omapärane keel, uudissõnad. Kas see on sinu jaoks loomulik keelekasutus – üht-teist nagu tuleks tuttav ette – või arendasid sa selle välja just romaani-reaalsuse kirjeldamiseks?

Kui kirjutamistöö on lõpetatud, muutub kujutlusvõime ruum monoliitseks. Seal eristuste tegemine on võimatu. Need, kes kiile löövad (stiil/narratiiv), on šarlatanid.

Tööfaasis aga – kui kõik on veel lahti ja võimalik – võiks loo haare tõesti esimesena tulla ja ülejäänu selle tulemusena. Ma õppisin jutustajaks AD&D Game Masterina. Kujutle romaani lauamängu kujul: mängijad kehastavad peategelasi, kõike ülejäänut (maailma) Game Master. See on tänapäevane pliiatsi ja paberiga rollimäng. Sellises formaadis on kõige tähtsam tegelaste ehk mängijate tähelepanu hoidmine, põnevuskõverad, mille kõrvalt jääks aega ka detaile tähele panna. Et enda isiklikku lugu suurema sisse uuristada. Selle lähenemise puhul tuleb süvenemine kasuks. Mida rohkem loole anda, seda rohkem annab lugu tagasi. Analoogselt lähenen ka ilukirjandusele.

Siin täpsemaks minna oleks liiga esseistlik, aga ütleme nii, et ma pean pliiatsi-paberi rollimängu oluliseks tehnikaks, kui kirjandus soovib ülejäänud meediumitega võidurelvastuda. Seda peaks ta minu arvates tegema.

**Kas sinu jaoks on oluline, kuidas ja kuhu raamat liigitatakse?
Kas see on ulme? Ja üldse, kas ulme oleks pigem vääristav või
solvav määratlus?**

Ma olen veendunud, et ulme ja sellega kaasnev nohkarikultuur kogu oma peensusteni kinnisideelises asjatundmises on ammu kujunenud meie aja olulisimaks kultuurinähtuseks. Selles on teostunud unistus professionaalsest, demokraatlikust kultuuripublikust, mis tekkis Prantsuse revolutsiooni järel, kui Louvre rahvale avati. Ainus viga oli eeldada, et rahva ja aadli maitse osutub üheks ja samaks.

Ulme on see, mis inimene iganes soovib, et ta oleks. See on võimalus teha ükskõik mida. Suveräänsus paratamatusest. Osaks saanud elujärjest. Tõkestavast jõust, mida kohtab kõikjal oma tegevuses: nii ei saa, see on võimatu, looduseadus on vastu. Ulmemaailmade ilu on maailma ilu inimkonna enda suva järgi, nende õudus samuti. Saavutatud on nad nagu kõik head asjad maailmas – kollektiivse unistamise rangelt süsteemse jõu läbi. Tegemist on just nimelt eskapismiga. Radikaalne põgenemine, nagu ulme seda ette näeb, on ainus progressiivne asi, mis meil on.

Mulle on väga oluline, et mu tööd just nimelt ulmeks liigitataks. Mis ei tähenda, et mul ei oleks selget soovi olla „parem”, „võimsam”, „ilusam”, „suurem” kui ülejäänud kirjandus. Ma ei taha tõusta ulme kohale, ma tahan tõusta koos ulmega. Ülejäänu kohale.

**Paljasta lugejale oma veritsev sisemus! Missuguse romaani-
tegelasega sa eneses kõige rohkem ühist leiad? Kas sa olid
„kooli kõige paham poiss”, nihilist ja kommunist Zigi? Kas
Inayat Khan on autori mage *alter ego*, kes elab ema keldris?**

Noore Zigi prototüübiks on minu teismeliseaastad „kangelase teel”, kesk-koolist väljakukkujate karm Ronini-elu. Vana Zigi prototüübiks on minu toonane ootuste horisont enda edasisele elule, mis osutub loodetavasti ebarealistlikuks.

Kui „Püha ja õudne lõhn” oli kavandamisjärgus pliiatsi-paberi-rollimänguna, pidi Inayat Khani mängima fõljetonist Argo Tuulik. (Sellises vormis osutus lugu paraku teostamatuks, ajahüpete tõttu.) Ma kavatsen ka ülejäänud tsükli teatud osad pliiatsi-paberil läbi teha. Enne kirjutamist.

Kas tulevikuplaanidesse kuulub Ise-chillija erakliku eluviisi juurde pöördumine kusagil üksildases maakolkas, oma privaatdiskoteegis muusikat kuulates ja müstilisega suheldes?

Ise-chillija erakliku eluviisi juurde pöördumine on oht, millest soovitan hoiduda. Kõigil. Tegemist on üksilduse ideaaliga, tegelikkuses tähendab selline elu palju vähem tantsumuusikat ja palju rohkem onanismi.

Sind võiks seniste tegude põhjal nimetada mitmekülseks kultuuritegelaseks, kuigi ausalt öelda on sellist taidlushõngu list silti sinu kaelas raske ette kujutada. Enne raamatu väljaandmist oled teinud bändi Ultramelanhool ja toimetanud kultuuri ja poliitika veebiväljaannet ZA/UM. Läinud aastal linastus ka sinu stsenaariumi põhjal tehtud Veiko Õunpuu film „Free Range”. Kas oled filmiga rahul? Kas see muutus algstsenaariumiga võrreldes palju?

Ma põlgan igasugust multiinstrumentalismi ja pean monomaaniat tõelise inimese mõõdupuuks. Ma olen alati soovinud ainult romaani maailmale pühenduda, nagu Žižek tahab tegelt ainult Hegelist lämiseda. Nüüd, kui romaanikirjandus on seda võimaldanud, jääb ju rangelt võttes ainult aeg, mil ma ülesande kõrgusel seista ei suuda. Tegelen kõiksuguste kõrvaliste asjadega. Õigustan neid endale kui „harjutusi” või „elukogemusi”. Tegemist on vabandustega, kirjanik toob endale selliseid, et mitte kirjutada.

Samas, sotsiaalselt on need on minu jaoks väga tähtsad ja armsad asjad. Muusika, kino jne. Ma teen selliseid asju, et aidata teisi inimesi nende loomingus. Nii hästi kui ma suudan, et nemad ka mind mu ettevõtmises aitaksid. See ei ole tähtis, mida mina arvasin näiteks filmist (mulle meeldis seda vaadata), tähtis on, et Veiko oleks rahul mu panusega, ja ma loodan, et ta on.

Kui ema ja isa on kunstnikud, kas see ei tekita hoopis tahtmist juba protesti märgiks triiksärki selga panna ja kontoris tööle minna?

Nagu iga oma elu loominguga peale raisanud inimene unistan ka mina ärajäänud kirurgikarjäärist. Oleksin dr Kurvitz. Arstide liidu kohvikruus käes. Punane, valge *caduceus*’ega. Kabineti laes ripuks haigla kilesuss, suitsuandurile otsa tõmmatud, õhus oleks suitsulebra. Ma sasiksin lapse pead ja ütleksin emale: „Raha pärast muretseme hiljem.”

„Oh jumal tänatud! Nad ütlesid, et kui Kurvitz ei suuda, ei suuda keegi...”

Pärast võimatuks peetavat operatsiooni, mille käigus ta vahetab välja pool kesknärvisüsteemi ja enamuse parasümpaatilist, lubab dr Kurvitz endale ainsat frivoolset naudingut, millega ta end siin ilmas täie mõistuse juures hoiab. Ta magab patsiendi emaga.

Hommikul pärast duši all käiku leiaks naine mind voodis. Eikuskilt oleks mulle selga ilmunud lumivalge, mõõtnatult keerulise ülesehitusega *bodystocking*. Ringutaksin, osutades padjale enda kõrval. Naisterahvas jahmuks, mitte sekspesu, vaid selle mõõtnatult keeruka ülesehituse pärast: „Viis minutit... Kuidas see võimalik on?”

Dr Kurvitz.

Ta räägib inglise keeles. *English is the language of ridiculous fantasies*. Pärast operatsiooni tuleb dr Kurvitz mureliku näoga ja teatab vanematele: „I’m sorry. I lost him.” Nutt. Ahastamine. „But I’m gonna bring him back.

Yeah.

I’m that good.”

Pärast operatsiooni teen kolleegiga haigla siseõues suitsu:

„Clinically dead for 15 minutes... How did you resuscitate him?”

„I didn’t resuscitate him. I resurrected him.”

Sirbiga läks läinud sügisel nagu läks. Maskeerin poliitilise küsimuse viletsalt esteetiliseks: missugune ZA/UMi Sirp siis oleks tulnud, kui oleks kestnud üle ühe numbri? Netis nähtud visioonidokumendist ausalt öelda palju sotti ei saanud, aga selle väga politiseeritud tõlgendused ei tundu mulle samuti usutavad.

„I tried, but couldn’t resurrect him.”

Oled ZA/UMi veebilehel kirjutanud rubriiki „Filosoofiline stiilinõuandla”. Soovita lugejale filosoofi!

On üks mees, kes kirjutab ühe raamatu, kus ta ütles, et kogu inimajaloo eesmärk on Absoluutse Teadmiseni jõudmine. Absoluutne Teadmine olevat teadmus, mille päästab asjatusest asjaolu, et see on arenguvõimeline – saab järjest enam teadlikuks oma teadmatusest. See on üpris laia oksaga sõnavõtt, kui selle peale niimoodi mõtlema hakata, kuna sellest järeldub, et see mees ise viis just kogu inimkonna oma lõpliku eesmärgini.

Ta nimi oli Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Ise ta proovis

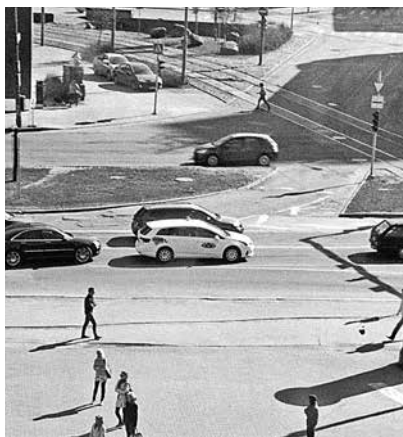
veidi tagasihoidlikumat joont hoida ja jättis selle konksu lugeja enda avastada. See on nii räme konks, et paljud ei soovi temaga tänapäeval enam nõustuda. Nead ja kõik, mida nad teevad ja mõtlevad – ja ülejäänud asjad ka, kõik teod, mõtted ja olen- did – muutuksid niimoodi Hegeli „Vaimu fenomenoloogia” fännikirjanduseks.

Minul ei ole selle vastu midagi. Ma enam-vähem nõustun. Muidugi ma tunnistan endale, et hegeliaanlus on „lihtsalt üks lugu”. Aga see on meie lugu. See on nii suur ja hea lugu, et see muutus tõeks ja nüüd me elame seda. Kui me tahame suuremat ja paremat lugu, mis muutuks suuremaks ja paremaks tõeks, siis me peame selle ise kirjutama.

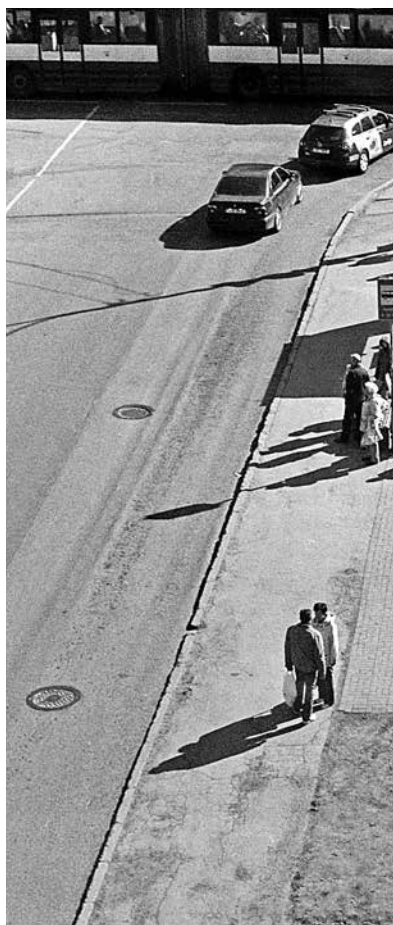
Sellest ei ole võimalik kõrvale hiilida, kirjutades väiksema ja inetuma loo. Progressi vaenlased, võtke teatavaks, enne kui sulle järele haarate!

Tundub üldse, et stiil (esteetika) ja ideoloogia (eetika) on sinu teatud mõttes vastandlikeks kirgedeks. Kumb praeguse seisuga võidab? Või polegi need vastandid?

Kui meile tundub, et miski halb on samas ilus, siis meil tuleb nendes väärtustes korrektiive teha. Ajalugu teeb need korrektiivid niikuinii meie eest ära, asjatu on vaevelda. Inimkond saab seda, mida ta tahab. Me oleme sel- line masin. On oluline, et me arvaksime, et meie unistused on ilusad ja head, sest nad täituvad niikuinii.

OLE SIKK KADRI NORMA LINE

Kümme käsku

- 1 Ja Jumal kõneles kõik need sõnad, öeldes:
- 2 „Mina olen Issand, sinu Jumal, kes sind tõi välja Egiptusemaalt, orjusekojast.
- 3 Sul ei tohi olla muid jumalaid minu palge kõrval!
- 4 Sa ei tohi enesele teha kuju ega mingisugust pilti sellest, mis on ülal taevas, ega sellest, mis on all maa peal, ega sellest, mis on maa all vees!
- 5 Sa ei tohi neid kummardada ega neid teenida, sest mina, Issand, sinu Jumal, olen püha vihaga Jumal, kes vanemate süü nuhtleb laste kätte kolmanda ja neljanda põlveni neile, kes mind vihkavad,
- 6 aga kes heldust osutab tuhandeile neile, kes mind armastavad ja mu käske peavad!
- 7 Sa ei tohi Issanda, oma Jumala nime asjata suhu võtta, sest Issand ei jäta seda nuhtlemata, kes tema nime asjata suhu võtab!
- 8 Pea meeles, et sa pead hingamispäeva pühitsema!
- 9 Kuus päeva tee tööd ja toimetada kõiki oma talitusi,
- 10 aga seitsmes päev on Issanda, sinu Jumala hingamispäev. Siis sa ei tohi toimetada ühtegi talitust, ei sa ise ega su poeg ja tütar, ega su sulane ja teenija, ega su veoloom ega võõras, kes su väravais on!
- 11 Sest kuue päevaga tegi Issand taeva ja maa, mere ja kõik, mis neis on, ja ta hingas seitsmendal päeval: seepärast Issand õnnistas hingamispäeva ja pühitses selle.
- 12 Sa pead oma isa ja ema austama, et su elupäevi pikendataks sellel maal, mille Issand, su Jumal, sulle annab!
- 13 Sa ei tohi tappa!
- 14 Sa ei tohi abielu rikkuda!
- 15 Sa ei tohi varastada!
- 16 Sa ei tohi tunnistada oma ligimese vastu valetunnistajana!
- 17 Sa ei tohi himustada oma ligimese koda! Sa ei tohi himustada oma ligimese naist, sulast ega teenijat, härga ega eeslit ega midagi, mis su ligimese päralt on!”

Rahva hirm Jumala ees

- 18 Ja kogu rahvas kuulis ja nägi müristamist, tuleleeke, sarvehäält ja mäe suitsemist. Kui rahvas seda nägi, siis ta vabises ja jäi eemale seisma.
- 19 Ja nad ütlesid Moosesele: „Räägi sina meiega, siis me kuulame! Ainult ärgu Jumal meiega rääkigu, et me ei sureks!”
- 20 Aga Mooses vastas rahvale: „Ärge kartke, sest Jumal on tulnud teid katsuma, et teil oleks tema kartus silme ees, selleks et te pattu ei teeks!”
- 21 Ja rahvas püsis eemal; aga Mooses ligines pimedusele, kus oli Jumal.

Ja rahvas püsis eemal; aga Mooses ligines pimedusele, kus oli Jumal.

„Halloo, on seal keegi?”

„MILLEST SA ARU EI SAANUD?”

„Hopsaa, oota nüüd, ma alles jõudsin ju.”

„Hea küll, aga tee kähku.”

„Kuule, ma tuln seal alt ja selline asi juhtus, et kõigil on lihtsalt hirm nii naha vahel, et nad arvavad, et rääkigu mina. Mina? Mida mina ka tean!”

„Misasja, ma ju ütlesin kõik ära, mida sina veel siin räägid?”

„Ma ka ei saa aru, noh!”

„Oota, mida nad nüüd küsisid sult?”

„No et mina räägiksin.”

„Ei, ma ei või noh, MIDA nad sul rääkida käskisid? Mida nad veel kuulda tahtsid või millest nad aru ei saanud? Mis see kõige esimene küsimus oli, mida nad sult küsisid?”

„Nad ei küsinudki midagi, nad lihtsalt ütlesid mulle: „Räägi sina meiega, siis me kuulame! Ainult ärgu Jumal meiega rääkigu, et me ei sureks!””

„SUREKS? Kes surmast rääkinud on?”

„Ma ei tea, kust nad selle võtsid.”

„Kas sa kuulasid, mida ma rääkisin?”

„Kuulasin.”

„Kus ma surmast rääkisin?”

„Ei rääkinudki.”

„Mida nad siis sonivad?”

„Küllap said millestki valesti aru lihtsalt. Ma vastasin neile nii: „Ärge kartke, sest Jumal on tulnud teid katsuma, et teil oleks tema kartus silme ees, selleks et te pattu ei teeks!” ja tegin ruttu minekut, seal oleks edasi vähe nalja saanud.”

„No õige ju! Isegi sina said aru!”

„Nojah, aga mis sellest nüüd kasu on? Mida mina nendega teen? Keegi teine polnud ju nõus sinuga rääkima tulema. Kes selle olukorra tekitas ja kes selle ära peab lahendama? Mina sinna tagasi küll ei taha minna, ma ka ei jaksa kogu aeg rääkida, vahel tahaks niisama olla, omaette.”

„Mida sa nüüd öelda tahad?”

„Sina keerasid selle jama kokku, nüüd tee see heaks.”

„Mina! Mida mina tegin? Ma ütlesin neile nii nagu on: ärge olge persevestid! Sattusid orjusesse ja ise nad koopereeruda ei suutnud, ühte eesmärki läbi rääkida ei osanud, elementaarsed grupitöö oskused puuduvad ja ainult hullemaks läheb. Alguses oli naljakas, aga mida aeg edasi... tead, mul hakkas ka juba tuju ära minema. Kui nad ise midagi välja mõelda ei oska, niivõrd andetud on, kaua ma siis vaatan lihtsalt pealt, käed rüpes? Ma lihtsalt ei jaksanud enam ja tõin nad ju lõpuks ära sealt orjusekojast. Tänamatud ka veel...”

„Hea küll, aga kas sa arvad, et nad teavad, et nad persevestid on? Kust nad seda teadma peavad? Ja kui sina tead, arvad sa, et nad sind kuulavad? Ja üldse, mis siis, kui nad ongi persevestid? Mis sellest nüüd kasu oleks, kui nad seda teaksid?”

„...”

„Jah, selle peale sa ei mõelnud! Sa vanarahvatarkust ei tea siis, et üheksa korda mõõda, üks kord lõika? Sul tuli lihtsalt üks mõte pähe ja hakkasid röökima, isegi rääkida ei võinud mõistlikult! Ja millist juttu sa ka suust välja ajad!

Sa ei tohi enesele teha kuju ega mingisugust pilti sellest, mis on ülal taevas, ega sellest, mis on all maa peal, ega sellest, mis on maa all vees!

Mis jutt see on! Kui neil puuduvad elementaarsed teadmised kõigest ja pole näinud, teinud ega jaganud ühtegi pilti oma kogemustest, siis kust või kelle käest nad õppima peavad? Kui nad üksteisele seda palli pörgatada ei tohi, et uus teadmine sünniks, siis mis neil üle jääb? Gravitatsioon on maa poole; taeva ja sinu poole pörgatamisest on vähe kasu! Gravitatsiooni tegid ka valesti ja nüüd tuled teiste kallal lahmima!

Sa ei tohi tappa!

Asi mul kedagi mitte tappa on! Kust sul üldse selline mõte pähe tuleb! Miks ma kedagi üldse tapma peaksin, see on ju hullumeelsus! Miks on mul valikuks määratud tappa – mitte tappa? Kui kõik peab ilmtingimata paaris olema, siis miks sa mingit muud paari välja ei mõelnud? Bändi teha – mitte bändi teha? Vanni minna – mitte vanni minna? Vabalt võtta – mitte vabalt võtta? Siin võib veel pikalt jätkata. Nendest kujudest edasi:

Pea meeles, sa pead hingamispäeva pühitsema! Kuus päeva tee tööd ja toimetada kõiki oma talitusi, aga seitsmes päev on Issanda, sinu Jumala hingamispäev. Siis ei tohi sa toimetada ühtegi talitust, ei sa ise ega su poeg ja tütar, ega su sulane ja teenija, ega su veoloom ega võõras, kes su vāravais on! Sest kuue päevaga tegi Issand taeva ja maa, mere ja kõik, mis neis on, ja ta hingas seitsmendal päeval: seepärast Issand õnnistas hingamispäeva ja pühitses selle.

Kas ma saan õigesti aru, et esmaspäevast laupäevani peavad kõik tööd tegema hommikust õhtuni ja sel ühel päeval, mis neil totaalselt meelevaldsel põhjusel „vaba” on, ei tohi nad mitte ühtegi asja teha vabatahtlikult, rõõmust? Äkki nad tahtsid talgupäeva teha ja aia āra koristada? Millal nad seda nüüd tegema peavad, öösiti või? Siis ei näe ju, kus mustus on!

Esiteks, see, et sinul läks maailma tegemiseks kuus päeva, ei tähenda, et kõik peavad solidaarsusest sama kaua rügama. Tule 21. sajandisse! Meil on tehnoloogiad, oskused ja vahendid, et üldse vähem ringi sebida nii meelelt. Milleks on vaja sõita Nepaali ennast otsima või New Yorki ja Tokyosse āri tegema või kogu aeg Facebookis mingit loba postitada? Palju mõnusam on vahelduseks sissepoole reisida, rahulikult ja rabelemata.

Teiseks, kes sul üldse palus midagi tegema hakata? Gravitatsioonist me juba rāākisime, see ei olnud sul eriti läbi mõeldud, mis veel? Haigused – selleks et aru saada, kuivōrd ületōōtanud nad on? Ei võinud siis ōelda neile enne, kui veel polnud ületōōtanud? Ah, mul hakkab rāākideski paha. Mis peamine – kas sa nendelt persevestidelt küsisid, kas nad tahavad seda kōike? Kas persevest oleks üldse tahtnud sündida siia maailma, kui ta oleks seda kōike ette teadnud? Miks sa selle peale juba alguses ei mōtelnud ja nende kāest ei küsinud enne, kui midagi kokku kākerdasid?

Ja lõpuks, *Issand õnnistas hingamispäeva, pühitses selle, see on Issanda Jumala hingamispäev.* Ainult mina, mina, mina! Ja nüüd, kui nende elud on pandud kulgema ainult seitsme päeva kaupa ja kui nad mōtestavad oma elu ainult seitsmepäevaste intervallidena, millest kuuel päeval tōōtavad ja seitsmendal ei tohi mitte midagi muud teha kui ainult sinu peale mōtelda kogu see aeg – kus on nende vabadus?! See on totalitaarne režiim, sa oled diktaator! Issand Jumal!”

”
...
”
...
”
...”

„No hea küll, ma läksin ka natukene endast välja. Palun vabandust. Oeh... Kuule, teeme nüüd nii, et lahendame koos selle olukorra ära. Ma lähen alla tagasi ja vaatan, mis teha annab, aga ole hea, räägi nendega vahepeal uuesti. Ja ole hea, ära ole selline persevest. Ole normaalne, eks?”

MATIS MERILAIN

Loomislugu

mu avara toa laelamp
valgustab nõrgalt
pikkasid öid,
kui tunnen
seletamatuid algeid
taas endas juurdumas.

üksioleku turvalist ja kurblikku
tunnet öös
täidab ja kaitseb
vana kitarristi
solidselt endassetõmbunud,
kuid kaugele laiuva
helimaastiku hüpnos,
mis kokkusurutult
kõrvaklappidesse

elu loob.

ühtäkki trügib igavik
päevade igava kiiruse
kõrvale,
justkui väike vend,
kes joonistab koletisi
pilvepiirile hõljuma.

järsku, ei tea kuidas ega kust
sünnib loomislugu.

ehitan end maailmale
ja lagunen laiali

nõrga lambikuma
valgusesse.

ja õhe, mitte-iaal-kõiksusesse,
mis hiilib tasahilja ka
väikelinna paneelmajade
halli loogika kõikematvas
kurbuses

tunnen end
leidjana külmas toas,
selg leige radiaatori vastas.

olen mõtteis teie kõigi kaitsja
ning unne hällitaja.

valvan teie und,
sõbrakesed,

kes
alati olete teel

ning sirutaksite hääle
üksildasest kuivast oasist,
kui sõnu õigeid oskaksite
tabada.

Närvimürk

tuuletus põuas ajukoosesagaras,
kus sookured huilgavad
oma igatsevat kutset...

on kasvamas üks võõrkeha
nii kaunilt tuttavlik.

ta ajab igaõhtuseid võrseid
ja sünnitab salatundmusi
meelesoppide meeletust
süvikust.

ja meelte spiraalne keerdkäiguredel
sosistab maailma segase rütmika arusaamu.

mis on kui
tilk närvimürki
vereringesse
ja visiit peaju pimedasse
palatisse.

külmad seinad ja närvesööv
astraalkehade ringlus,
tume taevaromantika,
piiritlemata teeviitadeta rada,
kus povel terendamas
lamad Sina.

mu segane lõkendav selgus.

Kaamos

melanhoolne laiskus, oo
tühjad hommikud ja
näljast kriiskavad ööd.

päikesetolmus hommikul meelel
selge öö viisid, mille
kriiskav vaikus lämmatab samamoodi
kui katkematu linnamüra.

karjuva ärkveloleku
järelkõla kumab veel
köögikardinate õhkõrna
sinise siidi ja suitsuaukude
vahel.

igavus tapab ja laiskus
summutab
õised hirmmagusad
mõtted.
köögi raadio ragin ja
hommiku unine haigutus
vaigistab öise alastuse.

mu kõrvaklappidest muusika
pussitav suudlus
käib läbi kui vintpüssikuul.

unenägude mõrvasündikaat tapab täna
igapäevaelu, pühib minema kaine
mõistuse lootused,
imeb tühjaks halli päeva ootused

ja ei lase jälle olla.

KARL KOPPELMAA

Tsirkuseksed avanesid ja publik vooris välja. Akside vahele jäi seisma vana, kulunud grimmi, võidunud juuste, tuhmunud pilgu ja rääbaka kuuega – nõnda paistis ta enesele – tola. „Tänaseks on siis kõik,” mõtles väsinud narr. „Aga see, mis homsest ja ülehommest saab...” Garderoobis peegli ees uuris ta oma maski, mille ta oli endale õhtuks maalinud: valge... valge ja hall, silma alla maalitud pisar. Nuttev ja naerev mask – nii ta mõtles endamisi. „Täna nuttev, homme naerev. Öeldakse, et inimesed peidavad end naeru taha, aga tegelikult...” Ta puhastas oma nägu, võttis hetke aega, et oma grimmitooli ja peegli hüvasti jätta, kuigi need polnud kunagi temale teab mis armsad asjad, ning asus teele.

Kaugele ta siiski ei jõudnud, sest tsirkuseukse ees ootas teda – nagu viimasel ajal kombeks oli saanud – üks väike poiss, kelle suurimaks unistuseks oli ühel päeval saada klouniks.

„Tere.”

„Tere.”

Nad kõndisid koos tsirkusest eemale. Nad ei rääkinud palju. Poiss kõndis klounist pidevalt paar sammu tagapool. Viimasel oli pikk samm ja ta oli suur. Poiss aga oli väike. Poiss imetles tola ja tolale meeldis, kui keegi teda imetleb.

„Kas tsirkuses peab olema karu?”

„Ei pea.”

„Aga lõvi?”

„Ei pea.”

„Aga mis loomad siis?”

„Ei peagi loomi olema.”

Poiss murdis selle üle pead.

„Ainult inimloom peab olema. Inimloom, kes kõnnib kõiel, ja inimloomad, kes teda vaatavad. Kõis peab olema ja poodiumid. Ja muidugi ohutusvõrk juhuks, kui tola peaks kukkuma,” jätkas kloun.

„Oled sa kunagi kukkunud?”

Kloun mõtles.

„Olen küll.”

„Kas oli valus?”

„Ei, valus ei olnud. Ainult natukene. Aga hirmus oli küll.”

Poiss mõtles: „Mina küll kukkuda ei taha.”

Kloun mõtles: „Ära sa, pojuke, nii kõrgele roni. Kukud ja ehmud kõvasti. Ja pärast on häbi, mis teeb kõige rohkem haiget.”

„Tahad sa, pojuke, ikka tolaks hakata?”

„Jah.”

Kloun ei osanud midagi öelda.

Nad kõndisid, kuni tola jäi ühe majavärava ees seisma. Aed. Õunapuud, murelid, sirelid, ploomid ja haavad, sõstrapõõsad ja vaarikad. Ilus aed. Üks õunapuu oli kasvanud kõveralt, nii et osa oksu ulatus üle aia. Puul oli palju vilju, ent enamik tänavapoolsetest õuntest olid juba ära korjatud, ainult mõni üksik räbalam õun, mida keegi ei tahtnud, ootas oma aega. Oli siiski üks ilusam ladvaõun, milleni keegi polnud küündinud ja mis justkui ootas üht tsirkuseartisti (keda siis veel?), kes oma akrobaatilise osavusega suudaks selle säält noppida. Aga kloun ei olnud ju akrobaat. Kloun tegi nii, nagu kõik normaalsed inimesed teevad, sest ega temagi neist ei erine. Ta küünitas ja sai õuna kätte – justkui oleks see tema jaoks mõeldud. Siis hoidis õuna peos ja uuris seda. Väga ilus õun. Rohkem õunu, mida oleks tasunud võtta, ei olnud. Kloun andis õuna poisile. Nad ei näinud, et aias oli vanamutt. „On ikka tola,” mõtles eideke rahulolevalt. „Tahtis õuna, oleks küsinud siis, ma oleksin ju andnud, aga ei, tola küünitab ja küünitab – narr on ikka narr.” Õhtune tuul kolksutas harja vana kühvli pihta. „Kirikukellad. Jah, isegi tuul ütleb seepäale aamen.”

Kloun ja poiss kõndisid edasi.

„Sa ei tahagi õuna?”

„Tahan küll.”

„Aga miks sa ei söö?”

Poiss ei vastanud midagi.

„Hoiad pärastiseks, jah. Kah õige. Lase näljal kasvada, siis on õun magusam ja mahlasem, aga ära jumala eest nii kaua oota, et pahaks läheb ja ära ussitab.”

Ja ta mõtles: „Siis on juba hilja ja pole enam midagi peale hakata. Selle asemel, et õun korjata, oleks võinud lasta tal rahulikult rippuda. Parem üldse mitte korjata. Parem mitte kunagi süüa õuna, kui on alati liiga hilja.”

Kui kloun ei kuulnud enam poisi samme, jäi ta seisma. Vaatas, poissi ei olnud. Mõtles hetke, kas pöörata järgmisest tänavast paremale ja minna koju või otsida poiss üles.

Kui ta jõudis aiani, kus olid õunapuud, hüüdis vanamutike: „Tola, mis siit otsid? Tahad õuna? Ma annan sulle!”

„Ei, tädike,” hüüdis kloun teispool aeda. „Ma otsin üht poissi. Ega keegi pole siit mööda läinud?”

Eit hüüdis vastu: „Ei, siit pole keegi mööda läinud, ainult sina, tolakene.”

„Jah, enne olin ma siin koos ühe poisiga ja võtsin teilt ühe õuna, andke andeks.”

„Siit käisid mööda ainult sina. Ja õunu pole ka siit keegi võtnud.”

Tola vaatas puud ja nägi, et ladvas rippus täpselt samasugune õun nagu see, mille ta oma käega oli korjanud. „See on sarnane küll, aga ometi pole ju võimalik, et... Imelik, kuidas ma varem ei märganud, et kaks õuna oli...” mõtles tola. Mutike lausus: „Muidugi, mina ju ei tea, ma olen vana ja nägemine pole ka enam endine. Võib-olla läks siit siiski keegi mööda.” Ta vaikus hetke. „Aga võib-olla oli see ainult tuul.”

Kloun jõudis tagasi tsirkusesse. Ta otsis poissi garderoobist, aga seal teda ei olnud. Läks areenile – seal ka mitte. Järsku sahisas ohutusvõrk.

„Harjutasin üleval köiel, aga näed, kukkusin.”

„Ega sa haiget saanud?”

„Ei, ainult ehmusin veidi.”

Poiss ronis ohutusvõrgust välja.

„Kuhu sa, pojake, niimoodi järsku kadusid?”

„Sa andsid mulle selle õuna. Aga ma ei tahtnud üksi süüa, läksin panin ta puu otsa tagasi. Ja tulin siia.”

„Nii et sa ikkagi tahad klouniks saada?”

„Jah.”

„Eks siis hakka pealegi, mis minul selle vastu olla saab, olen terve elu tola olnud, aga kas sa pead mind tõesti nii rumalaks, et arvad mind uskuvat seda, et sa õuna puu otsa tagasi riputasid? Ei, õige kah, hakka narriks,

sellist juttu saabki rääkida ainult narr. Ainult tema arwab, et selline asi on võimalik.”

Kloun tormas tsirkusest välja, astus kiirel sammul mööda teed, kuni jõudis aiani.

Eit hüüdis: „Kas leidsid poisi?” Kloun vastas: „Leidsin, leidsin,” ja vaatas puu latva – õuna seal enam polnud.

„Ega sa, eideke, seda õuna sealt ladvast pole ära korjanud?”

„Kustkohast pidin mina ta alla võtma? Ladvast? Mina? Oled ikka tola. Kukkus ehk ise alla või oli see hoopis tuul.”

Tola vaatas puu alla. Tõepoolest. Seal oli seesama õun. Väga ilus õun.

„Ma võtan selle, kui tohib?” ütles ta ja hakkas, õun käes, ära minema.

„Võta pealegi,” vastas vanamutt ja vaatas, kuidas too kaugenes. On ikka tola!

Õhtune tuul kolksutas harja vana kühvli pihta.

Kloun vaatas terve kodutee õuna oma peos ja õuna hoidvat kätt. Käsi oli juba vana ja nahk kortsus. Ta hammustas õunast tüki. Õun, mis oli väliselt nii ilus, oli seest ussitama läinud. „Kahju,” mõtles ta. „Oleks pidanud varem ära korjama või siis üldse rahule jätma ja laskma sellel määnuda. Ilus õun oli. Nii palju olin ma sellest mööda kõndinud, küll tööle minnes ja koju tulles. Miks ma seda varem ei noppinud?” See mõte jäi poolikuks, sest ta jõudis koduukseni, võttis taskust võtmed ja astus tuppa. Ta sõi õhtust, valis välja raamatu, mida enne magama jäämist lugeda, ning läks vannituppa, et hambaid pesta. Peeglist ei vaadanud talle vastu vana mees, vaid poiss, kes oli endale narrimaski näkku maalinud. Poiss naeratas. Vanamees naeratas vastu.

„Tere.”

„Tere.”

Tola astus elutuppa, et kohvilaua pealt raamat võtta, kui järsku muutusid ta jalad nõrgaks. Ta vaatas oma jalgu, mis proovisid köiel seistes tasakaalu säilitada. Nagu tsirkuseski, paistis talle altpoolt silma prožektorivalgus, ja ta teadis, et seal on ka publik, kuigi ta kedagi ei näinud. Millegipärast tekkis tal kiusatus alla vaadata. Ta kaotas tasakaalu ja kukkus läbi ohutusvõrgust ja isegi põrandast, keldrist, kogu vundamendist, maakoorest maatumani ja teiselt poolt välja, kukkus läbi atmosfääri, purustas Maa külgetõmbeahelad, tõusis ja ometi kukkus. Lõputu langemise igavikuline õhutunnel... vaakumis.

Vanamutike kuulis mütsu. „Õun... või oli see ainult tuul?”

ANN KATARINA MERI

Pühapäevaõhtu

huuled on kuivad ja uni ei tule
sihitult seiereid sirutab kell
süütan ja kustutan öölambitule
pitsitab samet ja soonib flanell

riiulil tolmuvad raamatuvirnad.
uurimistööd sissejuhatav päis
igatseb tüdrukut. tüdruku kirjad
nüüd aga nõrkemist elust on täis

joobuda veinist ja tähelepanust
suudelda taevast – kas pole absurd?
uni ei tule ja kaduvat vanust
meenutab laubale kerkinud kurd.

Hääletult tingides

viirukist järele jäänud on puru,
aeglaselt kustub ka teeküünlataht.
istun ja ootan. seest midagi surub.
lainetest pea kohal tekkinud vaht.

nõrkust ei näita. ei nuta, ei nuru.
ise ma endale valvur ja vaht.
teadlikult tingin ma tunneteturul
tasem, kui võimaldaks kopsude maht.

*

samm mõõdab asfalti. musttuhat küsimust.
just nagu tuhat on taevaski süsimust
hingetud tänavad, meenutust miljard
kuulid on urus, kuid peas jätkuv piljard
kiideks peab raagunud puuokste õlul
kõrgusse kaarduvaid aadetekurde

rägestikmõtete looritud võlu
triivib ja minetab mugavuspurde.
soojus ei süvenda, valgus ei küsi
pilvitust laotusest niite ei hargne
hämarast sündinud rahu on püsiv
meeled on vabad ja vabadus karge

*

kallistan roosat, mõnikord punast siidi,
mille aopäike taevasse viskab
ja oleks praegu soojem, polekski nii ilus,
mõtlen. ja nopin juustest härmaniidi

ja ma ei vaja enam giidi
sest ohud, mille eest meid hoiatati
on käigud seesmise oja kaldal
või joovastavad hüpped vabadusse.
statistika ei puutu indiviidi

KRISTEL ALGVERE

Märtsilumi

Õues hakkas jälle märtsilund sadama,
see on kui reisist järelejäänud peenraha.
Selle eest ei saa osta enam midagi –
seda liiga vähe on, viiskümmend ööri või santiimi.

Leiad taskupõhjast mõne väikse mündi,
vaatad, et väike küll, aga päris ilus.

Märtsilumi ei too talve, meenutab seda vaid.
Vaatad neid helbeid toredaid, rõduserval või kindail –
millised peened kontuurid, igal oma natuur!

Peenraha võib veel sõrmede vahel taskupõhjas veeretada,
aga varsti tuleb talvemantel kappi riputada
ja reisidki lähevad meelest ära.

Meelest läheb ka märtsilumi. Ja talv.

Jälle üks instrument

Leidsin raamatukogu eest kastanimuna,
sellise värske ilusa pruuni.
Korjasin selle üles aga pillasin käest,
ja kui see betoonplaatide peal
põrkama kukkus, tegi see sellist
peent kõla, et ma kohe kukutasin
seda mitu korda järgemööda.

Jälle üks instrument –
üks kastanimuna raamatukogu eest maast.

Laeskõndimise mäng

Eile oli suits suunda muutnud,
täna on ta taas teel läände, puhub idatuul.
Teine korsten Ülejõel küünitab
oma pika suitsukeele peaaegu meie korstnani,
selle keel limpsab aga juba Karlova taevast.

Tulime ühel ööl koju mööda seda suitsuriba.
Sest selges taevas seisis suitsupilverivi
täpselt Õnne tänava kohal.
Oleksime me tagurpidi kõndinud...
... mööda pilvi koju.

Aga kes siis jalad taeva poole kõnniks?

Meenus üks lemmikmäng lapsepõlvest.
See oli laeskõndimise mäng.
Võtsin peegli kätte, panin selle kõhu peale,
vaatega üles, nii, et ma oma jalgu ei näeks –
ja kõndisingi laes.

Astusin üle uksepiitadest ja vältisin kokkupõrget
kõrgete raamaturiulitega. Laelambi ümber üks ring,
või kaks. Kikivarvul ja täistallaga. Ja nii toast tuppa.
Tasakaalukalt ja ettevaatlikult, et mitte alla kukkuda.

Õues ma kõndimas ei käinud, oleksin võinud.

Suvehommik

Sõitsin enne päikesetõusu mereäärde.

Ehmatasin kaht suurt metssiga, need pörkasid kõrkjatesse
ja ragistasid seal veel ka siis, kui juba kodu poole väntasin.

Päike tõusis meie kodu tagant metsast,
me ei näe siin kunagi päikesetõuse, ainult loojakuid,
sest päike loojub Rootsi ehk mere ehk põllu poole.

Mereääres ei olnud udu,
aga meri hingas ja soe õhk embas õrnalt sisemaalt tulijat.

Kalamehed läksid paadimootori pörinal merele,
nende juttu oli kuulda, kui kuulatasin.

Tagasi sõites olid udulained põldude kohal kõrgemale kerkinud
ja naabrite väravas põlev latern ootas kustutajat.

Üksik luik

Käisin rattaga mereääres.
Külavahetee ja mereäärgi olid
suisa päikesekulda uppumas.

Kullatud luiged lendasid lähedalt mööda.
Miks on nad ikka veel siin?

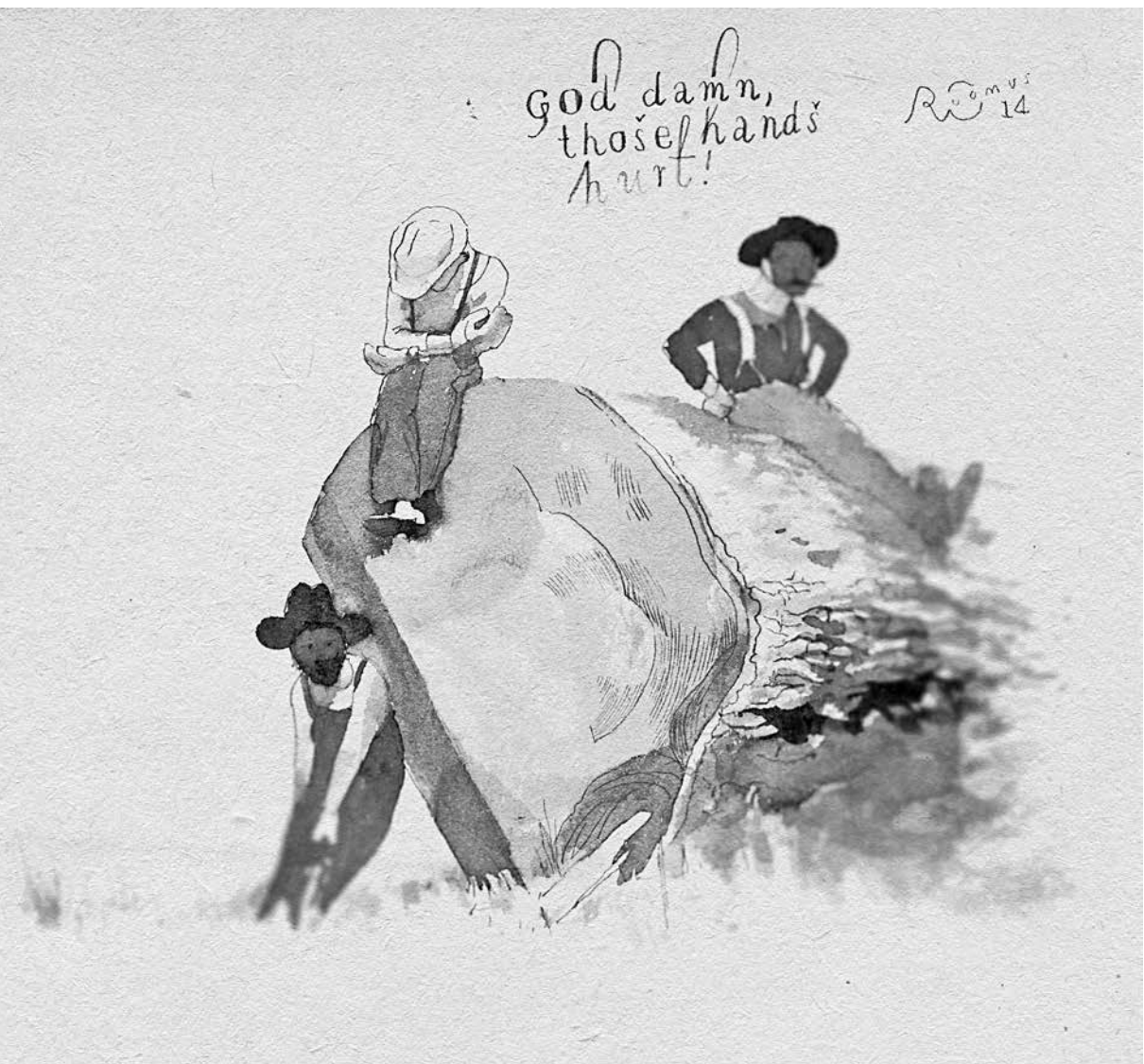
Üks üksik luik ehmus mu peale,
püüdis jäält lendu tõusta,
libises vaid, jättis jonni ja istus.

Vaatasime tõtt.

Ka sina oled siia üksinda
jääle jalgu jäänud,

ütles ta mulle kajana vastu.

JYRGEN DENGO SURMAKYLVAJAD

Ia tiekäija. Kui sa siin juba istud, siis võta aiga ja kuula me mua lugusid kua. Sie lahutab sinu ja minu mielt ning avitab aiga myöde suata. Ja lapsed, te kua tulge kuulama kõik, et siitmua luod rahval mielest ei unuks.

Oletegi siin. Heakene siis, ma hakkam riakima.

Olivad kord ajad oi kuldased. Viljapiad olivad väljadel suuremad kui nyid ja luomad olivad tervemad, ansid rohkemb piima ja maitsivad iad. Siit samast iemale, me kylast väljapuole olnd yks talumaja, milles elas yks pere. Nimi oli sel talul iseäraline, nimelt kutsuti seda talu Iidsemäe talust. Elas sial majas isä ja elasivad pojad. Naist ei olnd sial majas kunagi nähtud, ometigi oli elamine korras, työd tehtud. Kylalisi nad ei uodand kunagi ega ise kua kylas ei käind. Aga inimesed tiasid, et sial elatasse, sest vili oli igal sygisel väljalt koristatud. Ja kes uatama jäi, vois isä puegadega työtamaski nähä. Jõuski siis kätte uus sygise, aga kylarahvas nägi imet, Iidsemäe vili oli koristamatta. Kasvas sie sial ja kasvas, kõrgest kasvas. Nii kõrgest, et varjutas puidki. Imelikum ja kuri lugu oli aga kylarahva endaga. Ikke oli olnd nii, et kui kiegi miskit rasket äda kannatas, siis oli ots talle kergendusest ja kuolmise piale saivad inimesed rõemsad peijed pidada, sest raskest ilmavaevast on lahti suadud. Nyid aga oli nii, et kui kiegi äda kannatas, siis ta kannataski. Kylämies Mielis eb suand oma obusega yks aig akkama. Luom läind käes päris ullust ära ja rapsind miest nii, et mehest tykkä seiesenna lendas. Muidu oleksid inimesed selle piale ära kuolnd, aga ei kuolnd ykski. Sial tuli katkuvaim kylla ja rapsis rahvast. Kõik inimesed rikkus ära, kellega tegemist tegi. Nied kes nyid peaksivad kuolnd olema, nied ansivad omad vaevad teistele jällegi edasi ja nii rahvas kannatas. Osad inimesed jäivad nii aigest, et nennest ei jäendki midagi muud järele kui nenne ing. Aga sie ikke viel elutses, käis ja kiusas viel elavaid. Ullu muodi kannatasivad inimesed kuni kevadeni välja. Kylla oli viel vaid seitse tervet miest ja samapalju naisi jäänd. Nemad tulivadki nyid kokku ja võtsivad ette Iidsemäele minna. „Iidsemäe rahvas on tark rahvas ja mõistab meile appi tulla,” yttlivad naised yhe suuga. „Hommikuvaluga tuleb minema akatta,”

leisivad kõik. Mehed võtivad kuusa kõik, mis tiele tarvis ning yheskuos asutetigi endid minema. Kui viimate läbi kõrge vilja olivad inimesed Iidsemäe majani jõund, kost sialt siest kõhimist, aga otsekohe kua hyidu: „Tulge sisse, me tykk aiga uotame juba teid.” Nii astusivadki rändajad tuppa ja nägivad Iidsemäe peret laua ymber syömas. Isä polnd voimalik puegadest ära tunda, nii nuored nägivad nad kõik välja. Rändajad kogusivad ennast etke, valisivad endi keskelt yhe ja sie akkas riäkima:

„Armas Iidsemäe rahvas. Me kyla kiusab kohutav äda. Inimesi piaks nagu ikka otsa suama, nii on elu seadus. Rahvas synnib ja sureb. Nyid on aga nii, et ykski taud meid ei tapa, aga puutumatta kua ei jäta. Muudkui käiväd ja murravad rahvast. Me olemegi viel tervest jäänd kogu suurest kylast. Mõnel ei ole enam kehagi olemas, aga ing on ikke elavate seas ja käib ja elab ja rahu ei anna.”

Kuuland ära kylarahva mure, ytles yks mies end peremehest olema ja riäkis miestele-naistele nii:

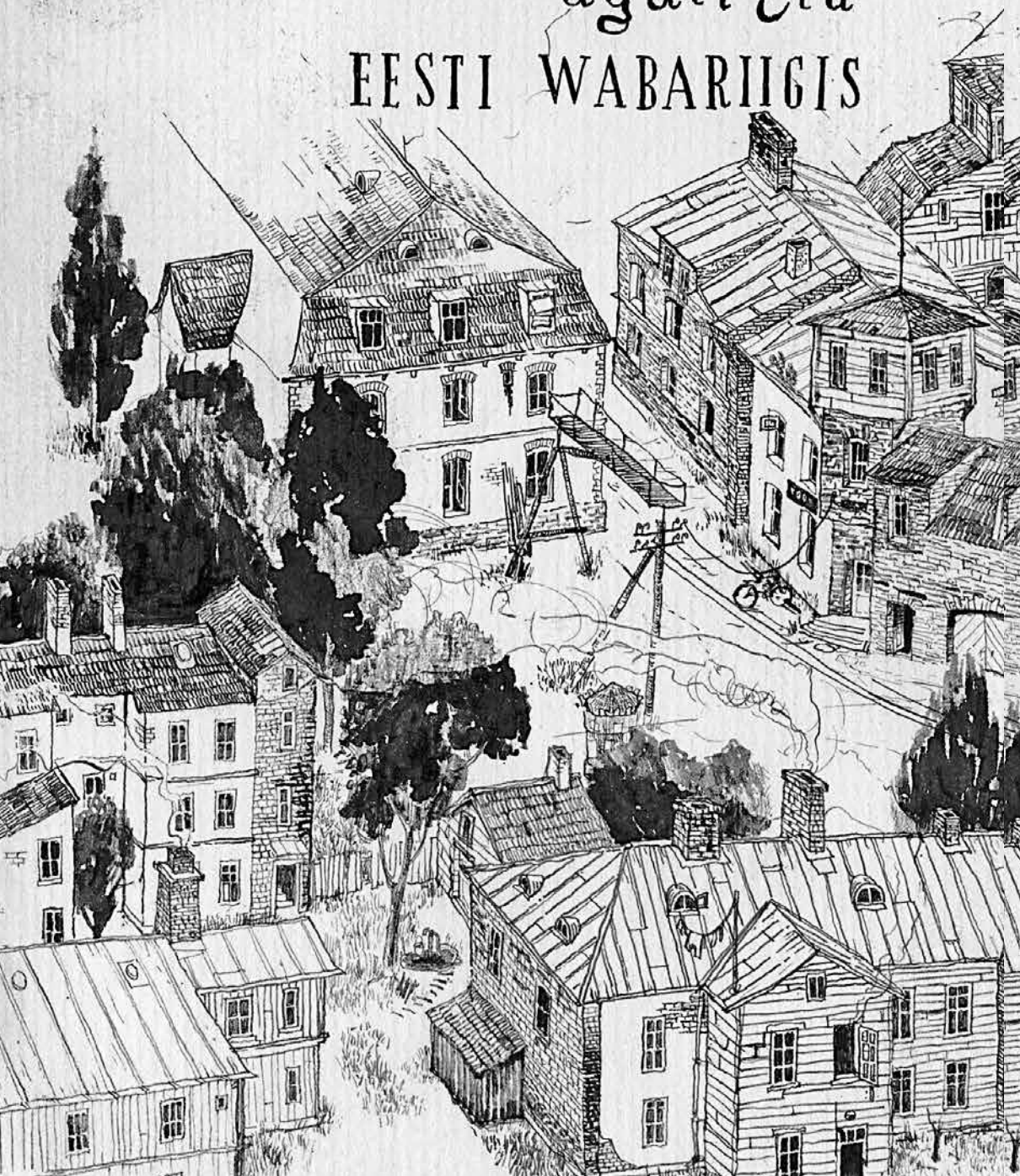
„Igal varakevadel läheb yks mu puegadest välja peale ja tieb lahti tie, mis viib allikale. Allikas vuolav vesi on jõuline vesi. Sie annab meile jõudu työd teha. Selle jõuga me kynname välja, kylvame vilja ja lõikame selle lõikuskuul. Iga suve lõpus teab Tuonejumo, mitu inge tal järgmise ajastaja sies suada on. Viljapeadest seda mõetta suabki. Nyidsel kevadel tegi mu pueg tie valesti, ega suandki seda õigest, vesi jäigi leidmatta ja työ tegematta. Jõudu ei olnd. Nyid sa tiad laps, kes me oleme. Me oleme surmakylvajad. Kui me vilja kylvame, siis on surm ilmapial, kui ei kylva, siis surma pole. Ja kui surma pole, siis te olete kõik kogend, mis suab. Siepärast palungi ma nyid teid, et te võtaksite aidast työriistad ja lõikaksite välja puhtast. Ykski taud teid siin ei puutu, aga aiga on teil ainult päävaluojani. Kui leiate vie, siis ärge te sest juoge, iad sie teile ei tie.”

Lõikasivad mehed ja naised vilja terve pääva aja ja valmis saivad alles luojangukiirte langedes. Vett aga viisivad ämbriga tuppa, et Iidsemäe rahvas juua suaks. Pererahvas tänas ja palus kylalisi lahkesti yömajale jääda. Yheksa yöd ja yheksa pääva kulusivad, enne kui kõik työd, mis tegematta olid, tehtud saivad. Siejärel alles lubas Iidsemäe peremies mehed ja naised kodu minna. Jõund kodu, avastasivad, et kyla on tyhi. Peale nende ei olndki kedagi ellu jäänd. Iidsemäe peremies oli käskind inimesil uasta aiga itkusid laulda, et kõik lahkunud mälestetud suaksid. Selle yhe uasta kasvas vili kyla väljadel ise. Kurja aiga aga, kus surmakylvajad väsisid, mienutab rahvas viel nyidki ning kylvajate ja surnute aust pietasse igal uastal nyidki ingede aiga. Rohkemb pole kylvajad väsind, aga iial ei või tiada.

Tänu Kalmu Timole, kes Väike-Maarja keelsemast muutmisel kõvasti abist oli.

*muretu
aguli & lu*
EESTI WABARIIGIS

Roomus
MMXII
E.W.

ARVUSTUSED

KIRJUTAMINE KOHTUB OLEMATUSEGA

Indrek Ojam

„Olematute raamatute antoloogia”

Koostaja Kiwa

Paranoia publishing, 2014

Alustada ülevaatavat ja kriitilist juttu „Olematute raamatute antoloogiast” (edaspidi ORA või lihtsalt antoloogia), tekitab juba eos suurt kimbatust. Niivõrd tihe on see diskursiivne võrgustik, mida asustavad, milles liiguvad ja mida ühtlasi püüavad ületada need 17¹ rahvusvahelise raamatunumbriga ümbrisesse või kassetti koondatud õhukest vihikut. Esialgse lihtsa määratluse kohaselt on ORA näol tegemist intermedialise kunstniku Kiwa initsiatiivil tekkinud tekstivalimikuga eesti uusimast eksperimentaalsest kirjandusest.

Nagu selgub, ei koosne ORA ainult ilukirjanduslike tekstide uuenduslikumast osast, vaid sisaldab ka esseistlikke arutlusi igasuguse meid ümbritseva reaalsuse hapra ja mõistetatliku olemuse kohta. Vihikute žanri määratleb niisiis pigem üldine diskursiivne suundumus tajutava reaalsuse perifeersete alade suunas kui mingisugused väljakujunenud kirjutamistraditsioonid. Selles vallas esineb siiski erandina paar stiilipuhtamat esindajat. Sven Vabari „Kuristik-linn” ja Barthol Lo Mejeri „Kristallselge” seisavad selles arvestuses kirjandustraditsiooni peavoolule kõige lähemal. Olgu öeldud, et mõne vihiku juures on oluline roll pildimaterjali kooskõlal tekstidega, kuid võtan praeguse jutu fookusesse siiski kogumiku läbiva peateema: mida olematute raamatute teemaga polemiseerimine ülepea tähendada võib ja milles antoloogia esindajate eksperimentaalsus seisneb. Teose olemus sunnib meid niisiis esteetiliste naudingute kõrval ka üsna pingsale mõtlerännakule.

Tõepoolest, rääkida otsesõnu olematutest raamatutest võib esitsa kõlada rumala vasturääkivusena. Selline antoloogia identiteet püsiks ju üksnes eituse jõul. Prantsuse filosoof Henri Bergson on kõige muu hulgas veenvalt näidanud, kuidas *absoluutse eimiski idee kui kõige tühistamine on iseennast hävitav idee, libaidee, pelk sõna*². Nii on Bergsoni meelest ka kõigi eitusel põhinevate mõistetega: omamata just rikast sisu, koosnevad nad lähemal vaatlemisel ühe mõiste asendusest teisega ja mõnest afektist. Tühjuse ehk eimiski puhul on selleks *kogetud või kujutletud iha- või kahetsuse-tunne*³. Ilmselt ei arvagi keegi, et peaksime „Olematute raamatute antoloogia” puhul tegelema pelgalt

1 Koos Kiwa „Eessõnaga”

2 Henri Bergson. Loov evolutsioon. Tartu: Ilmamaa, 2005, lk 279–280.

3 Samas

abitu faktiga, et meil on millestki puudu (kuid seegi on oluline, nagu hiljem selgub). Tegelikult omandab asi palju kirjuma ja elavama värvingu. 17 vihikut, millest miniantoloogia koosneb, kannavad endas eelkõige neid potentsiaalsusi, mis ühelt poolt olemas olevast (millest muust me saaksimegi lähtuda?) kirjandusest praegu paistavad. Teiselt poolt on tegemist kirjutistega, mis tegelevadki just selles olematuse-idees pesitsevate afektide kirjeldamisega. Tundub, et eksperimentaalkirjanduse määratlus, mis defineeriks kirju-

Vihikute žanri määratleb niisiis pigem üldine diskursiivne suundumus tajutava reaalsuse perifeersetel aladel suunas kui mingisugused välja-kujunenud kirjutamistraditsioonid.

tamist keskmisest suurema afektiivsuse ja väiksema diskursiivse selguse kaudu, osutub siin viljakaks. See tähendab, et autorid pole eriti üritanud juhinduda selgelt määratletud reeglitekogumitest, mille formaalsed struktuurid hakkaksid nende loomingut ette dikteerima (nt „nii kirjutatakse novelli, nii fragmenti!“). Siit tuleneb üks võimalik määratlus: eksp-kirjanik jääb truuks oma afektile. Vihikute seas on aga üks teos,

mille kompositsiooniloogika põhineb silmatorkavalt vastandlikul alusel. Salmo Salari „SO2i“ keskmes on 1243 tähe-märgi pikkune, dialoogivormis esitatud palindroom – žanr, mille poolt esitatud nõuetest rangemaid on raske kujutleda. Kahe peategelase, Asko ja Egle kahekõnet raamib näidendi kokkuvõte ja Asko monoloog. Esialgu tundub loomulik arvata, et keerukas palindroom on sünnitanud selle ümber tekkinud süžee ja Asko mõtiskluse. Kuid miks kirjutab autor just niisuguse palindroomi? See küsimus tõuseb loomuliku uudishimu ilminguna teksti ülesehitusest, kuid jääks justkui juba kriitilise arutluse ringist välja – miks peaks meid siin nii põhjalikult huvitama autori algne tahe? Ometi on selle taga ka tõsisem filosoofiline probleem. Kui autor nagu Salar asub kirjutama palindroomi, ei saa me kuidagi lõplikult otsustada, kas ta lähtub mingisugusest intuiitiivsest süžee-ideest, keele kõlast või just nimelt lõpust-algusesse-loetavusest kui palindroomi tuumsest struktuurinõudest. Tähendus ja struktuur omandavad siin rollid nagu kulunud muna ja kana probleem: kumb oli enne? Sama kuju evimine lõpust alguseni lugedes pole piisav tingimus kirjanduse jaoks – tekst peab ka midagi tähendama. Igaühel on võimalus selle probleemi konkreetsust isiklikult tunnetada, proovides palindroomi kirjutada. Igatahes tõestab „SO2“, et õnnestunud eksperimentaalse teksti aluseks võib olla afekti asemel mõni äärmiselt range vorminõue.

Kuidas paistab antoloogia klassikaliste vastanduste realismi-ir/sürrealismi, peavoolu-avangardi valguses? Siin tasub korraks peatuda ja mõelda. Kui meil on olemas mingisugune loovate kunstide avangard, siis mida teeb

see olemuslikult *teisiti* kui nn peavool? See on tõepoolest vastuoluline hetk. Niipea, kui hakatakse kehtivat kaanonit lähemalt silmitseda, avastatakse ikka, et sellest on midagi olulist puudu. Mõne autori ja teksti hindavad kriitikud vähem või rohkem õnnestunuks vastavalt ajastu esteetilise maitse kriteeriumitele. Niisugused hea kirjanduse ning kaanoni tunnused pole aga oma olemuselt konkreetset, vaid virtuaalsed. Kirjandusliku keskme ja äärealade suhted on pidevas teisenemises: eriline paistab tavalise, uus unusta-

Kirjandusliku keskme ja äärealade suhted on pidevas teisenemises: eriline paistab tavalise, uus unustatud vanana. Ometi ei saa me selliste mõistete kasutamisest loobuda. Nõnda kaoks meil võimalus antoloogiat millegi uuega esile tõsta.

tud vanana. Ometi ei saa me selliste mõistete kasutamisest loobuda. Nõnda kaoks meil võimalus antoloogiat millegi uuega esile tõsta. Kuid õnneks on meil veel teisi teid. Näiteks võib ühe produktiivse võimalusena nimetada kõike ORA lehekülgedelt loetavat realismiks ja nentida, et see tegeleb kirjanduse suure ning väärika peaülesandega: kirjeldada tegelikkust (sest jällegi, mida muud saabki kirjeldada?) usutavalt. Nii liigendub tegelikkus meie jaoks palju kirevamaks, kui kujutus mingisugusest igavast

naturalistliku realismi paradigmat: sõnad sobitamas ennast alandlikult tahkete objektide piirjoonte järgi. Mis sellisele jäigale mudelile eksp-kirjandusest lisandub? Kindlasti spontaansus, unenägude ja kujutluste kasutamine, rõhuasetus kogeva subjekti lenduvalle tähelepanule, teatud teksti- ja kujutlusmudelite lõpuni arendamine. Sven Vabar arendab oma novellis alternatiivset ruumilist nägemust linnast, mis asub kuristiku seinas. Barthol Lo Mejor viib jutustuses slängi kasutamise absurduseni. Jaak Tombergi lühitekst täiustab jäägi mõiste toimimist lugemise, kirjutamise ja inimese vahel. Saadud tulemused on igal juhul realistlikud – kas kujutluste, tendentside või mõistuslike abstraktsioonidena.

Olematute raamatute teematist ettevõtmist võiks mõista ka iha toimimise loogika järgi. Mõnes mõttes ongi olematu raamat lihtsalt raamat, mida me „tahame, sest ta on puudu”. Teos, mille potentsiaalne kava on iha järgi ette valmis joonistunud. Kõige raskem on ehk ette kujutada raamatut, mida pole ja mille olemasolu keegi ei ihkagi. Ning veel üks variant: raamat, mida pole, aga mille *tulekut* kardetakse kui mingit ähvardust. Näiteks raamat, mille sisse on kirjutatud kõikide inimeste täpne saatuse, alates surmakuupäevadest või muust taolisest, rööviks inimestelt vabadustunde. Järelikult võiks üks tõeline eksperimentaalantoloogia sisaldada nii hoiatavat kui ka lootustandvat, kuivõrd esimene võib mõnikord teiseks üle minna. Valdkond, mis kogumikku kindlasti sobib, on düstoopilised nägemused, mis on esindatud Gennadi S. Kleini psühhoosikogemust kirjeldavate „Farsi kroonikatega”.

Samuti võib lugeda Sven Vabari novelli kui allegoorilist mudelit ühiskonnast, mis on täielikult kaotanud usu, kihistunud isegi selle sõna ruumilises mõttes ja elab totaalset nihilismi äärel, mida sümboliseerib põhjatu kuristik.

Eraldi peab kindlasti rääkima Erkki Luugi näidendist „PREESTER 2”. Mõnes mõttes on see kogumiku keskne tekst. Kõigist eksperimentaalkirjutajatest on Luugi individuaalne stiil ehk kõige väljaarendatum, mis on vaevalt üllatav, arvestades autori tegutsemisstaazi selles valdkonnas. Luuk on

Olematute raamatute teemalist ettevõtmist võiks mõista ka iha toimimise loogika järgi. Mõnes mõttes ongi olematu raamat lihtsalt raamat, mida me „tahame, sest ta on puudu”.

teatavasti kogunud tuntust „Ornitoloogi pealehakkamise” (2002) ja „Valitud luuletustega” (2008), kuid tema tekste leiab ka internetist⁴. Luugi loomingut on Jaanus Adamson seletanud kui tähenduse ohverdamisel põhinevat⁵, Aare Pilv on täheldanud Luugi lause puhul selle võimet otse, lugemishetkega samal ajal mingisugusele keelevälisele tegelikkusele viidata⁶. Oluline on Pilve tõlgenduses, et see tegelikkus ei

ole tavaline osutus mõnele maailma asjale, vaid mingisugune konstantne, lugemisprotsessi käigus avanev tühik. Ka „PREESTER 2” juures on kõik Luugile omane täheldatav. Sõnastaksin tema loomingu põhiprobleemi aga järgnevalt: kuidas tuua esile mingi tekstikatke, inimese edastatava keelelise teate samaaegne masinlikkus ja afektiivsus? Ehk kuidas saab keel toimida korraga masina ja elava kehana? Erkki Luugi siiani ilmunud tekstikorpusele on omane suur ühtsus. Temaatiliselt küll üsnagi erinevad tekstid oleks kirjutatud justkui mingisuguse ühtse algoritmi järgi (agraarne tegevusruum, korduvad tegelased nagu metsavaht või linnud; lause tähenduse tühistamine konteksti sobimatu sõnaga). Seda üllatavam on, et preestri-näidendis lipsab Luugi teksti sisse esiteks üllatavalt selgeid teadus- ja filosoofiadiskursile viitavaid löike, kus tähendust „ei ohverdata”. Nõnda kõneleb peategelasest härra:

kuidas kontrollida mõtet? kuidas unustada? ma annaks kõik, et unustada. kuid see on võimatu. ma tunnen teda nii selgelt, ja mu mõtted keerlevad aina ta ümber. tema väänab neid, ükski mõte pole tast puutumata. ta kägistab need enne, kui ma nende peale tullagi jõuan. ma ei saa enam kunagi üksi olla. kas võib olla midagi kohutavamat! („PREESTER 2”, lk 5)

Vaest härrat kummitab tema kodus miski, mida nimetatakse nii vaimuks kui ka spektraalseks eendiks. Eespool tsiteeritud tundekirjeldus on aga pea läbinisti realistlik, olles sellisena

4 Näiteks veebilehel <http://kodu.ut.ee/~el/teosed.html>

5 Jaanus Adamson. Erkki Luuk: tähenduse ohverdaja – Vikerraar 3/2004, lk 86–90.

6 Aare Pilv. Kohvilektüür. Subsistentsialistlikust lausest – Vikerraar 3/2004, lk 91–94.

võib-olla kõige pikem Luugi senises loomingus. „PREESTER 2” kirjeldaks justkui allegoorilisel viisil hulluksminemist. Ka mõnes teises lõigus võib kõige masinlikkuse (või automatismi) kiuste tajuda osutusi inimlikele psühholoogilistele protsessidele:

/preester on 3-kordselt kodeeritud. kõigepealt on ta preester. siis järsku selgub, et ta hakkas preestriks ainult sellepärast, et tema perekonnanimi on häire ja eesnimi preester, ja preester häbenes mõlemat hirmsasti, ning seetõttu arvas, et kui ta preestriks hakkab, oletavad need, kes teda „preestriks” nime-tatavad kuulevad, et tegu on muidugi ta ametinimetuse, mitte eesnimega. („PREESTER 2”, lk 9)

Niisiis võib esmakordselt tajuda, kuidas Luugi kirjutatud laused tõepoolest midagi tähistavad (viimase näite puhul ehk mingisugust psüühilist ängi). Need kohad jäävad siiski üksikuks ning vaevalt tasub preestri-näidendist tervikuna otsida viiteid kirjandustraditsioonile või mingisugusele terviksõnumile.

Nagu alguses öeldud, paistab antoloogia puhul silma teemade ja kasutatud žanrite paljusus. Samas peaks võimalikke nurinaid segaduse üle ennetama juba Kiwa ees-sõna, mis lisaks olematute raamatute ajaloole sedastab ka kogumiku mõttelised piirid: *Esitame siinkohal autorite ole-matuid raamatuid fiktsionaalse antoloogiana, mis ei tähenda iseenesest muud, kui kontseptsiooni loobuda kontseptsioo-nist* (lk 11). Omamoodi erandlik on Celer Tambre referaat-ülevaade kehakujutluste valdkonnast. Tambre on teinud põhjalikku materjalide koondamise ja lahtiseletamise tööd. Kehakujutlused on niisiis veel etableerumata vald-kond, mida võiks ja saaks uurida transdistsiplinaarselt. Ühendamispotentsiaali on selle juures näha nii psühholoo-gia, neuroloogia, semiootika kui minu poolest ka vaimufilo-soofia perspektiividelt. Kehakujutus muutuks sellisel juhul uueks katusmõisteks, mis aitaks inimese mentaalset tege-vust paremini kirjeldada. Pisut segaseks jääb siiski, mida tähendab konneksionistlik seisukoht, mis vaatleb aju rolli ühendava organina. Täpsemalt: mida aju sellisel juhul ühen-dab, kas need on mingid kvaliteedid või representatsioonid? Loodame, et detailsem teooria ootab meid peatses tulevi-kus, teema on igatahes intrigeeriv.

Tundub, et enamik antoloogias esinevatest autoritest on mingisugusel moel rinda pistnud selle mõistatusliku olema-tuse-küsimusega, mida alguses mainisin. Kuna keele piirid kompavad nii tugevalt kujutlusvõime piire, on raske seda ala täpselt määratleda. Võime ehk öelda, et autorite näge-mused peegeldavadki kõiki neid afekte, mis võivad tekkida

olematuse-mõistega silmitsi seistes. Igatahes tundub, et kohe seal lähedal on ka võti igasuguse loova kujutlusvõime ja kirjandusliku uuenduse juurde. Samuti näitlikustab ORA hästi fakti, kui tinglikud on formaalsed jaotused kirjandustekstide taksonoomias ja peavoolu-avangardi-tüüpi vastandustes. Kokkuvõtteks tuleb loota, et niisuguse antoloogia ilmumine ei tähenda seda kõige kurvemat ja halvemat, mida ühe antoloogia ilmumine tähendada võib – et eksperimentaalne kirjandus on oma tipu saavutanud ning valmis. Praktilisi vastunäiteid ootama jäädes!

LIHTNE JA SALAPÄRANE NOVELLIKOGU

Sirel Heinloo

P. I. Filimonov

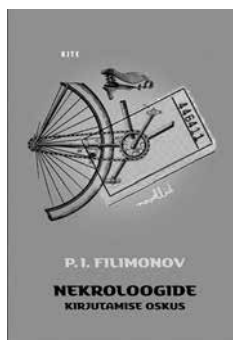
„Nekroloogide kirjutamise oskus”

Kite MTÜ, 2013

Hea kirjaniku tunnuseks on oskus teha õigeid otsuseid, valida oma tekstidest välja just see kõige parem ja mööda-pääsmatum osa, mida avaldada. Nii on vähemalt räägitud. Kui aga Roman Fokin¹ ja Anti Saar Filimonovi novellikogu esitlusel (Tallinnas 21.11.2013) vestlesid, jõudsid nad järeldusele, mis lükkab sellesama printsiibi vähemalt osaliselt ümber. Nimelt on Filimonovi loomingu tunnuseks otsustamatus ja kõhklemine, mille võib kujundlikult kokku võtta stseeniga novellist „Jalgrattatüdrukud”. Tegemist on igapäevase olukorraga, kus jalakäija ja rattur üritavad teineteisest mööduda, aga ei suuda otsustada, kummalt poolt. Nii jäävad nad närviliselt ühele ja teisele poole hüplema, kuni lõpuks üks paigale tardub ja teine ropendades möödub. Lihtsa situatsiooni muudavad piinavaks ja ahistavaks just otsustamatus ja hirm eksida.

Kõhklemine ja otsustamatus ei ole aga omadused, mis üleliia austust pälviksid. Enamasti viitavad need ebakindlusele ja väheste veenvusele. Ka Filimonovi novellid on niisugusele kriitikale avatud, kuid nagu osutas Anti Saar, võib filimonovlikus kõhkluste demonstratsioonis täheldada pigem tekstiteadlikkust². Autor otsekui vaatab ennast kirjutamise ajal kõrvalt ja annab kirjutatule hinnanguid. Tundub, et see n-ö vahelelobisemine ei toimugi alati niivõrd lugeja rahuldamiseks ega kriitika ennetamiseks, kuivõrd selleks, et just iseendaga rahul olla. Seda enam, et vestluses Saarega mainis Filimonov oma kalduvust järgmisel päeval kirjutamist jätkates varem kirjutatuga mitte enam nõustuda, mistõttu oleksid seletatavad tema tekstide ootamatud pöörded või isegi vasturääkivused. Tihtipeale ei pruugi Filimonov isegi neid tekstiosi, millega ta enam nõus ei ole, välja praakida või ümber kirjutada. Ta võtab endale õiguse jätta alles mõlemad variandid: nii varasem kui ka hilisem kirjutamisidee. See võib näida otsustamisest kõrvalehii-

limisena, kuid teisalt sisaldab see otsustamatus ikkagi otsustust, paljastades ühtlasi midagi Filimonovi kirjutamisele väga iseloomulikku – nimelt enesekindluse nautida autorina oma ülimuslikku positsiooni teksti ja lugeja suhtes. On ju lõpuks autori otsustada, kas tema teksti jäävad

1 P. I. Filimonovi kodanikunimi.

2 Vt Anti Saar. P. I. Filimonov: „Ei ole elu nii tõsine, nagu eile olen kirjutanud.” Intervjuu. – Sirp 27.02.2014.

moodustama üksnes kontsentreeritud ja n-ö puhtaks destilleeritud ideed-mõtted või hoopis teatavat sorti mitmuslikkus, mille näiteks võib tuua nii kogumiku niminovelli kui ka katkendi „Üheksakümne Kaheksast Protsendist”: [---] *ja heites pea natuke taha, hästi natukene, et kogemata mitte kaotada tasakaalu, ja seista nii, kallutatuna taha, ja suitsetada sinisesse taevasse – sümboliseerides, või no mida-mida, mis jamps, mida iganes sümboliseerimata, ära on tüüdanud kogu*

Tihti peale ei pruugi Filimonov isegi neid tekstiosi, millega ta enam nõus ei ole, välja praakida või ümber kirjutada. Ta võtab endale õiguse jätta alles mõlemad variandid: nii varasem kui ka hilisem kirjutamisidee.

aeg midagi sümboliseerida, ja ei olegi mitte kunagi mitte midagi sümboliseerinud, lihtsalt, niisama elasin, aga igasugused ümberkaudsed kujutasid enesele ette, ühesõnaga, mingu nad kõik, nii on lihtsalt mugavam vaadata kajakaid ja kuulata nende pröökavat kisa [---] (lk 23). Siin on näha, kuidas autor justkui ühe kirjutamishooga (või hingetõmbega) on jõudnud sõnani „sümboliseerides”, misjärel ühtne voog katkeb ja algab uus, mis sisaldab juba sisekõnelist vaidlust eelnevaga.

Niisugune eelnevaga mittenõustumine, ent tehtud valiku aktsepteerimine, püüdmata seda olematuks teha, osutab hoopis suuremale valikuvabadusele.

Lisaks sellele, et ülal väljatoodud katkend ilmestab Filimonovi tekstigeneesi, aitab see väikse nüansi võrra paremini mõista ka novellide sisu. Kas näiteks novelli tegelane, mees, kes oskab lennata, peaks midagi sümboliseerima? Kas teda või tema lendamist võiks võtta kujundina? Võimalusi selleks on, eriti kui püüda ette kujutada, kuidas niisuguseid motiive kasuta(nu)ks keegi teine, näiteks Friedebert Tuglas või hoopis Mehis Heinsaar. Sellegipoolest tekitab mõte sümbolistlikkusest Filimonovi novellide puhul tõrget. Esiteks põhjusel, et üldistavat tõlgendust nende väga eriilmeliste novellide põhjal on keeruline välja tuua, aga teiseks seetõttu, et me nii lugejate kui ka kirjutajatena võime tähenduse loomisel anduda liiga kergekäeliselt teatud stampidele või traditsioonidele. Säärasele lugemisel-kirjutamisel toimivale automatismile osutabki eespool viidatud novellikatkend.

Taolises laadis metatekstuaalseid kommentaare või sissejuhatusi võib kohata ka romaanis „Mitte-eukleidilise geometria tsoon”. Näiteks teatab minategelane lugejale juba romaani alguses, et ta ei kavatsegi oma loo jutustamise eesmärke avameelselt lahti seletada, sest nii kaotaks lugu põnevuse. Põnevust on aga tarvis siiski säilitada, sest see on ju üks neist olulistest vahenditest, millega kirjandus tavaliselt mõjule pääseb. Niisugune minajutustaja, kes jutustamise ajal veel oma jutustamise viisi üle arutleb ning seejuures veidi muheleb, paneb lugeja nagu muuseas tunnetama

autori kohalolu tekstis – ja autori kohalolu, kui see just tüütavaks ei muutu, võib tekitada hea turvalise tunde. Ehkki jutustaja suudab ühel hetkel kutsuda lugejas esile äratundmise, et autor tegelikult narrib teda ja manipuleerib temaga, oskab see sama jutustaja oma lustliku enesekindlusega samuti usaldust äratada, mistõttu loo jutustamise kulg on palju nauditavam. Igatahes tundus, et Filimonovil jätkus nii mängulusti kui ka hoolt, et jutustust mitte käest lasta. Mõni metatasandi suhtes kalestunum lugeja võiks ehk sedalaadi jutustaja märkusi tajuda kui autori nipsakust või lihtsalt tüütut (võõritus)efektitsemist, aga mina seda Filimonovile siiski süüks ei paneks.

Filimonov ei kirjuta ühe malli järgi, pigem iseloomustab novellikogu eri võttestike kasutamine.

Filimonov ei kirjuta ühe malli järgi, pigem iseloomustab novellikogu eri võttestike kasutamine. Näiteks e-kirjade vormis esitatud „Мемфис-Memphis” või novell „Jäljed ja tähed”, kus loo skeletiks on väike annotatsioon astronoomiaprofessor Antonnikovi päeva kohta ning iga oluline lüli sellest on tähistatud viitega, mis hiljem märkustena lahti kirjutatakse. Lugu iseenesest on võrdlemisi „tüüpiline”. On täiesti loogiline, et astronoomiaprofessor, kes on värskest avastanud ühe Maad ohustava asteroidi, kasutab seda teadmist oma eelisena ning teeb enesetapu. Seda enam ootamatult mõjub aga pilt, mis maalitakse meile silme ette novelli lõpus. Pealkirjas nimetatud jäljed ja tähed saavad põhjendatud postasteroidsesse lumme jäävate jänesejälgedega. Ja see viimane kaader, mis avaneb, on nii mõjuv, et jääb ühe kirka detailina kohe kindlasti meelde.

Kui minna sisulisema plaani poole, siis on „Мемфис-Memphis” ja „Jäljed ja tähed” vaadeldavas kogumikus ühed lõbusamad novellid. Veidi tõsisema tooniga on „Šokolaadivabrik”, „Jalgrattatüdrukud” ja „The Making Of”. Põhjust võib näha siin selles, et otsustamatus ja mitmuslikkus, mis on olemas paljude novellide stiili juures, on nendes novellides märksa enam hoopis sisuks. Kõigis kolmes novellis vaadatakse tagasi tegelaste minevikku ning oluliseks märksõnaks on nostalgia. Niisiis, olgugi et me *meenutame* [nooruses tehtud vigu] *nostalgiaga ja räägime neist leebelt* (lk 202), ei pruugi see tähendada, et tunded, mis meid siis valdavad, on ainult romantiliselt igatsevad. Ka kahetsus võib hakata tooni andma, eriti kui mööda sõidavad tüdrukud jalgratastel, kes toovad oma kohaloluga meie praegusesse ellu meenutused tegematajätmistest minevikus. Sel moel laotuvad meie ette paralleelsed maailmad kõikidest võimalikest eludest, mis meil oleks võinud olla, kui oleksime otsustanud rohkem teha, mitte tegemata jätta. Seda temaatikat võimendab veel novelli „The Making Of” algus,

milles nenditakse, et *nii me ei võtnudki üles seda filmi* (lk 207), ja lõpp, mis kordab enam-vähem sedasama.

Kuid nagu öeldud, on Filimonovi novellid üldiselt üsnagi erisugused ja nii palju kui erinevusi leidub temaatikas, on varieeruvust ka keelekasutuses ja rütmis. Põhjus ei ole aga selles, et novellikogul on kolm tõlkijat (Katrin Väli, Kajar Pruul ja autor ise), vaid eelkõige on Filimonovi tekstid juba algusest peale eriilmelised. Näiteks „Malemängus Wojciechiga” on laused võrdlemisi lakoonilised ja lühikesed, samas koosnebki esimene osa novellist „Üheksakümmed kaheksa protsenti” ainult ühest pikast, mitut lehekülge hõlmavast lausest. Samamoodi võib vahelduda ka jutustaja vaatepunkt. Kord on novell üles ehitatud minajutustusena (nt „Koer Pavlova”), seevastu mõni teine kord jälle antakse lugu edasi *tema*-vormis ja jutustaja sündmustes ise osaline ei ole. Isegi sellistel juhtudel võib jutustaja segada ennast loosse mingisuguste kõrvaliste märkustega. Näiteks kui on tarvis lugejale mainida, et tegelikult ei ole oluline, mis on parasjagu kirjeldatud tegelaste nimed (novellis „Uraan”). Mõnikord mõjuvad need märkused lugeja leebe järeleaitamisena, kuid vahel võivad need olla ka otseseks püüdluseks kriitikat ennetada. Näiteks kui lugedes tekib mõni küsimus või kahtlus stiili kohta, võib juhtuda, et paar rida hiljem annab autor ise sellele vastuse. Novellis „Poolestumine” on tegelasteks kaks väga asjalikku rootslast, kes on sõitnud konverentsile ühes Balti riigis, kuid on nüüd sunnitud tutvust tegema hoopis kohaliku kolkaeluga, sest just ühes sellises paigas läks katki nende alati usaldusväärne Volvo. Üks neist tegelastest – Holmqvist – paistab silma oma eriti raskepärase või kohati kantseliitlikult peenutseva keelekasutusega. Sellele vaatamata tekkis teatav nõutustunne, lugedes tema sõnu: *Läki nüüd vaatame, kus siin on autobussijaam* (lk 128). Kas tõesti „autobussijaam”? Kes nüüd sõnavalikul liialdab, kas autor või tõlkija? Aga juba järgmisest lõigust võibki lugeda: *Ka autobussijaama juurde (see on ikka uhkesti öeldud!) viis neid Holmqvisti keeleanne* (lk 128). Mainitud keeleanne seisneb tegelikult kohaliku keele oskuses, kuid hoolimata sellest sisaldab jutustaja kommentaar iroonilist vihjet tegelase keelelisele pagasile üldiselt. Ja lisaks selgub, et teised sõnavariandid, mida tegelased kaalusid, olid *bussipeatus* ning *postijaam* (lk 129). Nii et irooniliselt ei suhtuta mitte ainult keelde, vaid keelelist osutust vajanud objekti ehk keskkonda, kuhu need tegelased on sattunud ja mis ei lase end nõnda lihtsalt määratleda. Seega ei olekski „bussijaam” olnud selles kontekstis piisavalt uhke ega tähelepanuäratav.

Üldiselt on Filimonovi stiil hoogne ja vaheldusrikas. Vaheldusrikkusel on muu hulgas see mõju, et aina tugevamaks muutub keele eneseleostutus. Lisaks tõmbab keelele

rohkem tähelepanu veel tõik, et novellid on kirjutatud vene keeles. Näiteks torkasid ehk just sel põhjusel rohkem silma mõned eesti keeles harva kasutatavad sõnad, nagu „vedima“, „manulema“ või „tuiutama“. See pani mõtlema, kas tõlkija on püüdnud leida võimalikult täpset sõnavastet või kasutab autor ka vene keeles niisuguseid ebaharilikke sõnu. Eks originaali ja tõlke võrdlemine ole omaette teema, aga ainuüksi eesti keeles Filimonovi novelle lugedes võib öelda, et need pakuvad tervikliku elamuse.

Üks huvitavamaid novelle on kogumikus „Kõige lihtsamad märgisüsteemid“. See kujutab kohtumist tatarlasest ajateenija Nigmatullini ja Tartusse vene keelt ja kirjandust õpetama suunduva Juri vahel. Kohtumine toimub rongis, kus tegelased on sattunud juhuslikult kupeed jagama. Juril, kes näib olevat tõeline intellektuaal ja kelles võib aimata Juri Lotmanit, on kaasas tohutu suured raamatupakid. Seevastu Nigmatullin nimetab end halvakspanuga intelligendiks juba paari raamatu tõttu, mis ema talle kaasa oli pannud. Edasised seosed (või vastandused) tegelaste vahel kujunevad hoopis ootamatuks, kuid need jätaksin ma lugeda endile avastada.

Metatekstuaalsuse, jutustaja rolli ja stiiliküsimuste kõrval väärrib tähelepanu veel üks aspekt, nimelt pealkiri „Nekroloogide kirjutamise oskus“. Kui „Kõige lihtsamates märgisüsteemides“ on seosed Lotmaniga üsna ilmsed, võivad teatavad assotsiatsioonid temaga tekkida ka niminovelli puhul, sest just Lotmanil oli kõige muu hulgas oskus kirjutada väga häid nekrolooge. Tsiteerin Lotmanit: *Et kirjutada nekroloogi, on kõigepealt tarvis harjuda mõttega, et inimene on surnud, seda mõtet **tunnetada**. [---] Siiajäajate jaoks on surm viimne õppetund. See, mida inimene on teinud, on jõudnud finaali, mille valgusel teod omandavad uue mõtte, olgu siis kehvakese või üleva, kuid alati ühtaegu lihtsa ja salapärase. Seda mõtet on vaja mõista. Et aga mõista, on vaja mõtelda. Ma ei ruttaks kunagi nekroloogide kirjutamisega. Need peab kirjutama aeg.*³ Lotmani üheks eeliseks nekroloogide kirjutamisel oli tunnetus, seda ei maksa eitada, kuid kindlasti aitas teda teadlase pilk, mis suudab lisaks detailidele haarata ka suuremat pilti. Just sel põhjusel mõjub vastuoluliselt ja isegi mõnusalt ärritavalt Filimonovi niminovelli viimane nekroloogiosa, mis lõpeb kaheksarealise kirjeldusega tomatite ainesisaldusest ja biokeemilisest koostisest. Jah, tõepoolest, niisuguseid nekrolooge me ootamegi. Näib igatahes, et Filimonov kirjanikuna suudab selles novellikogus olla ühtaegu lihtne ja salapärane.

3 Mihhail Lotman (koostaja).
Jalutuskäigud Lotmaniga. Tallinn:
Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2010,
lk 151, 153.

HAIHTUMATA PÕRANDAALUNE RAAMAT

Tõnis Hallaste

Robert Kurvitz

„Püha ja õudne lõhn”

Eesti Keele Sihtasutus, 2013

Raamatu „Püha ja õudne lõhn” tagakaanele on kirjutatud:

Suvevaheaja eelviimasel päeval haihtuvad avalikust rannast haridusminister Ann-Margret Lundi neli tütart. Esmareisil kaob värskelt sisseõnnistatud alus tuhande viiesaja reisijaga pardal. Tüdrukute kolm klassivenda ei jäta uurimist ka kakskümmend aastat hiljem. Maailm on hävinemas, aga lootus Lundi lapsed üles leida veel mitte.

Sellest tsitaadist võib lugejale jääda mulje, nagu oleks tegemist mõne Skandinaavia kriminulliga. Romaaniga, mida loetakse selleks, et nautida paljastusi ühe kuriteo kohta – kes tegi, kus tegi, miks tegi. See on ent petlik. Ühtekokku umbes 230-leheküljeline raamat ei ole üksnes jutustus neist tüdrukutest ega nende klassivendadest, kes neid 20 aastat hiljem otsivad. „Püha ja õudne lõhn” pole mõni paljastustelugu, vaid pigem ühe maailma lugejale teatavaks tegemine. Mitte lihtsalt romaan, vaid proloog romaanitsüklile, nagu on ka tiitellehele kirjutatud. Selle hindamine eeldab, kas teatavat lugejatüüpi või hoopis mitut lugemist, millest esimene kannaks eelootuste (või -arvamuste) kummutamise eesmärki ning alles teine koosneks romaani erapooletust kogemisest.

Kurvitz romaanimailma kirjeldamise laad on nõnda märkimisväärne, et isegi kui raamatu terviku suhtes võib tekkida pretensioone, ei saa teatavaid poeetilisi ja kompositsioonilisi voorusi kõrvale heita. Näiteks on huvitav mõju teoses kasutatud nimetustel. Esmapilgul tundub loo tegevuspaiga erinevus igapäevasest reaalsusest olematu. Räägitakse Vaasast, mille kirjeldused vastavad justkui Rootsile – eks see Soome linn asubki naabrile üsna lähedal. Räägitakse Jugograadist, mis tekitab tunde, et kuskil peaks olema ka selline linn või veidi suuremgi piirkond. Isolateni jõudes (sõna, mida kasutatakse mandrite kohta) hakkab lugejale ilmseks saama, et tegemist polegi Rootsiga – see on hoopis Vaasa-nimeline riik. Mõnes kohas mõjub selline nimevahetus omamoodi muhedaltki. Näiteks on teoses soomlastele analoogne „suru” rahvas, kelle nimi tähendab soome keeles kurbust.

Need muutused – Rootsi Vaasaks, idabloki riigid Jugograadiks, mandrid iisolateks jne – ei mõju lihtsalt sama

asja nimetamisena teiste sõnadega. Õeldes „Vaasa”, ent jättes kõik muu samaks, võõritatakse lugejat tema stereotüüpselt arusaamast, milline on Rootsi. Nii saab väita, et Kurvitz kirjutab Vaasast, et anda lugejale edasi ehedat Rootsit. Jugo-graad pole ka päriselt võõras sõnapaar, vaid ühe stereotüübi siluett. Seda nime lugedes tekib aimdus mingist Balkani riigist, aga jääb kahtlus, et miski on teisiti. Selliste nimede kasutamisel ei looda lihtsalt alternatiiv-

Kurvitz romaanimailma kirjeldamise laad on nõnda märkimisväärne, et isegi kui raamatu terviku suhtes võib tekkida pretensioone, ei saa teatavaid poeetilisi ja kompositsioonilisi voorusi kõrvale heita.

set reaalsust, vaid maailma, mis isegi stereotüüpidel seistes pakub midagi täiesti uut. Kui lugeda ja otsida kohta, kust toimub hargnemine pärismaailmast ja kus Vaasa pole enam Rootsi ega ammugi mitte Soome, siis tekib omamoodi autentsuse ja võimalikkuse ristumine. Sarnaselt turistiga, kelle stereotüüpne arusaam mingist riigist kirjutatakse üle tema reaalse kogemusega.

Selle võõrituse kiuste on teose maailm lugejale hõlpsasti jälgitav. Kohanemist nõudvamad elemendid esitatakse samm-sammult ja kuhjatakse ning vähemalt viimase paarikümne leheküljeni ei teki lugejas hetkekski orienteerimatust. Kurvitz stiili aitab mõneti kirjeldada see, kuidas mõjub lugejale teose ulmelisim element. Raamatus on takistamatult leviv ja juba terveid riike hävitav, kõike haihtuma panev ollus nimetusega „hall”. Kuigi seda võinuks esitada näiteks lovecraftiliku hoomamatu kaootilise õudusena, mille seletamatuses peitub kogu selle maailma kummalisuse kese, mõjub „Pühas ja õudses lõhnas” hall aga küllaltki loomuliku paratamatusena. Sellest saab lisaelement, millele peategelased reageerivad.

Kurvitz eripärane hall ei muutu aga kordagi päriselt õudseks. Ühes stseenis – kihutamine suru „ralliässa” Keniga – esineb see lausa põnevust sütitava elemendina. Tegelasel pole sellesse kinni jäämisel hirmu tundmatu saatuse ees, pigem nähakse selles looduskatastroofi. On stseene, milles teosele annaks palju juurde, kui hallil oleks müstilisem tasand. Näiteks kui kirjeldatakse, kuidas entropia teeb järjekordset retke halli sisse, mõjub see pas-tišina Strugatskite romaanist „Väljasõit rohelusse”, kuid ei millegi enamana. Kuna hall ei tundu kohutavana, puudub neil stseenidel see pinge, mis tekib lugejas Stalkeri sisenemisel Tsooni. Sellist pinget asendab ent süžee hoogsusest tulenev põnevus.

Teose sündmustik hakkab juba esimestest lehekülgedest hoogu koguma, õrritades nii loo peategelasi kui ka lugejat mitme juhtlõngaga. Põhilooga mitteseotud kuhjub aga lõpuks nõnda palju, et kõik paistab kokku varisevat. Tekivad lisiiniidid ning toimuvad süžeelised hüpped, mille

haakumine eelnevalt toimunuga on kahtlasevõitu. Põhilugu leiab küll salamisi oma lahenduse, aga selle avaldamise viis mõjub, justkui oleks autor püüdnud sihilikult panna lugejat selles pettuma. Uued tegevusliinid, millega eeldatavasti romaani järjed peaksid tegelema, tekivad raamatus jõuetult ega aita suunata lugeja uudishimu tulevikku. Raamat saab läbi, kuid puudub terviklik romaanielamus. Iseasi oleks proovida näha selles autori meta-mängu, milles kirjutatud

Kurvitza raamat oleks mitmes mõttes tõhusam põrandaaluse kultusraamatuna, levides käest kätte ja olles „maailma parim raamat”, mida loevad need äravalitud, kelle kätte see jõuab.

romaangi haihtub kõikematvasse halli, ent selleks tõlgenduseks on viimased leheküljed liiga terviklikud.

Tasapisi tekkis isegi mulje, et „Püha ja õudne lõhn” võinuks jääda ilmumata. Selle väite tagapõhjaks pole aga kindlasti soov, et raamat pidanuks olemata olema või et avaldamine võinuks veel veidi viibida. Kirjastamine oli niikuinii edasi lükkunud umbes viis aastat – alates 2008. aasta romaanivõistlusest, milles teos osutus ära-

märgituks. Pigem on mõte selles, et Kurvitza raamat oleks mitmes mõttes tõhusam põrandaaluse kultusraamatuna, levides käest kätte ja olles „maailma parim raamat”, mida loevad need äravalitud, kelle kätte see jõuab. Sellise mõteni viib ka asjaolu, et haihtumine on raamatus üks olulisemaid motiive. Seetõttu oleks tähenduslik, kui raamat ise viibiks samamoodi hallis oleva-olematu-vahelises alas – kättesaadavana peamiselt käsikirjalise trükisena või leitava ainult internetiavarustest. Ilmudes aga paberkaante vahel, muutub raamat osaks institutsioonist „eesti kirjan-dus” või – veelgi täpsemini piiritledes – „eesti romaan”. Teos asetub konteksti, kuhu see tegelikult ei kuulu – satub paratamatult kõrvutusse teiste siinmail ilmunud raamatutega, tingides suurema osa selle pihta minevast kriitikast. Ühe paberkandjal ilmunud raamatu häda on selles, et see on alguse ja lõpuga valmistoode, ning sellisena mõjuvad selle lahtised otsad ja kohmakas hüplikkus vigadena. Ehk ongi tegemist „eesti romaani” kui institutsiooni piiride laien-damisena, ent siinkohal mõjub see pigem raamatu veana.

Selline kritiseerimine võib esmapilgul mõjuda lihtsa tagurlikkusena, eriti silmas pidades, et isegi Karl Ristikivi saatis oma viimase romaani trükki nii, et teos lõppes poole sõna pealt. Ehk on üldse sellise teema nagu „mis on romaan” tõstatamine iganenud, kuna tänapäeval võib pidada romaaniks kõike, mida sellena defineeritakse. „Romaanielamus” võib saada mis tahes pika kirjutise lugemisest. Ometi võib rääkida „romaanilikust elamusest”, mida sellest raamatust ei saa. Siin on raske osutada konkreetsele hetkele, mil teos, hoolimata teksti intensiivsuse püsimisest, ära vajub.

Enhk ongi vaja seda lugeda nagu luulekogu, nautida üksnes keelelist huvitavust ning maailma teisesust, loobudes süžee nautimisest. Igast pikast proosateosest ei peagi otsima romaanielamust.

Saab ka väita, et autor on isegi püüdnud välistada „Püha ja õudse lõhna” lugemise romaaniks. On ju tiitellehele kirjutatud: Proloog romaanitsüklile. Ilmselt lähenevad paljud neile sõnadele kui noore kirjaniku õhina ilmselgele väljendusele, sarnaselt 2013. aasta teise debüütteosega, mille eessõna lubab 17 järe¹. Praegusel juhul ei teki ilmselt üheski lugejas mõtet, et tegemist oleks hooletu hooplemisega. Pigem on siin tajuda mingit kalkulatsiooni. Siinkirjutaja hinnangul on neid raske võtta millegi muu kui libalubadusena. See tähendab lugejaskonna kujutlusvõime toitmist potentsiaaliga, mida sisaldab mõte sellisest romaanitsüklist. Miks ei peaks lugeja soovima sellise romaanitsükli tekimist – teose maailm on selgelt omanäoline ja autoril on oskus arendada haaravat süžeed. Sel puhul oleks mõeldav, et teose lõpu ebaõnnestumine oli kavandatud kirjanduslik *coitus interruptus*, tekitamaks lugejas süžeerahulduse saamiseks kihku järgede järele. Nii võiks seda lubadust pidada katseks põhjustada lugejas kaifi tühipaljast potentsiaalist. Võrdluseks võib tuua Aleksandria raamatukogu, mis tõenäoliselt sütitab oma mahapõlemisega rohkem meeli, kui oleks tekitanud alles jäädes. Anda sellist lubadust oleks sama kui luua müüti ühest haihtunud raamatutsüklist.

Võib-olla on siinsed sõnad ekslikud ning „Püha ja õudne lõhn” laienebki romaanitsüklikuks. Sel juhul tekiks küsimus raamatu haakumisest sellise institutsiooniga nagu „eesti romaanitsükkel” (et mitte kasutada sõna „epopöa”). Nii nagu „Püha ja õudne lõhn” mõjub raamatuna, mille koopiaid võiks salamisi töökoha printerist välja lasta (kui see kõlbab „Free Range” Fredile, siis miks mitte ka filmi stsenariumi kaasautorile Kurvitzale?), võiks selle järjedki tõenäoliselt mõjuda raamatutena, millel on potentsiaali olla pörandaalust salaelu elavad kultusteosed. Igati sobivana mõjub, et raamat on ZA/UMis saanud osaks jätkuelule – näiteks „Aleksander Rostovi jutupliiats”, milles etapi kaupa näidatakse teoses tähtsal kohal figureeriva lendaluse „Õhulaev Harnankuri” illustreerimist. Lisaks leidub seal Martin Luiga kirjutatud proosapala „Full-core riiginihilist”, mille tegevus leiab aset raamatu „Püha ja õudne lõhn” maailmas. Viimaks võib osutada sellele, et Kurvitz ise on avaldanud teosest kusutatud stseene. Siinkirjutaja tunneb põnevust elukõige väljavaatest, et Kurvitz romaani maailm võib just ZA/UMis edasi hargneda. Mõne asja ideaalkuju on kuskil mujal kui üksnes paberi peal.

1 Ebert Rohtla 2013. Autori pika-leveninud eessõna. – Rovin Vox. Teekond läbi bluusipõrgu. Tallinn: Jutulind, 2013, lk 4.

AUTORID

Eda Ahi (24)
elab endiselt suure hurraaga.

Foto: Magnus Fröderberg

Naja Marie Aiddi (50)
looming ammutab ainek igapäevaelust. Ta lahkab meisterlikult tänapäevase elukorralduse erinevaid tahke luules, näitekirjanduses ja proosas. Lühijutt „Pulmareis“ ilmus novellikogumikus „Paavian“ („Bavian“, 2006), mille eest pälvis Aidt 2008. aastal Põhjamaade Nõukogu kirjandusauhinna.

Kreete Alasoo (20):
„Põline tartlane. Otsin endiselt kohta sellel planeedil. Enamasti magan, kuulan muusikat (ka magades), jooksen, loen raamatuid, mängin *footbag*’i ja tüütan sõpru filosoferimisega. Elu on päris imeline!”

Kristel Algreve (25)
on sündinud ja kasvanud Hiiumaal. Alates 2009. aastast õpib Tartu ülikoolis eesti keelt ja kirjandust, aga ka kõike, mis on seotud läti keele ja kultuuriga. Sest kui ta oli veel 15 ja elas saarel, arvas ta, et teab kõike, aga

Lätist ei teadnud ta mitte midagi. Ka kohalikus raamatukogus ei leidunud Lätist midagi. Kümme aastat hiljem teab ta natukene Lätist, aga kõik muu on vahepeal muutunud mõistatuseks.

Foto: Andres Keil

Jürgen Dengo (23)
õpib Tartu Ülikoolis soome-ugri keeli, sibab Eesti ja Ungari vahet ja üritab üle saada kirjutamiskrambist, et lood teda ennast peegeldaksid.

Tõnis Hallaste (27):
„Igatahes pole ma Werner Max Oskar Paul Bergengruen. Kuigi vahel tahaks.”

Manfred Dubov (27):
„Õpin, maalin, kirjutan.”

Athena Farrokhzad (30)
sündis Teheranis ja kasvas üles Göteborgis. Tema debüütliku „Valge raamat“ („Vitsvit“, 2013) pälvis Rootsis elavat tähelepanu ja mitu kirjandusauhinda. Farrokhzad on ka näitekirjanik, lisaks õpetab ta loovkirjutamist, kirjutab kirjanduskriitikat ja tõlgib luulet prantsuse keelest.

Yahya Hassan (19)
on palestiina juurtega Taani luuletaja, kelle esikkogu „Yahya Hassan“ (2013) lõi laineid nii Taanis kui ka mujal Euroopas. Hassani autobiograafilised luuletused kirjeldavad üles-

Foto: Mogens Engelsing

kasvamist kuritegevusest ja vägivallast läbi imbunud immigrantide kogukonnas. Autor on oma tekstides ja sõnavõttudes olnud väga kriitiline nii islami kui ka oma vanemate põlvkonna suhtes, tekitades rohkesti poleemikat. Tema debüütliku on tänaseks Taanis müüdnud juba üle saja tuhande eksemplari.

Sirel Heinloo (25):
„Sellel pildil on tabatud üks kriitikunägu. Kindlasti on mul teisi nägusid veel.”

Karl Koppelmaa (21):
„Dramaturgiaüliõpilane, kirjandusentusiast... ja muidu tark, ilus ja osav noormees.”

Karlis Kastaneeda (35)
on praegu vabakutseline muusik, muusikapromootor ja sahtlisekirjutaja.

Ann Katarina Meri (19):
„Meeldivad hommikud ja kajakad ja meri, kui ta parajasti kõrva ääres loksab. Ja kirjutamist-luuletamist selleks, et eluga ühes rütmis hingama õppida ja kunagi ehk teisigi õpetada.”

Matis Merilain (26):

„Elupõline humanitaar, kes üritab endale erinevate teadmiste ja kogemuste najal võimalikult laia silmaringi tekitada. Atmosfäär on minu jaoks kõige olulisem. Tähtis pole niivõrd see, mida sa teed, vaid kuidas ja kellega ning mis mõtted, ideed, visioonid ning tunded tegevuse käigus sünnivad. Ja mis kõige tähtsam – mida sellest õppida.“

Indrek Ojam (25)

on põline tartlane, kes on pühendunud kirjanduse õppimisele Tartu ülikoolis. Usub mittenaiivsesse kunsti autonoomia printsiipi. Selle järgi ei ole loomingu lahutatav inimühiskonna muudest püüdlustest, kuid lõpuks on kunst ikkagi tegelikkuse sügava tunnetamise vahend ja madalamatele eesmärkidele taandamatu. Leiab, et postmodernistlik nihilismist päästavad meid lähtumine isikliku teadvuse vahetutest andmetest ja usk võimatusse.

Mari Pihl (26):

„Kuidas mind ära tunda, kui tänaval vastu tulen? Õlgadeni pruunid juuksed, prillid, silmatorkamatu riietus.“

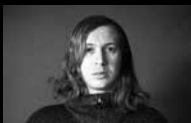
Jaan Rõõmus (24):

„Tere. Olen Rõõmus, Jaan Rõõmus. Tegutsen erialaselt mitmel rindel: raamatukujundus, kalligraafia, tüpograafia, amatöörfotograafia ja mis kõige põhilisem, illustratsioon. Inspiratsiooni pakub ammendamatu määral vana arhitektuur – te lihtsalt vaadake neid karniise, kivist või puidust nikerdatud draamaatilisi nägusid uste kohal või fassaadidel,

ronitaimed seintel või kasvõi vihmaveerenni kasvama läinud puid. Graafilise kujunduse puhul tasub samuti uurida ajaloolisi materjale, mida on enne meid maailmas loodud. See kõik aitab midagi uut luua. Kuldlõiget olen õppinud alates 12ndast eluaastast ja praegu, EKAs õpin lisaks käsitöölisele oskusele ka tööd „sügavamalt mõtestama.“

Anti Saar (34)

on kirjanik ja tõlkija. Vähe on asju, milleni tema kujutlusvõime ei küündi. Üks neist ripub ta vanematekodus pärna otsas.

Francesco Rosso (25)

on pärit Padua lähistelt Põhja-Itaaliast. Ta on tegelenud nii mehaaniliste jooniste kui ka 3D interjööriidega, samuti kõidab teda maalimine ja analoogfotograafia. Viimasel ajal huvitub Francesco peamiselt figuratiivsete ja abstraktsete vormide kombineerimisest animatsioonis ja eksperimentaalsest audiovisuaalsest pildikeelest.

Tõmmu Hiid Sidruniga (25):

„Tuleb tunnistada, et olen ypris suitsidaalne. Möku! Minu kvaliteet ilmnebki alalhoidlikult enda minnalaskmises. Naistele ma eriti peale ei lähe, meestele vahel siiski. Kirjanduses otsin viskoossust, kerget hapusust sissejuhatuses, mõrkust teemaarenduses; kokkuvõtteid ja lõppe ei salli.“

Kadri Sikk (28)

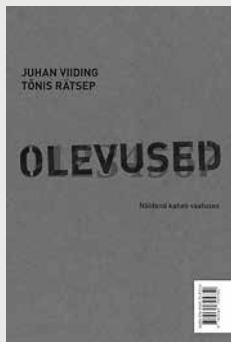
on juba 28 aastat tegutsenud ühenaisebänd. Fännikirju ja peokutseid võib saata Facebooki.

Triin Tasuja (24):

„Mu aja varastab endalegi arusaamatult ikka veel unistamine. Kui ma poleks proletariaat, oleksin ehk hoopis muskaadisõltlane. Igal juhul lootusetu romantik, kel on raske vist kunagi kuhugi kinni jääda, sest surm ja abieluvoodi on liiga kitsas perspektiiv. Võrreldes kosmose ja universaalse armastusega.“

RAAMATU- TUTVUSTUSED

Juhan Viiding, Tõnis Rätsep „Olevused”

Eesti Keele Sihtasutus 2014

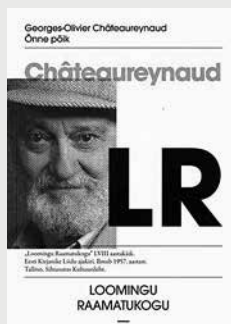
Seni ainult kirjandusloo kaudu tuntud Juhan Viidingu ja Tõnis Rätsepa näidend „Olevused” (1979) on lõpuks laiale lugejaskonnale kättesaadav. See on kummastav lugu kaheksast olevusest, kes kondavad Prügiväljadel ja leiavad sealt kõiksugu inimestele kuulunud asju. Iga asja saatuseks on mitu võimalust: kas viia see Laiale Kivile või jätta endale? Laialt Kivilt võib asi minna uuesti ringlusse. Kui aga ei lähe, tuleb järelejäänud pulbriks teha. Seevastu asja endalejätmisel võivad olevused hakata selle abil taasavastama inimeseks olemist. Absurd Viidingu ja Rätsepa moodi ei kutsu lugejaid mõtlema millestki muust kui sellest, mis teeb meist inimesed. Milline on see olemise kvintessents, mis hoiab meid muutumast olevusteks või olevusi inimesteks saamast. Meist keegi ei tahaks ju ebavajaliku pulbrina lõpetada.

Karl Muru „Rännul luuleilmas”

Ilmamaa 2014

Eesti kirjandusteaduse *grand old man*'i Karl Muru kogumik „Rännul luuleilmas” koondab eesti luule klassika (Marie Under, Henrik Visnapuu, Juhan Sütiste, Heiti Talvik, Betti Alver jne) kohta käivaid saatesõnu ja artikleid. Oma laadilt on tegemist peamiselt eesti kirjanduslugu tutvustavate ning täiendavate käsitlustega, mis on mõeldud lugemiseks igaühele. Kogumikust on leida nii tekstilähedasi kirjutisi kui ka rohkem isikuloolisi autoriülevaateid. Muru oskus põimida kirjandusloolist teadmist oma mastaapse luule lugemise kogemusega väärib igati tunnustust. Kiindumust luule vastu kohtab igalt leheküljelt. Ka seal, kus Muru on valinud luuletajate isikute tutvustamise käänulise tee, püsivad kirjapandud värsid (kui see kõige olulisem) alati taustal.

Georges-Olivier Châteaureynaud „Õnne põik”

Loomingu Raamatukogu 6–8/2014

Tlk Indrek Koff

Tunnustatud prantsuse novellisti tõlkimine eesti keelde ei vääri tähelepanu mitte ainult seetõttu, et jälle on üks uus kirjanik, keda maakeeles lugeda saab, vaid eelkõige seepärast, et need seitse lugu, mis autori heakskiidul on kogumiku kaante vahele valitud, pakuvad igaüks oma eri moel kindlasti lugemisnaudingut. Châteaureynaud' tegelasteks on ebakindel ja melanhoolne kontingent, kelle edasise saatuse määrab kohtumine millegi imetabasega. Selleks võib olla taksojuhile kaardilt mitte leitav tänav või saksofonimängija andekam teisik salapärases telesaates. Nihe novellide tegelikkuses ei ole aga kunagi totaalne. Kuigi Châteaureynaud' lugude keskmes on maagiline element, ei pääse see kunagi reaalsuse üle domineerima. Châteaureynaud' tahab lugejale justkui näidata, et ilma väikese imeta ei saagi tõelisust kujutada. Reaalsuse edasi andmine ei tähenda lummutusliku kõrvalelukkamist.

Tõnis Parksepp

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas
Toimetajad: Tõnis Vilu, Tõnis Parksepp
Keeletoimetaja: Egle Pullerits
Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee
Proosa: tonis.vilu@va.ee
Arvustused, esseed: tonis.parksepp@va.ee
Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid: Jaan Rõõmus
Fotod: Francesco Rosso

Foto lk 76–77: Ruudu Ulas

VÄLJAANDJA

MTÜ Värske Rõhk
Vanemuise 19
51014 Tartu

Tel: 5349 6146
vr@va.ee

Tellimine: www.va.ee

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 38 (2/2014)

ISSN 1736-2954 (trükis)
ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Eda Ahi
10	Naja Marie Aidt
18	Manfred Dubov
24	Athena Farrokhzad
28	Yahya Hassan
36	Tõmmu Hiid Sidruniga
46	Triin Tasuja
56	Päevik: Anti Saar
64	Karlis Kastaneeda
70	Kreete Alasoo
76	Intervjuu Robert Kurvitzaga
87	Kadri Sikk
90	Matis Merilain
96	Karl Koppelmaa
100	Ann Katarina Meri
102	Kristel Algvere
108	Jyrgen Dengo
115	Indrek Ojam Olematutest raamatutest
121	Sirel Heinloo P. I. Filomonovist
126	Tõnis Hallaste Robert Kurvitzast
130	Autorid
132	Raamatututvustused

Hind 2.60 eurot

9 771736 295381

